

๖
ประสพการณ์
และความเห็นบางประการ

—ของ รัฐบุรุษอาวุโส—

๖
ปรีดี พนมยงค์

สัมภาษณ์โดย ฉัตรทิพย์ นาถสุภา

ประสบการณ์ และความเห็นบางประการ ของรัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์

www.pridi-phoonsuk.org

ChangeFusion OPENBASE.in.th

 เนื้อหาทั้งหมดใน OpenBase ถูกเผยแพร่ภายใต้สัญญาอนุญาต Creative Commons Attribution-Noncommercial-Share Alike 3.0 Unported License ท่านสามารถนำเนื้อหาทุกชิ้นไปใช้และเผยแพร่ต่อได้ โดยต้องอ้างอิงแหล่งที่มา ห้ามนำไปใช้เพื่อการค้า และต้องใช้สัญญาอนุญาตชนิดเดียวกันนี้เมื่อเผยแพร่งานที่ดัดแปลง เว้นแต่จะระบุเป็นอย่างอื่น

ประสบการณ์ และความเห็นบางประการของรัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์

สัมภาษณ์โดย

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา

คณะกรรมการดำเนินงานโครงการฉลอง ๑๐๐ ปี ชาตกาล
นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส

จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสฉลองครบรอบ ๑๐๐ ปี ชาตกาล
นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส

(๑๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๓ - ๑๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๓)

หนังสือชุดครบรอบ ๑๐๐ ปี ชาตกาล นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส

ประสบการณ์และความเห็นบางประการของรัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์

สัมภาษณ์โดย ฉัตรทิพย์ นาถสุภา

เลขมาตรฐานสากลประจำหนังสือ ISBN ๙๗๔-๗๔๓๓-๓๔-๔

พิมพ์ครั้งแรก พฤษภาคม ๒๕๒๖

พิมพ์ครั้งที่สอง กรกฎาคม ๒๕๔๒

จำนวน ๒,๐๐๐ เล่ม

ผู้จัดพิมพ์ : คณะกรรมการดำเนินงานฉลอง ๑๐๐ ปี ชาตกาลนายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส ภาค.๔

<http://www.pridi.or.th>

ประธานกรรมการ : สุลักษณ์ ศิวรักษ์

กรรมการและเลขานุการ : พิกพ ธงไชย

ผู้จัดพิมพ์ร่วม : สถาบันปรีดี พนมยงค์

๖๕/๑ สุขุมวิท ๕๕ (ซอยทองหล่อ) เขตวัฒนา (ปณ.สันติสุข) กรุงเทพฯ ๑๐๑๑๐

โทรศัพท์ ๓๔๑-๓๔๖๐-๑ โทรสาร ๓๔๑-๓๔๕๙

E-mail : pridi_institute@hotmail.com

ดำเนินการผลิต : โครงการจัดทำสื่อเผยแพร่เกียรติคุณ นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส

สำหรับเด็กและเยาวชน

ประธาน : พิกพ ธงไชย

บรรณาธิการ : สันติสุข โสภณสิริ

กองบรรณาธิการ : กานต์ ธงไชย สูดใจ พรหมเกิด

JR
๙๙/๙๙
๙๙/๙๙
๙๙/๙๙

ดำเนินการผลิตร่วม : สำนักพิมพ์มูลนิธิเด็ก

๑๔๔๕/๓๒๔ ช.จรัสลาภ อ.สิรินธร แขวงบางบำหรุ

เขตบางพลัด กรุงเทพฯ ๑๐๗๐๐

โทรศัพท์ : ๔๔๐-๑๗๓๔ โทรสาร ๔๒๔ ๖๒๔๐ E-mail:cpublish@ffc.or.th

แบบปก : คาเงะ

รูปเล่ม : บริษัท ปาปิร์ลุส พับลีเคชั่น จำกัด โทรศัพท์ ๒๔๗ ๒๔๙๒

พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์กึ่งหัน โทรศัพท์ ๗๓๕-๓๕๕๐

จัดจำหน่าย : บริษัทเคล็ดไทย จำกัด โทรศัพท์ ๒๒๕ ๙๕๓๖-๔๐

คำนำ

ประวัติศาสตร์บอกเล่า (Oral History) โดยเฉพาะจากคำบอกเล่าของผู้ที่มีส่วนสำคัญในการสร้างประวัติศาสตร์นั่นเอง นับเป็นบันทึกที่ทรงคุณค่าอย่างมากต่อคนรุ่นหลัง *ประสบการณ์และความเห็นบางประการของรัฐบาลอาวุโส ปรีดี พนมยงค์* ไม่เพียงมีคุณค่าในแง่ที่เป็นบันทึกคำบอกเล่าของท่านปรีดี พนมยงค์ เท่านั้น แต่ยังทรงคุณค่ามากยิ่งขึ้น เมื่อผู้สัมภาษณ์คือ รศ.ดร.ฉัตรทิพย์ นาถสุภา ผู้เชี่ยวชาญด้านเศรษฐศาสตร์การเมืองคนสำคัญของไทย

กล่าวได้ว่าบทสัมภาษณ์ชิ้นนี้ เป็นการให้สัมภาษณ์ขนาดยาวครั้งสุดท้ายที่ท่านปรีดี พนมยงค์ แสดงต่อสาธารณชน (วันที่ ๑๐ เมษายน พ.ศ. ๒๕๒๕) เพราะหลังจากนั้นอีกเพียงปีเดียว ท่านก็ถึงแก่กรรม (วันที่ ๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๖) เข้าใจว่ายังมีความเร้นลับของประวัติศาสตร์ ๒๔๗๕ อีกเป็นจำนวนมากที่ได้ล่องลับไปพร้อมกับพยานบุคคลปากสำคัญท่านนี้

ทางโครงการฯ ขอขอบพระคุณ รศ.ดร.ฉัตรทิพย์ นาถสุภา อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ได้มอบต้นฉบับการตีพิมพ์ครั้งแรกของ “โครงการปรีดี พนมยงค์ กับสังคมไทย” เพื่อใช้ในการจัดพิมพ์ครั้งนี้ ทั้งยังได้มอบต้นฉบับเรื่องความคิดสหกรณ์ของปรีดี พนมยงค์ ประกอบเป็นภาคผนวกสำคัญในการตีพิมพ์ครั้งนี้ด้วย ทำให้ผู้อ่านได้เข้าใจความคิดทางเศรษฐศาสตร์การเมืองของรัฐบาลอาวุโสได้กระจ่างชัดขึ้น

โครงการจัดทำสื่อเผยแพร่เกียรติคุณ
นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบาลอาวุโส สำหรับเด็กและเยาวชน

คำแถลง (พิมพ์ครั้งแรก)

“ประสบการณ์และความเห็นบางประการของรัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์ : อาจารย์ฉัตรทิพย์ นาถสุภา สัมภาษณ์ รัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์ เมื่อวันที่ ๑๐ เมษายน พ.ศ. ๒๕๒๕” เป็นผลงานการจัดพิมพ์ อันดับ ๒ ของ โครงการ “ปรีดี พนมยงค์กับสังคมไทย” นายฉัตรทิพย์ นาถสุภาซึ่งเป็นกรรมการท่านหนึ่งของโครงการฯ ได้สัมภาษณ์นายปรีดี พนมยงค์ ในปัญหาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์เศรษฐกิจการเมือง ซึ่งมีประเด็นสำคัญๆ ๓ ประการ คือ สภาพและปัญหาต่างๆ ของสังคมไทยก่อน พ.ศ. ๒๔๗๕, ผลงานของคณะราษฎรในการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและเศรษฐกิจ, และทัศนะความเห็นที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยในสมัยปัจจุบัน

เนื้อหาคำสัมภาษณ์ของนายปรีดี พนมยงค์ ได้อธิบายให้เห็นถึงสภาพสังคมไทยก่อน พ.ศ. ๒๔๗๕ โดยเฉพาะความอึดคั่งขัดสนของชาวนา, บ่อเกิดแห่งจิตสำนึกของนายปรีดี พนมยงค์ ในการตกลงใจทำการอภิวัฒน์ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕, พื้นฐานความคิดของนายปรีดี พนมยงค์ในเรื่องเค้าโครงเศรษฐกิจและสหกรณ์ ฯลฯ นอกจากนี้ในบทสัมภาษณ์นี้ นายปรีดี พนมยงค์ ได้ให้คำชี้แจงเพิ่มเติมในเรื่องที่มีผู้โฆษณาซึ่งไม่ตรงกับข้อเท็จจริงที่ว่าคณะนายทุนให้การสนับสนุนคณะราษฎร, เรื่องความคิดทำโครงการเศรษฐกิจสยาม, เรื่องเกี่ยวกับสหกรณ์ ฯลฯ คณะกรรมการโครงการฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่า การจัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้จะก่อประโยชน์แก่ผู้อ่านทั่วไปที่มีความสนใจในปัญหาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจและการเมืองของสังคมไทย ตลอด

จนได้รับทราบแนวคิดด้านต่างๆ ที่แจ่มชัดยิ่งขึ้นของนายปรีดี พนมยงค์

ท้ายที่สุดนี้ ในการจัดพิมพ์คำสัมภาษณ์ของนายปรีดี พนมยงค์ ทางคณะกรรมการโครงการฯ ขอถือโอกาสจัดพิมพ์ขึ้นเพื่อเป็นการไว้อาลัยแก่นายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งได้ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๒ พฤษภาคมที่ผ่านมา และทางโครงการฯ จะดำเนินการต่อไปเพื่อบรรลุถึงวัตถุประสงค์ในอันที่จะจัดพิมพ์งานเขียนทั้งหมดของนายปรีดี พนมยงค์ขึ้นในโอกาสครบรอบวาระวันเกิด ๘๔ ปีของนายปรีดี พนมยงค์ในวันที่ ๑๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๗

คณะกรรมการโครงการ "ปรีดี พนมยงค์กับสังคมไทย"

สารบัญ

ประสบการณ์และความเห็นบางประการ ของรัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์	๑๓
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ๑	๑๐๙
ภาคผนวก ๒	๑๑๐
ภาคผนวก ๓	๑๑๖
ภาคผนวก ๔	๑๑๗
ภาคผนวก ๕	๑๒๐
ภาคผนวก ๖	๑๒๑
ภาคผนวกพิเศษ	๑๓๗

ท่านอาจารย์ปรีดี และ ท่านผู้หญิงพูนศุข พนมยงค์
บ้านองโตนี ซานกรุงปารีส

ท่านอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ ขณะให้สัมภาษณ์ที่บ้านอองโตนี ซานกรุงปารีส
วันที่ ๑๐ เมษายน พ.ศ. ๒๕๒๕

ท่านอาจารย์ปรีดี - ท่านผู้หญิงพูนศุข พนมยงค์ อาจารย์กาญจนา แก้วเทพ
และผู้สัมภาษณ์ อาจารย์ฉัตรทิพย์ นาถสุภา

ท่านผู้หญิงพูนศุขฯ กำลังช่วยตรวจต้นฉบับงานเขียนของท่านอาจารย์ปรีดี พนมยงค์

สัมภาษณ์รัฐบุรุษอาวุโส

ฉัตรทิพย์ :

สวัสดีครับ ผมฉัตรทิพย์ นาถสุภา วันนี้ผมมาพบ ฯพณฯ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ท่านอาจารย์มีความสำคัญอย่างมากในประวัติศาสตร์ไทย จุดหมายที่ผมมาพบท่านคือ เพื่อที่จะถามเรื่องราวในอดีตทางด้านประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ และการเมืองไทย ซึ่งผมเชื่อว่าท่านจะให้ข้อเท็จจริงต่างๆ ที่ยังไม่ได้ทราบกันอยู่อย่างมาก แล้วก็ให้ความคิดเห็นซึ่งจะเป็นแนวทางสำคัญสำหรับปัญญาชนและคนหนุ่มสาวของไทยในปัจจุบัน ที่จะคิดต่อไปสำหรับการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยไปสู่อนาคตที่ดียิ่งขึ้น จึงใคร่กราบขอความกรุณา ฯพณฯ ตอบปัญหาบางประการที่พวกเราอยากทราบด้วย

สำหรับประเด็นที่ผมตั้งมา มี ๓ ประเด็น ประเด็นแรกคือ อยากให้อาจารย์ได้พูดว่าสังคมไทยที่ท่านโตขึ้นมา ท่านจำความได้ว่าอยู่ในสภาพอย่างไร มีปัญหาต่างๆ อย่างไรที่ทำให้ท่านคิดแล้วเป็นพลังสำคัญผลักดันให้ท่านคิดเปลี่ยนแปลงในครั้งนั้น ประเด็นที่สองก็คือ คณะราษฎรที่ได้ทำการเปลี่ยนแปลงสังคมไทยไปสู่ประชาธิปไตย ได้ทำการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและเศรษฐกิจของไทยได้สำเร็จ และประเด็นไหนที่ท่านถือว่ายังมีข้อขัดข้องอยู่ แล้วก็ข้อขัดข้องที่ทำให้ท่านไม่สามารถบรรลุไปสู่ความคาดหวังได้นี้เป็นเพราะอะไร ประเด็นที่สาม อยากเรียนถามท่านว่า ท่านมองเห็น

ความเปลี่ยนแปลงในระยะหลังของประเทศไทย ของสังคมไทยนี่อย่างไร มีทางที่จะเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมที่ดียิ่งขึ้น มีเสรีภาพมากขึ้น เป็นประชาธิปไตยมากขึ้น และมีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกันมากขึ้น ได้อย่างไร พลังไหนจะเป็นพลังของการเปลี่ยนแปลง ก็มี ๓ ข้อใหญ่ๆ ใครเรียนถามท่านอาจารย์ทีละข้อ

ผมจึงขอเรียนถาม ฯพณฯ ในประเด็นของประวัติศาสตร์เศรษฐกิจและการเมืองไทยเท่าที่ผ่านมา ซึ่ง ฯพณฯ ได้มีส่วนเป็นผู้สร้างประวัติศาสตร์ โดยขอเรียนถามในประเด็นแรกเลยว่า เมื่อ ฯพณฯ ท่านโตขึ้นมาจำความได้ ท่านได้เห็นสังคมไทยอยู่ในลักษณะอย่างไร มีปัญหาอย่างไร

ท่านปรีดี :

ผมขอแสดงความยินดีที่อาจารย์ฉัตรทิพย์ นางสุภา พร้อมทั้งเพื่อนได้มาพบผมในวันนี้ ผมยินดีชี้แจงตามที่ท่านทั้งหลายต้องการจะทราบ เพื่อไปเผยแพร่ให้สาธุศิษย์และผู้ที่สนใจอื่นๆ ได้ทราบเรื่องราวตามประเด็น ๓ ประการ ที่อาจารย์ฉัตรทิพย์ได้กำหนดขึ้น

ก่อนอื่นผมขอชี้แจงว่าประเด็นทั้ง ๓ อย่างนั้นผมได้เขียนหรือได้ตอบสัมภาษณ์หรือได้ทำเป็นบทความบางเรื่อง เรื่องซึ่งได้พิมพ์ไปแล้วก็มี และที่ยังมิได้พิมพ์ก็มีเรื่องทั้ง ๓ นั้น ถ้าหากจะพูดกันให้เข้าใจอย่างละเอียดแจ่มแจ้งก็ต้อง ใช้เวลานาน ฉะนั้นในวันนี้ผมก็จะขอกล่าวโดยสังเขปและขอให้ท่านอ่านบทสัมภาษณ์และบทความของผมที่ได้พิมพ์ไว้แล้วบ้าง และให้ท่านอ่านบทความที่ผมยังมิได้พิมพ์ เมื่อมีโอกาสจะได้พิมพ์ต่อไป

ที่นี้มาถึงปัญหาสำคัญที่คุณได้อ้างถึง ผมยินดีที่คุณสนใจประวัติศาสตร์เศรษฐกิจและการเมืองของประเทศไทย แต่ว่าเศรษฐกิจการเมืองนี้ก็เป็นส่วนหนึ่ง

ของประวัติศาสตร์ของชาติไทย และประวัติศาสตร์ของโลกทั้งหมด การที่จะสนใจประวัติศาสตร์เศรษฐกิจการเมือง ก็ต้องสนใจประวัติศาสตร์ของไทยและประวัติศาสตร์ของประเทศทั้งหลายที่มีความเกี่ยวพันกัน เมื่อเป็นเช่นนี้ผมขอทำความเข้าใจในเรื่องการศึกษาประวัติศาสตร์เสียก่อน เท่าที่ผมสังเกตเห็นหรือที่ผมกำลังเผชิญปัญหาเกี่ยวกับข้อเท็จจริง ซึ่งคุณปรารถนาที่จะรู้นั้นมันเป็นเรื่องที่ต้องแยกนิทานกับประวัติศาสตร์ให้แน่ชัด ที่ผมเรียกว่านิทานนั้นก็เพราะผมได้พบเอกสารเป็นคำสอนของอาจารย์บางท่าน ที่ได้นำเอาเรื่องซึ่งเข้าลักษณะเป็นนิทานมาสอนในมหาวิทยาลัย นิทานนี้มันเหมาะสำหรับเด็กชั้นมูลและชั้นประถม แต่ไม่เหมาะสำหรับชั้นมัธยมและมหาวิทยาลัย เรื่องที่ “กล่าวกันว่า” นั้นเข้าลักษณะที่กฎหมายลักษณะพยานเรียกว่า “พยานบอกเล่า” ซึ่งเชื่อถือกันไม่ได้ นอกจากมีหลักฐานแน่นอนสนับสนุน

ฉัตรทิพย์ :

อาจารย์ครับ นิทานนี้เป็นนิทานเกี่ยวกับเรื่องอะไรครับ

ท่านปรีดี :

นิทานหรือนิยายอิงประวัติศาสตร์ คือ สอนเรื่องที่ได้ยินได้อ่านที่เขาบอกกันต่อๆ อย่างนั้นๆ โดยไม่มีหลักฐานแน่นอนสนับสนุน

ฉัตรทิพย์ :

เรื่องใกล้ๆ ตัวหรือเรื่องทีนานๆ มาแล้ว

ท่านปรีดี :

เรื่องในอดีตจะใกล้หรือไกลก็ตาม เช่น ตัวอย่างเรื่องภายในระยะเวลาไม่กี่ปีซึ่งควรที่จะหาหลักฐานความจริงจากเอกสารหลักฐาน (Authentic Documents) อ้างอิงแต่ก็ไม่ได้ค้นคว้ากัน ขอยกอุทาหรณ์ว่าเรื่องการเปลี่ยนแปลงการปกครองวันที่

๒๔ มิถุนายน ๒๕๗๕ นั้น เอกสารหลักฐานแท้จริงที่ได้ประกาศเปิดเผยเป็น เอกสารของทางราชการแล้วก็มีมาก แต่ผมได้ดูเอกสารประกอบการสอนของบาง ท่านก็สังเกตเห็นว่าท่านไม่สนใจในหลักฐาน ผมขอย้อนไปสักนิด คือ เมื่อคณะราษฎร ได้ยึดอำนาจเมื่อ ๒๔ มิถุนายนฯ แล้ว หัวหน้าคณะผู้ก่อการฯ ที่เป็นทหาร ซึ่งเป็น ผู้รักษาพระนครฝ่ายทหารนั้น ได้มีหนังสือและโทรเลขกราบบังคมทูลพระบาท สมเด็จพระปกเกล้าฯ ผ่านทางราชเลขาธิการ ขออัญเชิญให้เสด็จกลับมาทรง ราชย์เป็นพระมหากษัตริย์อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน อันนี้ก็มีหลักฐาน ซึ่งเปิดเผยแล้ว พร้อมกันนั้นเราก็ได้ให้เรือรบ โดยมีหลวงศุภชลาศรัย ซึ่งเป็นผู้ ก่อการฯคนหนึ่ง เป็นผู้บังคับการนำเรือรบหลวงสุโขทัยไปยังหัวหินเชิญเสด็จกลับ พระนคร แต่พระองค์ท่านโปรดเกล้าฯ ให้หลวงศุภชลาศรัยรีบโทรเลขกลับมาว่า พระองค์ท่านขอเสด็จกลับทางรถไฟ คณะราษฎรก็อนุโลมตาม พระองค์เสด็จกลับ มาถึงสถานีจิตรลดาวันที่ ๒๖ มิถุนายน ๒๕๗๕ เวลาประมาณ ๐๑.๐๐ น. ได้ทรง พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้คณะราษฎรไปเฝ้าที่วังสุโขทัยในตอนเช้า เวลา ๙.๐๐ น. ปรากฏตามเอกสารหลักฐานแล้ว เมื่อผู้แทนคณะราษฎรไปเฝ้าวันนั้นก็ได้ทูลเกล้าฯ ถวาย “พระราชกำหนดคณิรโทษกรรม” และ “พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครอง แผ่นดิน” เพื่อขอทรงลงพระปรมาภิไธยพระราชทาน

เรื่องนี้ถ้าจะทราบประวัติศาสตร์ของรัฐธรรมนูญ ก็ต้องศึกษาประวัติศาสตร์ ทางภาษาศาสตร์และนิรุกติศาสตร์ของคำว่า “รัฐธรรมนูญ” ก็จะทราบได้ว่าคำนี้ เกิดขึ้นภายหลังที่คณะอนุกรรมการ (ของสภาผู้แทนราษฎรตามธรรมนูญการ ปกครองแผ่นดินฉบับชั่วคราว ๒๗ มิถุนายน ๒๕๗๕) นั้น ได้ร่าง “ธรรมนูญการ ปกครองแผ่นดิน” โดยความร่วมมือกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสร็จแล้ว รัฐบาลและคณะอนุกรรมการฯ นั้น ได้นำร่างธรรมนูญการปกครองแผ่นดินที่จะ

ใช้เป็นฉบับถาวรนั้น เสนอแก่ราษฎรทั่วไป โดยวิธีลงพิมพ์ร่างธรรมนูญ ที่ร่างขึ้นนั้นในหนังสือพิมพ์รายวันทุกฉบับ พร้อมทั้งขอร้องให้ราษฎรทุกคนเสนอความเห็นไปยังรัฐบาลหรือคณะอนุกรรมการฯ จึงได้มีราษฎรหลายคนแสดงความเห็นให้แก้ไขปรับปรุงร่างธรรมนูญ นั้นหลายประการ ซึ่งรัฐบาลและคณะอนุกรรมการฯ ได้รับไว้พิจารณาด้วยดี แล้วได้ปรับปรุงแก้ไขตามที่ผู้เสนอหลายประการ

โดยเฉพาะศัพท์ “รัฐธรรมนูญ” นั้น กรมหมื่นนราธิปฯ ขณะยังทรงพระอิสริยยศ “หม่อมเจ้าวรรณโทยากร” ได้ทรงเสนอผ่านทางหนังสือพิมพ์ “ประชาชาติ” ว่าคำว่า “ธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน” นั้นยืดยาวไป จึงสมควรใช้คำว่า “รัฐธรรมนูญ” คณะอนุกรรมการฯ และรัฐบาลเห็นชอบด้วยตามที่หม่อมเจ้าวรรณฯ เสนอ เพราะเป็นคำกะทัดรัด ได้ความตรงกับคำว่า “ธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน” ซึ่งถ่ายทอดมาจากคำอังกฤษและคำฝรั่งเศส “Constitution” รัฐบาลจึงนำความกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งทรงเห็นชอบด้วยแล้ว คณะอนุกรรมการฯ จึงแก้คำว่า “ธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน” ในต้นร่างและใช้คำว่า “รัฐธรรมนูญ” แทน และได้เสนอสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งได้พิจารณาทุกด้วยบทที่เป็นสาระบัญญัติ แล้วลงมติให้นำเสนอพระมหากษัตริย์เพื่อประกาศใช้เป็นรัฐธรรมนูญ ซึ่งได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเป็นรัฐธรรมนูญฉบับ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕

ถ้าท่านผู้ใดศึกษาประวัติศาสตร์ทางภาษาศาสตร์และทางนิรุกติศาสตร์ดังกล่าวมาแล้ว ท่านก็จะไม่สอนนิสิตนักศึกษาของท่านโดยอาศัยคำบอกเล่า (Hearsay) เป็นหลักวิชาการว่า เมื่อคณะราษฎรได้ทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ นั้น ราษฎรไทยคิดว่า “รัฐธรรมนูญคือลูกพระยาพหลฯ” แต่อันที่จริงคำว่า “รัฐธรรมนูญ” เกิดขึ้นหลายเดือน ภายหลังพระราชทาน

ธรรมนูญการปกครองแผ่นดินฉบับชั่วคราว ๒๗ มิถุนายน ๒๕๓๕

แม้อาจารย์ผู้มีหน้าที่สอนวิชาเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการปกครอง จะไม่มีเวลาพอที่จะค้นคว้าย้อนไปถึงสมัยพระเอกาทศรถ ที่ได้ทรงใช้คำว่า “ธรรมนูญ” โดยแผลงมาจากคำบาลี “ธมมานุญโญ” ตามคำภีร์พระธรรมศาสตร์ และต่อมา รัชกาลที่ ๑ ทรงแผลงคำบาลีนั้นเป็นคำไทยว่า “พระธรรมนูญ” ก็ดี แต่อย่างน้อย ท่านผู้สอนก็ควรสังเกตว่า รัชกาลที่ ๕ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ก็ได้ทรงใช้คำว่า “ธรรมนูญ” ประกอบกับคำว่า “ศาล” เช่น “พระธรรมนูญศาลหัวเมือง ร.ศ.๑๑๔”, “พระธรรมนูญศาลทหารบก ร.ศ.๑๒๖”, “พระธรรมนูญศาลทหารเรือ ร.ศ.๑๒๗”, “พระธรรมนูญศาลยุติธรรม ร.ศ.๑๒๗” ฯลฯ ทั้งนี้หมายถึงกฎหมายว่าด้วยระเบียบการของศาลนั้นๆ ราษฎรไทยส่วนมากก็ย่อมรู้มาหลายชั่วคนก่อน พ.ศ. ๒๕๓๕ แล้ว ราชบัณฑิตยสถานจึงบรรจุคำว่า “ธรรมนูญ” ไว้ในพจนานุกรม โดยให้ความหมายว่า “ธรรมนูญ น. ชื่อกฎหมายว่าด้วยระเบียบการ” และในปัจจุบันนี้คนไทยจำนวนไม่น้อยก็รู้ความหมายของคำว่า “ธรรมนูญ” ดังกล่าวมาแล้ว

เมื่อวันที่ ๒๖ มิถุนายน ๒๕๓๕ ขณะที่ยังมิได้มีผู้ใดตั้งศัพท์ไทยว่า “รัฐธรรมนูญ” เพื่อถ่ายถอดคำอังกฤษและฝรั่งเศส “Constitution” นั้น คณะราษฎรจึงใช้คำว่า “ธรรมนูญ” ประกอบกับคำว่า “การปกครองแผ่นดิน” เพื่อให้ราษฎรเข้าใจได้ง่ายๆ ว่า “กฎหมายว่าด้วยระเบียบการปกครองแผ่นดิน”

ฉัตรทิพย์ :

อาจารย์ครับ ที่อาจารย์บอกว่าประวัติศาสตร์ไทยมีเรื่องของนิยายอยู่มาก อาจารย์คิดว่าทำไมจึงเป็นเช่นนั้น

ท่านปรีดี :

เหตุที่เป็นเช่นนั้นก็เพราะ

๑. ขาดการพิเคราะห์วิจารณ์สิ่งที่คนบอกเล่าหรือที่เป็นลายลักษณ์อักษร เพราะถ้าศึกษาประวัติศาสตร์อย่างเป็นวิทยาศาสตร์ (Historical Science) ก็จำเป็นต้องมี "จิตใจวิทยาศาสตร์" (Scientific spirit) มิใช่หลงเชื่ออย่างมงาย หากจะต้องพิเคราะห์หรือวิจารณ์ (Criticism) ให้ถ่องแท้ทุกๆ ด้านว่า สิ่งที่เขาขีดเขียนกันมานั้น และสิ่งที่เขาฟังต่อๆ กันมาแล้วขีดเขียนขึ้นนั้น เราเชื่อและฟังได้ว่าเป็นของแท้จริงเพียงใดหรือไม่ หลักอันนี้ในทางการประวัติศาสตร์เขามีหลักที่เรียกว่า "Methodology" ซึ่งเป็นสาขาหนึ่งของตรรกวิทยา (Logic) (โปรดดูคำอธิบายของผมเรื่อง "จิตใจวิทยาศาสตร์" ในหนังสือชื่อ "ปรัชญาคืออะไร")

ส่วนในทางกฎหมาย เมื่อครั้งที่ผมเรียนอยู่ในฝรั่งเศส สมัยนั้นหลักสูตรปริญญาเอกของรัฐที่เรียกว่า "Doctorat d'Etat" นั้น มีวิชาหนึ่งเรียกเป็นภาษาฝรั่งเศสว่า "ปองเดกส์" (Pandectes) ซึ่งเป็นวิชาที่พิเคราะห์วิจารณ์บทกฎหมายและคำสอนของนักปราชญ์กฎหมายโรมัน ซึ่งชนรุ่นหลังรวบรวมจารึกหรือพิมพ์ไว้ นั้นว่าเป็นเรื่องแท้จริง หรือชนรุ่นหลังแทรกความต่อเติมดัดแปลง คือเป็นการเรียนรู้กฎหมายโรมันให้ลึกซึ้งลงไปอีก (Approfondir) ศาสตราจารย์ท่านก็บอกว่ามันใช้ประโยชน์โดยตรงอะไรไม่ได้ เพราะกฎหมายโรมันก็หมดไปแล้ว แต่ใช้ประโยชน์สำหรับก่อให้เกิดจิตพิเคราะห์วิจารณ์ให้นักศึกษามีนิสัยติดตัวว่าการพิจารณาเรื่องใดๆ นั้น อย่ารับฟังเอาทั้งดุ้น หากจะรับฟังอะไรก็จะต้องพิเคราะห์วิจารณ์เสียก่อน

อันที่จริงนั้นฝรั่งเศสก็มีการอบรมนิสัยพิเคราะห์วิจารณ์มาตั้งแต่ชั้นมูล, ประถม, มัธยม, ก่อนเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัย คือ ฝึกจากง่ายไปสู่ยากขึ้นตามลำดับ

ในเมืองไทยสมัยผมเป็นนักเรียนสามัญนั้น แม้หลักสูตรวิชาจะไม่มากเท่า

ปัจจุบันนี้ แต่ครูได้อบรมการพิเคราะห์วิจารณ์ที่เป็นหลักโบราณของไทยและคติทางพุทธศาสนา และครูได้ย้าให้จำกัด ส.จ.ป.ล. ที่จารึกในประกาศนียบัตรทุกๆ ชั้น ครูได้ให้จำโคลงดังต่อไปนี้

ส.	เสาวณิตถ้อย	ทั้งมอง
จ.	เจตนาตรง	ตรีคั่น
ป.	จนาสอบสวนลง	เลาเลศ
ล.	ชิตช้อคำตัน	เกียงแกกัณลิ้ม

๒. ซากตกค้างจากระบบเผด็จการทาส-ศักดินาที่เคยชินต่อการหลงเชื่ออย่างหลับตา (Blind obedience) จึงไม่อาจเกิดจิตใจทางวิทยาศาสตร์ (Scientific spirit) ที่จะพิเคราะห์วิจารณ์ดังกล่าวใน ๑. ข้างบนนั้นได้

๓. บุคคลที่หนาแน่นด้วยอกุศลมูล (Root of evils) ๓ ประการคือ

ประการที่ ๑ “โลภะ” หมายความว่า “ความอยากได้ไม่รู้จักพอ” จึงหลงเชื่อตามที่ตนคิดว่าตนจะได้ประโยชน์จากคนนั้น

ประการที่ ๒ “โทสะ” หมายความว่า “ความโกรธแค้นขุ่นเคือง” จึงหลงเชื่อคำบอกเล่าที่ยุยงให้ตนเกิดโทสะ

ประการที่ ๓ “โมหะ” หมายความว่า “ความหลงเชื่อมงาย” ซึ่งเกิดจากปัญญาทึบ (Dullness of mind), ความหลงเชื่อเรื่องที่ขัดต่อสภาพที่เป็นจริง (Delusion), ความเข้าใจปะปนยุ่งเหยิง (Bewilderment), ความหลงเชื่อจากความตื่นเต้นโดยปราศจาก เหตุผลตามความเป็นจริง (Infaturation), ความหลงเชื่อจากการมองเห็นลางๆ เลือนๆ ในขณะที่สภาพจิตใจไม่ปกติ (Hallucination)

๔. วิธีศึกษาแบบจักรวรรดินิยมบางประเทศที่ทำให้คนเป็น “มนุษย์เครื่องจักรกล”

จักรวรรดินิยมบางประเทศใช้วิธีผลิตผู้สำเร็จการศึกษาอย่างเร่งรีบเพื่อให้ได้

ปริมาณ (Quantity) จึงละเลยการอบรมสั่งสอนให้เกิดสติสัมปชัญญะในการ
พิเคราะห์วิจารณ์ เช่น การสอบไล่ที่จะทดสอบนักศึกษาที่ใช้วิธีที่ภาษาไทย ปัจจุบัน
เรียกว่า “ปรนัย” จึงไม่อาจทดสอบถึงความสมบูรณ์ของ “สติ” ที่ต้องประกอบกับ
“ปัญญา”

ฉัตรทิพย์ :

ในเมืองไทยตอนนี้มีสำนักประวัติศาสตร์ขึ้นมา ๒ สำนัก สำนักหนึ่งบอกว่าการ
ศึกษาประวัติศาสตร์ก็คือ เล่าเรื่องไปเฉยๆ อีกสำนักหนึ่งบอกว่า ควร
ศึกษาหลักทำให้เป็นวิทยาศาสตร์ อาจารย์ว่าประวัติศาสตร์อย่างเป็นทางการ
วิทยาศาสตร์ (Historical Science) ต้องพิจารณาสังคมอื่นๆ ด้วย เพื่อนำ
มาพิจารณาเปรียบเทียบ เอามาทำให้เข้าใจประวัติศาสตร์ดีขึ้น วิวัฒนาการ
ของสังคมมีระเบียบ มีกฎเกณฑ์ของมันอยู่พอสมควร ถึงแม้จะแตกต่างกัน
ออกไป ก็มีลักษณะที่เหมือนกันหลายอย่างของวิวัฒนาการของสังคม ซึ่ง
เราอาจเอามาเป็นแนวทางช่วยทำให้เข้าใจและวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆ ของ
ประวัติศาสตร์ได้ ก็มีเป็น ๒ สำนักขึ้นมา เมื่อฟังตามที่อาจารย์ว่าแล้ว
สำนักที่ ๒ ก็จะตรงกับที่อาจารย์ว่าใช่ไหมครับ ว่าเราศึกษา เราต้องมีวิธีการ
การวิเคราะห์ แต่สำหรับสำนักแรกนี้ ที่ว่าเล่าเหตุการณ์ไปเรื่อยๆ นี้ อยาก
เรียนถามท่านอาจารย์ว่า ท่านมีความเห็นอย่างไรในเรื่องนี้

ท่านปรีดี :

เราต้องการสังจะ หลักใหญ่อยู่ที่นี้ คือ ทุกอย่างจะเป็นเศรษฐศาสตร์หรือกฎหมาย
แม้แต่ทางวรรณคดี ปัญหาสำคัญอยู่ที่ว่าเราต้องการสังจะหรือไม่ ถ้าหากว่า
ทุกสิ่งทุกอย่างเราตั้งอยู่ในสิ่งที่ไม่ใช่สังจะ ก็เหมือนวิมานในอากาศจะต้องพังทลาย
วันยังค่ำ แล้วยังเป็นวิชาประวัติศาสตร์ด้วย การที่เล่าแล้วบอกต่อๆ ไป มันห่าง

สัจจะมากยิ่งขึ้นทุกที เพราะคนที่ฟังคนอื่นแล้วเอาไปเล่าต่อไป โดยไม่ได้สอบสวนว่าสิ่งที่แท้จริงนั้นมันคืออะไร

ฉัตรทิพย์ :

พวกหลักพวกทฤษฎีแนวทางหรือครับ

ท่านปรีดี :

ไม่ใช่ทฤษฎี ผมหมายถึงหลักฐานแท้จริงไม่ใช่ทฤษฎี เพราะสิ่งที่คนเล่าก็เหมือนว่าเล่านิทาน ยิ่งประวัติศาสตร์ถอยหลังขึ้นไปนานก็ยิ่งห่างจากความจริง เวลาที่ต้องรู้อีกเหมือนกันว่าพัฒนาการของวิชาประวัติศาสตร์ไม่ใช่เพียงเท่าที่พจนานุกรมได้กล่าวไว้ เดิมประวัติศาสตร์นั้นเราเข้าใจว่าสิ่งที่มีผู้จดไว้เป็นหลักฐาน แต่การจดเป็นหลักฐานนี้ ไม่ใช่ใครมีกระดาษดินสอก็จดเอาๆ แต่จะเป็นเอกสารอ้างอิง (Bibliography) ที่เชื่อถือได้ก็ต้องพิเคราะห์วิจารณ์ให้ละเอียดถี่ถ้วนก่อน

ถ้าไม่กวนเวลาของคุณมากเกินไป ผมขอให้อ่านหนังสือชื่อ “จดหมายของนายปรีดี พนมยงค์ ถึงพระพิศาลสุขุมวิท” เรื่อง “หนังสือจดหมายเหตุของเสรีไทยเกี่ยวกับปฏิบัติการในแคนดี นิวเดลีและสหรัฐอเมริกา” ผมได้ชี้แจงเกี่ยวกับคำอ้างของผู้สอนประวัติศาสตร์บางคนที่เป็นคนไทยบ้าง ที่เป็นคนต่างประเทศและสมุนต่างประเทศบ้าง ซึ่งสอนและโฆษณาฝ่าฝืนความจริงโดยไม่ละอายแก่บาป (ทิริโอดดัดปะปะ) อาทิ บางท่านเขียนโฆษณาในหนังสือพิมพ์ว่า ท่านสามารถค้น “Archives” (จดหมายเหตุ) ของสหรัฐอเมริกา (ส.ร.อ.) ได้ พบว่าเมื่อครั้งจอมพล ป.พิบูลสงคราม ประกาศสงครามต่อ ส.ร.อ. เมื่อ ค.ศ.๑๙๔๒ (พ.ศ.๒๔๘๕) นั้น ท่านอัครราชทูตไทยที่ยังประจำอยู่กรุงวอชิงตันได้ “พกใบประกาศสงครามไว้ในกระเป๋าโดยไม่นำไปยื่นต่อรัฐบาล ส.ร.อ.” จึงเป็นเหตุทำให้ ส.ร.อ.ไม่ถือว่า ส.ร.อ. มีสถานะสงครามกับประเทศไทย

แต่ตามเอกสารหลักฐานแท้จริง "Archives" ของรัฐบาล ส.ร.อ.ที่ได้ลงพิมพ์เป็นทางการในหนังสือชื่อ "Foreign Relations of the United States" ค.ศ.๑๙๔๒ เล่ม ๑ หน้า ๙๑๕ นั้นปรากฏชัดแจ้งว่ารัฐบาลพิบูลฯ ได้แจ้งต่อกงสุล สวิตเซอร์แลนด์ประจำกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นผู้ดูแลผลประโยชน์ของ ส.ร.อ.และบริเตนใหญ่ (อังกฤษ) ว่าประเทศไทยได้ประกาศสงครามต่อ ส.ร.อ.และบริเตนใหญ่ ตั้งแต่เวลาเที่ยงวันของวันที่ ๒๕ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๕ (ค.ศ.๑๙๔๒)

นักศึกษาหลายคนได้มาสอบถามผมเพิ่มเติมจากเอกสารหลักฐานแท้จริงที่ผมอ้างถึงนั้น ผมจึงขอให้นักศึกษาใช้สติประกอบด้วยปัญญาพิจารณาวิเคราะห์วิจารณ์ดังต่อไปนี้

(๑) รัฐบาลจอมพลพิบูลฯ ได้แจ้งประกาศสงครามนั้นต่อกงสุลสวิสที่เป็นตัวแทนของ ส.ร.อ.โดยชอบตามระเบียบการทูตและกฎหมายระหว่างประเทศแล้ว ผมจึงไม่ทราบว่ามีเหตุผลการใดที่จะทำ "ใบประกาศสงคราม" ส่งเข้าไปยังท่านอัครราชทูตไทยประจำกรุงวอชิงตัน ให้อำนาจรัฐบาล ส.ร.อ.ซ้ำอีก

(๒) ระหว่างสงครามโลกนั้น การสื่อสารทางไปรษณีย์อากาศและทางเรือกับทางบกระหว่างประเทศไทยกับยุโรป และ ส.ร.อ.นั้นต้องชะงักลง ถูกเมล็ดไปรษณีย์จากกรุงเทพฯ ถึงทวีปดังกล่าวนั้นไม่อาจส่งไปได้

(๓) คนไทยสมัยนั้นก็ได้ยินวิทยุกระจายเสียง ส.ร.อ. ประกาศถึงการที่ท่านอัครราชทูตไทยประจำกรุงวอชิงตันได้ตัดขาดกับรัฐบาลกรุงเทพฯ เป็นเวลาหลายวัน ก่อนวันที่รัฐบาลจอมพลพิบูลฯ ประกาศสงครามต่อบริเตนใหญ่และ ส.ร.อ. แล้ว ผมจึงสงสัยว่ารัฐบาลจอมพลพิบูลฯ มีเหตุผลอย่างใดจึงโทรเลขไปขอร้องให้ท่านอัครราชทูตไทยนั้นไปแจ้งประกาศสงครามต่อ ส.ร.อ.อีก เพราะรัฐบาลจอมพลพิบูลฯ รู้อยู่แล้วว่า ท่านอัครราชทูตไทยได้ตัดขาดกับรัฐบาลจอมพลพิบูลฯ

แต่เพื่อจัดข้อสงสัยของนักศึกษา ผมจึงนึกขึ้นได้ว่า รัฐบาลจอมพลพิบูลฯ ทำเอกสารประกาศสงครามต่อ ส.ร.อ.และบริเตนใหญ่ นั้นเป็นเอกสารฉบับเดียวกัน ถ้ารัฐบาลจอมพลพิบูลฯ ส่งใบประกาศสงครามหรือโทรเลขสั่งไปยังท่านอัครราชทูตไทยประจำกรุงวอชิงตันแล้ว ก็จะต้องส่งหรือสั่งไปยังท่านอัครราชทูตไทยประจำกรุงลอนดอนด้วย เพื่อยื่นหรือแจ้งแก่รัฐบาลอังกฤษ โดยเฉพาะท่านอัครราชทูตไทยประจำกรุงลอนดอนนั้น มิได้ประกาศตัดขาดกับรัฐบาลจอมพลพิบูลฯ ดังนั้น ผมจึงโทรศัพท์ตามหลวงภัทรวาทิ (เสรีไทย ซึ่งต่อมาเป็นเอกอัครราชทูตไทยประจำหลายประเทศ) ขณะที่ประกาศสงครามฯ นั้น เป็นเลขานุการเอก สถานทูตไทยประจำกรุงลอนดอน

หลวงภัทรวาทิ ได้มีจดหมายตอบผม ดังต่อไปนี้

54 rue Faubourg Aumonerie

97300-CHAUVIGNY

๔ เมษายน ๒๕๒๑

เรียน ท่านอาจารย์ที่เคารพนับถืออย่างสูง

เมื่อวานนี้กระผมยินดีเป็นอันมากที่ได้รับโทรศัพท์จากท่านอาจารย์ เพราะเป็นเวลานานมาแล้วตั้งแต่กระผมได้พบกับท่านอาจารย์ในโอกาสการประชุมประจำปีของนักเรียนไทยในฝรั่งเศส ที่มหาวิทยาลัย Poitiers เมื่อสองสามปีมานี้ หลังจากนั้นก็ได้ติดต่อกับท่านอาจารย์อีกเลย

ส่วนข้อความที่ท่านอาจารย์ถามมาเกี่ยวกับการประกาศสงครามของรัฐบาลไทยต่อประเทศอังกฤษเมื่อสงครามโลกครั้งที่ ๒ นั้น กระผมขอเรียนตอบดังต่อไปนี้

เมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๔ (ค.ศ.๑๙๕๑) กระผมเป็นเลขานุการเอก ประจำสถานอัครราชทูตไทย ณ กรุงลอนดอน (ในขณะนั้นสถานอัครราชทูตไทยยังมีได้เลื่อนฐานะเป็นสถานเอกอัครราชทูต) และคุณพระมนู เวทวิมลนาทเป็นอัครราชทูต

ทางสถานทูตลอนดอนได้ทราบข่าวเกี่ยวกับการประกาศสงครามของรัฐบาลไทยต่ออังกฤษ โดยได้ยินในวิทยุอังกฤษ B.B.C. ส่วนเอกสารเกี่ยวกับการประกาศสงครามนั้น ตามความทรงจำของกระผม ไม่ปรากฏว่าสถานอัครราชทูตได้รับจากรัฐบาลไทย และกระผมจำไม่ได้ว่า ท่านอัครราชทูตคุณพระมนูฯ ได้นำไปมอบให้แก่รัฐบาลอังกฤษที่กระทรวงการต่างประเทศ กรุงลอนดอน

หวังว่าท่านอาจารย์ ตลอดทั้งครอบครัว คงมีความสุขความสบายดี กระผมและภรรยาขอฝากความระลึกคิดถึงมา ณ ที่นี้

ด้วยความเคารพนับถืออย่างสูง

ภัทรวาทิ

(หลวงภัทรวาทิ)

นอกจากอุทาหรณ์ที่ผมขอเสนอให้คุณกับสานุศิษย์ของคุณพิจารณาแล้ว ก็ขอได้โปรดพิจารณาอุทาหรณ์อีกหลายประการ ที่ผมได้กล่าวไว้ในภาคผนวกแห่งหนังสือ ว่าด้วยจดหมายของผมถึงพระพิศาลสุขุมวิท รวมทั้งผมได้ลงพิมพ์จดหมายของศาสตราจารย์วิจิตร ลุลิตานนท์ ซึ่งทำหน้าที่เลขาธิการกองบัญชาการเสรีไทยระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ นั้น ได้มีไปถึงบรรณาธิการบริหารและบรรณาธิการบทความหนังสือจตุรัส เมื่อวันที่ ๑๖ ธันวาคม ๒๕๑๔ ที่คัดค้านคำอ้างหลาย

ประการของ พ.ค.ท. และของนายแธเดียส ฟลัด อาจารย์มหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย ที่เขียนเรื่องการต่อต้านญี่ปุ่นในประเทศไทย ตามคำบอกเล่าของคนจีนที่อยู่ใต้ อิทธิพลของคณะที่ชาวจีนเรียกว่า “แก๊งค์ ๔ คน” นั้นได้โฆษณาไว้ ซึ่งผู้ที่มิได้ใช้ “สติ” ประกอบกับ “ปัญญา” พิจารณาหิวจรณแล้วก็หลงเชื่อว่าเป็นความจริงตามนั้น

ผมเห็นว่าถ้าถือเอาคำบอกเล่ามาเป็นประวัติศาสตร์แล้ว ก็จะทำให้เกิดความยุ่งยากแก่ชาติไทย ดังนั้นเมื่อมีนักศึกษาขอคำขวัญของผมเพื่อนำไปพิมพ์ใน หนังสือที่ระลึกแล้ว ผมได้ให้คำขวัญที่เตือนให้นักศึกษา “ใช้สติประกอบด้วยปัญญา” พิจารณาคำอ้างและข้อเขียนใดๆ ให้ถ่องแท้ เช่น ผมให้คำขวัญสำหรับบัณฑิต ๒๓ ไร่ว่า

“ต้องใช้ปัญญาประกอบด้วยสติ พัฒนาระบบปกครองของประเทศไทยให้ บรรลุถึงซึ่งระบบประชาธิปไตยสมบูรณ์ และป้องกันชาวไทยผู้รักชาติไทยแท้จริง มิใช่หลงเชื่อการโฆษณาที่จะถึงการปกครองของประเทศไทยให้ถอยหลังเข้าคลอง”

ทั้งนี้เพราะ “ประชาธิปไตย” เป็นสิ่งที่มนุษย์ส่วนมากปรารถนา พรรคและ องค์การต่างๆ ก็ใช้วิธีจูงบุคคลให้เข้าร่วม โดยอ้างว่าจะต่อสู้เพื่อให้ประเทศมี ความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น แต่ผู้บริสุทธิ์ที่ได้รับคำชักชวนนั้น ก็ต้องใช้สติ ประกอบด้วยปัญญาพิจารณาว่าพรรคและองค์การนั้นๆ ได้ปฏิบัติเพื่อประชาธิปไตย ให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น หรือเขาปฏิบัติให้ประชาธิปไตยคงที่ หรือให้ถอยหลังกลับไปสู่ ระบบที่ไม่เป็นประชาธิปไตย

เรื่องที่คุณเล่าว่าประวัติศาสตร์มี ๒ สำนัก (Schools) นั้น ผมขอฝากไว้ว่า อย่ามีสำนักบอกเล่า (Hearsay School) เลย เพราะมิได้เป็นประวัติศาสตร์ หาก เป็นนิทานหรือนิยายอิงประวัติศาสตร์

ผมขอฝากข้อสังเกตเกี่ยวกับการศึกษาประวัติศาสตร์ของชาติไทยและของ

โลก ซึ่งเป็นพื้นฐานของประวัติศาสตร์ทางเศรษฐกิจ, การเมือง, และวัฒนธรรมไว้
พอสังเขป เพื่อคุณและสานุศิษย์ของคุณรับไว้ประกอบการพิจารณา

ขอพักการสนทนาชั่วคราวพอสมควรแล้วจะได้สนทนาถึงประเด็นที่ ๑
ของอาจารย์ฉัตรทิพย์ฯ ต่อไป

(พักชั่วคราว)

สัมภาษณ์ต่อไปภายหลังพักชั่วคราว

ท่านปรินดี :

ต่อไปนี้ผมจะได้ชี้แจงประเด็นที่ ๑ ซึ่งอาจารย์ฉัตรทิพย์ตั้งไว้คือ

“อยากให้อาจารย์ได้พูดว่าสังคมไทยที่ท่านโตขึ้นมา ท่านจำความได้ว่าอยู่ในสภาพ
อย่างไรที่ทำให้ท่านคิดแล้วเป็นพลังสำคัญผลักดันให้ท่านคิดเปลี่ยนแปลงในครั้งนั้น”

เรื่องนี้ผมได้สำรวจตนเองว่า จิตสำนึกของผมที่ตกลงใจทำการอภิวัฒน์นั้น
เกิดจากอะไร ซึ่งผมได้บันทึกไว้เพื่อจะพิมพ์หนังสือเป็นเล่มโดยให้ชื่อว่า “ชีวิตและ
การทำงานของปรินดี-พูนสุข” เดิมคิดจะพิมพ์ในวาระที่ผมกับภรรยาแต่งงานครบรอบ
๕๐ ปี เมื่อวันที่ ๑๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๒๑ แต่ต้องรอกคอยให้คดีซึ่งผมฟ้องผู้เขียน
ผู้โฆษณาฝ่าฝืนความจริงเกี่ยวกับการงานของผมนั้นให้เสร็จสิ้นไปก่อน บัดนี้คดี
สำคัญๆ หลายเรื่องเสร็จสิ้นโดยศาลให้ความยุติธรรมแก่ผมแล้ว ผมก็จะจัดพิมพ์
หนังสือที่ผมบันทึกไว้นั้นในไม่ช้าเกินไปนัก

ผมจะขอให้ภรรยาผมอ่านความสำคัญเกี่ยวกับบ่อเกิดแห่งจิตสำนึกของผม
ในการตกลงใจทำการอภิวัฒน์

ก่อนที่ภรรยาผมจะอ่านบันทึกนั้น ผมขอชี้แจงหลักกำเนิดแห่งจิตสำนึกของ
มนุษย์ตามทฤษฎีที่ผมเห็นว่าเป็นวิทยาศาสตร์ทางสังคม ผมได้นำมากล่าวไว้ใน

หนังสือชื่อ “ความเป็นอนิจจังของสังคม” และหนังสือชื่อ “ชาติคงมีอยู่” สรุปได้โดยย่อดังต่อไปนี้

(๑) ความเป็นอยู่ของมนุษย์เป็นสิ่งที่กำหนดจิตสำนึกของมนุษย์ ความเป็นอยู่นั้นหมายถึง “ฐานะและวิถีดำรงชีวิต” ที่แตกต่างกันระหว่างมนุษย์ ซึ่งจำแนกออกเป็นชนชั้นและอันดับปลีกย่อยของชนชั้นมากมายหลายชนิด เช่น นายทุนก็มีหลายอันดับปลีกย่อย ชาวนาก็มีหลายอันดับปลีกย่อย คนงานก็มีหลายอันดับปลีกย่อย ฉะนั้นจิตสำนึกที่เกิดจากแต่ละอันดับปลีกย่อยของชนชั้นจึงแตกต่างกัน

(๒) เมธีแห่งทฤษฎีที่เป็นวิทยาศาสตร์ทางสังคมมิได้ถือเป็นคนกิริตายตัวว่า ถ้าบุคคลใดๆ มีฐานะในชนชั้นหรือวรรณะปกครองแล้ว ก็ต้องเกาะแน่นอยู่กับชนชั้นวรรณะนั้นเสมอ เมธีได้กล่าวข้อยกเว้นไว้ดังต่อไปนี้

“ในที่สุด, ขณะที่การต่อสู้ของวรรณะจนจะถึงคราวเด็ดขาด ความเสื่อมสลายกำลังดำเนินไปภายในวรรณะปกครอง ที่จริงนั่นคือภายในสังคมเกาทัณฑ์กระบวนการตั้งว่านั่นรุนแรงและเกรี้ยวกราด จึงมีชนในวรรณะปกครองส่วนน้อยแพกหนึ่งละทิ้งวรรณะของตน และเข้าร่วมในวรรณะอภิวัฒน์ซึ่งเป็นวรรณะที่กุมอนาคตไว้ในมือ ดังเช่นเดียวกับในสมัยก่อนซึ่งส่วนหนึ่งของวรรณะขุนนางได้ไปเข้ากับวรรณะเจ้าสมบัติ (นายทุนสมัยใหม่) ดังนั้นในสมัยนี้ส่วนหนึ่งของวรรณะเจ้าสมบัติก็ไปเข้าข้างวรรณะผู้ไร้สมบัติ โดยเฉพาะส่วนหนึ่งของวรรณะเจ้าสมบัติ ผู้มีปัญญาที่ได้พยุงตนขึ้นสู่ระดับที่เข้าใจทฤษฎีแห่งขบวนการวิวัตนาการทั้งปวง

(๓) ผมได้กล่าวไว้ในบทความชื่อ “ชาติคงมีอยู่” มีความตอนหนึ่งดังต่อไปนี้

“๓.๒ ความเห็นแก่ผู้อื่นเป็นส่วนรวม (Altruism) เกิดมีขึ้นในยุคปฐมกาลซึ่งมนุษย์ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการทำมาหาเลี้ยงชีพ โดยไม่มีการกดขี่เบียดเบียน

ระหว่างกัน ต้องต่อสู้ภัยธรรมชาติร่วมกัน ความเป็นอยู่เช่นนี้จึงก่อให้เกิดจิตสำนึกในความรักสังคม โดยมีได้ยกเอาความเห็นแก่ตัวเหนือส่วนรวม และไม่มีชนชั้นหรือเชื้อชาติที่จะยกขึ้นเป็นใหญ่กว่าส่วนรวม

(๑) แต่เมื่อสังคมมนุษย์ได้เปลี่ยนแปลงเป็นระบบทาส ศักดินา ทุนนิยม มนุษย์จึงมีฐานะและวิถีดำรงชีพต่างกัน ซึ่งมีสภาพเป็น “ชนชั้น” ต่างๆ ชนชั้นเหล่านี้ต้องการผูกขาดอำนาจเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรมของสังคมไว้ในกำมือแห่งชนชั้นของตน ดังนั้นจึงเป็นบ่อเกิดแห่งความเห็นแก่ตัวของชนชั้น ซึ่งทำให้ “ความเห็นแก่ผู้อื่นเป็นส่วนรวม” ลดน้อยลงมา และความรักชาติเป็นส่วนรวมก็ลดน้อยตามไปด้วย แต่บุคคลบางส่วนแห่งชนชั้นเหล่านี้ ซึ่งมองเห็นว่าชนชั้นของตนจะดำรงอยู่ได้ก็โดยให้ชาติคงอยู่ได้ ฉะนั้นจึงยังคงมีความรักชาติเป็นส่วนรวมเพื่อประโยชน์แห่งชนชั้นของตนเองด้วย

(๒) ส่วนชนชั้นประเภทคนงานสมัยเก่าคือ ทาส ข้าไพร่ และคนงานสมัยใหม่คือ กรรมกรชนิดต่างๆ และชาวนายากจนนั้น ความเป็นอยู่ทางชนชั้นของพวกเขาไม่มีลักษณะเป็นการผูกขาดหรือจะนำไปสู่การผูกขาดสังคม ฉะนั้นจึงมีความรักชาติมากกว่าชนชั้นพวกที่ต้องการผูกขาดหรือจะนำไปสู่การผูกขาดสังคม ยกเว้นทาส, ข้าไพร่, คนงานบางคน, ที่สละชนชั้นของตนเป็นลูกสมุนของชนชั้นผูกขาด จึงมีความรักชาติน้อยลงไปตามชนชั้นผูกขาด”

(๔) โดยเฉพาะจิตสำนึกเห็นใจคนยากจนและคนถูกเบียดเบียนช่มเหง ซึ่งพุทธศาสนาได้เพาะให้เกิดแก่บรรพบุรุษไทยที่ถ่ายทอดมาตั้งแต่โบราณกาลนั้นยังฝังลึกซึ่งอยู่ในราษฎรไทยส่วนข้างมากสมัยก่อนรัฐประหาร ๘ พฤศจิกายน ๒๔๙๐

ต่อไปนี้ภรรยาผมจะได้อ่านประวัตินายเสียง พนมยงค์ บิดาผมตามที่ท่านเจ้าพระยายมราชได้เขียนไว้ ในคำนำหนังสือแจกในงานฌาปนกิจศพบิดาผมเมื่อ

พ.ศ. ๒๕๖๙

ท่านผู้หญิงพูนศุข :

อ่านประวัตินายเสียง

“ด้วยหลวงประดิษฐมนูธรรม (ปรีดี พนมยงค์) จะบำเพ็ญกุศลเนื่องในการ
ฌาปนกิจศพนายเสียง พนมยงค์ ผู้บิดา ที่วัดเทพศิรินทราวาส ณ วันที่ ๒ พฤศจิกายน
๒๕๖๙ ขอให้ข้าพเจ้าช่วยเรียบเรียงประวัตินายเสียง พนมยงค์ ในด้านหนังสือที่
จะแจกจ่ายแก่บรรดามิตรสหายที่มาร่วมงานศพเป็นญาติพลีและมิตรพลี ข้าพเจ้า
รู้สึกยินดีที่จะช่วย เพราะนายเสียง พนมยงค์ เป็นผู้ที่ชอบพอกันมานาน อายุก็รุ่น
ราวคราวเดียวกัน ข้าพเจ้าทราบประวัติพอจะเขียนไว้ได้ดังต่อไปนี้

นายเสียง พนมยงค์ เกิดที่บ้านหน้าวัดพนมยงค์ ตำบลท่าวาสุกรี อำเภอ
กรุงเก่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมื่อวันที่พฤหัสบดี เดือน ๗ ขึ้น ๑๐ ค่ำ ปีชวด
ตรงกับวันที่ ๒๔ พฤษภาคม ๒๔๐๙ เป็นบุตรนายเกิด นางคุ่ม พนมยงค์ เมื่ออายุ
ได้ ๒๑ ปี ได้อุปสมบท ณ วัดพนมยงค์ โดยพระอาจารย์สี วัดประดู่ทรงธรรมเป็น
อุปัชฌาย์ พระอาจารย์เล็กวัดญาณเสน เป็นกรรมวาจา พระธรรมราชาวัตร
(ขณะนั้นยังเป็นพระปลัดสะอาด) เป็นอนุศาสนาจารย์เมื่ออุปสมบทแล้วคงจำพรรษา
อยู่ที่วัดพนมยงค์ อุปสมบทจนครบ ๓ พรรษา จึงได้ลาสิกขาบท นายเสียง พนมยงค์
เป็นผู้ที่สนใจในกสิกรรม และที่สนใจที่สุดคือการทำนา ดูเหมือนกับว่าพบกับ
ข้าพเจ้าที่ไรที่จะไม่พูดเรื่องทำนาเป็นไม่มี แต่ถึงว่าจะฝึกไม่อยู่กับการทำนามากก็
จริง นายเสียง พนมยงค์ มิได้ละเลยที่จะส่งเคราะห์และให้การศึกษาแก่บุตรเลย
พยายามส่งบุตรเข้าเรียนศึกษาในชั้นต้นเมื่อยังเยาว์อยู่ก็ได้เรียนในโรงเรียนที่ใกล้บ้าน
ครั้งโตขึ้นก็ส่งลงมาอยู่กับญาติและศึกษาเล่าเรียนในโรงเรียนกรุงเทพฯ ทำดังนี้
นับว่าได้ผลดีสมความประสงค์ เป็นอันว่านายเสียง พนมยงค์ ได้กระทำหน้าที่เป็น

บิดาที่ดี และตั้งใจสงเคราะห์บุตรตามธรรมเนียม นับเข้าในมงคลอุคมนำสรรเสริญ
นายเสียง พนมยงค์ ได้ป่วยเป็นโรคไตพิการ ได้ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๒๕ กรกฎาคม
พ.ศ. ๒๔๗๙ รวมอายุได้ ๗๐ ปี

นายเสียง พนมยงค์ ได้เกี่ยวข้องกับสกุล ณ ป้อมเพชร คือย่าของนายเสียง
พนมยงค์ เป็นพี่ร่วมบิดามารดาเดียวกับย่าพระยาชัยวิชิต (ชำ ณ ป้อมเพชร)”

(ลงนาม) ยมราช

ท่านปรีดี :

ผมขอชี้แจงดังต่อไปนี้

(๑) ท่านเจ้าพระยากรมราชผู้เขียนคำนำนั้น ท่านมีชื่อเดิมว่า “ปั้น” เป็นชาว
สุพรรณ อุปสมบทเป็นสามเณรและเป็นพระภิกษุจำพรรษา ณ วัดหงส์ (จังหวัด
ธนบุรี) ท่านศึกษาวาฬิสอบไลได้เปรียญ แล้วลาสิกขาบทไปรับราชการเป็นครู
ภาษาไทย ณ โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ ซึ่งพระเจ้าลูกยาเธอในรัชกาลที่ ๕
หลายพระองค์ทรงศึกษา รัชกาลที่ ๕ ได้พระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นขุนวิจิตรวรสาส์น
ต่อมาทรงพระราชดำริส่งพระเจ้าลูกยาเธอ ๔ พระองค์คือ พระองค์เจ้ากิติยากร
วรลักษณ (กรมพระจันทบุรีนฤนาถ), พระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ (กรมหลวงราชบุรี
ดิเรกฤทธิ์), พระองค์เจ้าประวิตรวดีโนดม (กรมหลวงปราจิณกิติบดี) และ
พระองค์เจ้าจิรประวัตินเรศ (กรมหลวงนครไชยศรีสุรเดช) ไปศึกษาวิชาที่ประเทศ
อังกฤษนั้น รัชกาลที่ ๕ ได้โปรดเกล้าฯ ให้ขุนวิจิตรวรสาส์น ตามเสด็จพระเจ้า
ลูกยาเธอทั้ง ๔ พระองค์ในตำแหน่งครูภาษาไทยประจำเจ้านายนั้นๆ ด้วย

ต่อมาขุนวิจิตรวรสาส์น ย้ายตำแหน่งเป็นเลขานุการสถานทูตสยามประจำ
กรุงลอนดอน และได้เลื่อนบรรดาศักดิ์กับตำแหน่งตามลำดับ กระทั่งเป็นอุปทูต

รักษาการอัครราชทูต ต่อมาท่านกลับสยามเพื่อรับราชการในกระทรวงมหาดไทย และได้เลื่อนตำแหน่งเป็นสมุหเทศาภิบาลมณฑลนครศรีธรรมราช ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น “พระยาสุขุมนัยวินิต” ต่อมาโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงโยธาธิการ แล้วย้ายไปดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงนครบาล ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น “เจ้าพระยายมราชฯ” ต่อมาในรัชกาลที่ ๖ โปรดเกล้าฯ ให้รวมกระทรวงนครบาลเข้ากับกระทรวงมหาดไทย จึงโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยายมราชฯ เป็นเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ท่านได้กราบถวายบังคมลาออกจากตำแหน่งในต้นรัชกาลที่ ๗ ต่อมารัชกาลที่ ๗ ได้ทรงสละราชสมบัติแล้วสภาผู้แทนราษฎรลงมติเห็นชอบด้วยกับรัฐบาลอันเชิญพระองค์เจ้าอานันทมหิดลขึ้นทรงเป็นพระมหากษัตริย์สืบราชสันตติวงศ์ แต่เนื่องจากสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลยังทรงพระเยาว์ สภาผู้แทนราษฎรจึงลงมติตั้งคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ประกอบด้วยผู้สำเร็จราชการฯ ๓ ท่าน ซึ่งเจ้าพระยายมราชฯ ได้เป็นผู้สำเร็จราชการคนหนึ่ง ในคณะผู้สำเร็จราชการฯ นั้น

(๒) ตามที่ท่านเจ้าพระยายมราชฯ ได้เขียนว่า ยาของนายเสียงคือชวดของ ผม เป็นที่ร่วมบิดามารดาเดียวกับยาพระยาชัยวิชิต (ชำ ณ บ่อมเพชร) นั้น ผมขอชี้แจงว่าพระยาชัยวิชิต (ชำ) เป็นบิดาของพูนศุข ภรรยาผม ผมกับภรรยาจึงเป็นญาติกัน คือ ผมกับภรรยาสืบมาจาก “เชียดเดียวกัน”

เชียดผมมีบุตรคนหนึ่งชื่อ “ปิ่น” ที่เป็นยาทวดของผม ท่านแต่งงานกับนาย กิก จิน แซ่ตั้ง (ตัน) พ่อค้า ท่านทั้งสองมีบุตรหลายคนรวมทั้งปู่ของผมชื่อ “เกิด” ปู่ย่าผมมีบุตรหลายคนรวมทั้งบิดาผมด้วยชื่อ “เสียง”

เชียดผมมีบุตรคนที่สองชื่อ “บุญมา” ที่เป็นยาทวดของพูนศุข ท่านแต่งงานกับพระพิทักษ์เทพธานี นามเดิม “ด้วง” ตำแหน่งผู้ช่วยผู้รักษากรุงเก่า

(อยุธยา) ท่านทั้งสองมีบุตรหลายคนรวมทั้งพระยา ไชยวิชิตสิทธิสาตรา (นาค) ที่เป็นปู่ของพูนศุข ปู่ย่าของพูนศุขมีบุตรหลายคนรวมทั้งพระยาชัยวิชิตวิศิษฏ์ธรรมธาดา (ขำ) ที่เป็นบิดาของพูนศุข

(๓) พระยาไชยวิชิตสิทธิสาตรา นามเดิม “นาค” ซึ่งเป็นปู่ของพูนศุข ขณะท่านดำรงบรรดาศักดิ์เป็น “หลวงวิเสศสาลี” ตำแหน่งเป็นผู้ช่วย (Attaché) สถานทูตสยามประจำกรุงลอนดอนนั้น เมื่อวันที่ ๔ มกราคม ค.ศ. ๑๘๘๕ (ตรงกับ พ.ศ. ๒๔๒๘ และยังเป็นจุลศักราช ๑๒๔๖) ท่านได้เข้าร่วมกับพระเจ้าน้องยาเธอ ๓ องค์ กับพระวรวงศ์เธอ ๑ องค์ และข้าราชการสถานทูตสยามที่ประจำกรุงลอนดอน และที่ประจำกรุงปารีสอีก ๖ ท่าน รวมทั้งสิ้น ๑๑ ท่าน ทำหนังสือกราบบังคมทูลรัชกาลที่ ๕ ขอให้ทรงเปลี่ยนแปลงระบบสมบูรณาญาสิทธิราช มาเป็นระบบที่ท่านเรียกทับศัพท์อังกฤษว่า “คอนสติตูชันแนลโมนากี” สมัยนั้นยังไม่มีผู้คิดศัพท์ไทยว่า “ธรรมนูญการปกครองแผ่นดินหรือรัฐธรรมนูญ” เพื่อถ่ายถอดคำอังกฤษ “Constitution” และในหนังสือที่ท่านก็อธิบายถึงระบบราชาธิปไตยซึ่งจำกัดอำนาจซึ่งท่านเรียกทับศัพท์อังกฤษว่า “ลิมิเตดโมนากี”

แม้ว่ารัชกาลที่ ๕ ยังไม่ทรงเห็นชอบด้วยที่จะได้เปลี่ยนแปลงระบบปกครองตามที่ท่านเหล่านั้นขอพระราชทานก็ดี แต่เมื่อท่านหลวงวิเสศสาลีกลับกรุงสยามแล้ว ท่านก็ได้ชี้แจงให้ลูกหลานและญาติมิตรทราบถึงวิธีปกครองแบบมีสภาผู้แทนราษฎรตามที่ท่านเคยเห็นมาว่าเป็นประโยชน์แก่ราษฎร บิดาผมก็เป็นผู้หนึ่งที่ได้รับคำชี้แจงจากท่าน จึงได้นำเรื่องที่ท่านผู้นั้นมาอธิบายชี้แจงให้ผมขณะเป็นนักเรียนประถมทราบเป็นเค้าลางๆ หลวงวิเสศสาลีกลับสยามแล้วรับราชการในกระทรวงนครบาล และได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์และตำแหน่งสูงขึ้น จนกระทั่งเป็นพระยาไชยวิชิตสิทธิสาตรา ผู้รักษากรุงเทพฯ

(๔) ความจำของหมที่มีต่อสภาพของสังคมนิยมเริ่มมีขึ้นเมื่อใดนั้น ก็ขอให้ทราบว่ามีเกิดเมื่อวันที่ ๑๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๔๓ ตรงกับ ค.ศ. ๑๙๐๐ ผมเริ่มจำความได้เมื่ออายุประมาณ ๓-๔ ขวบ สภาพของสังคมนิยมที่ผมประสบพบเห็นที่พอจำได้ก็คือ สังคมนิยมเมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๔๖๖-๒๔๘๗ เป็นต้นมา และสภาพของสังคมนิยมที่ผลักดันให้ผมมีจิตสำนึกทำการปฏิวัติ ก็ควรถือเอาสภาพที่เปลี่ยนมาตามลำดับจนถึงกาลเวลาที่ผมกับเพื่อนอีก ๖ คน ได้ประชุมกันก่อตั้งคณะกรรมการขึ้นที่กรุงปารีส เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๖๙ ตามปฏิทินที่ใช้ในขณะนั้น (ต่อมาทางราชการไทยเปลี่ยนวันตั้งต้นปีใหม่จาก ๑ เมษายน เป็น ๑ มกราคม ฉะนั้นตามปฏิทินปัจจุบันนี้ กุมภาพันธ์ ๒๔๖๙ จึงเป็น พ.ศ. ๒๔๗๐)

จึงไม่ควรเอาสภาพของสังคมนิยมปัจจุบันนี้ไปวินิจฉัยสภาพสังคมนิยมเมื่อประมาณ ๔๐ ปีมาแล้ว

(๕) เมื่อเริ่มจำความได้ก็เห็นเขตแดนของครอบครัวที่ตกทอดมาจากปู่ย่า ซึ่งแสดงว่าเป็นครอบครัวที่สมัยนั้นเรียกกันว่า “ผู้มีอันจะกิน” เปรียบเทียบได้กับการแบ่งชนชั้นที่นักวิชาการสมัยใหม่เรียกว่า “นายทุนชั้นกลาง” แต่ปู่ย่าผมมิใช่ นายทุนสมัยใหม่ (Modern Capitalist) หากเป็นนายทุนตามวิธีการผลิตศักดินา (Feudal mode of production) จึงเข้าลักษณะเป็น “คหบดี” ตามวิธีแบ่งวรรณะสมัยศักดินา (โปรดดูหนังสือของผมเรื่อง “ความเป็นอนิจจังของสังคมนิยม”)

ปู่ย่าผมมีบุตรชายหญิงหลายคน ซึ่งได้รับส่วนแบ่งมรดกไปประกอบอาชีพบางท่านรักษารฐานะคหบดีไว้ได้ บางท่านก็ขาดทุนตกเป็นผู้มีทุนน้อย ส่วนบิดาผมเลือกอาชีพทำนา จึงประสบชะตากรรมอย่างชาวนาซึ่งกระทบถึงความเป็นอยู่ของครอบครัว ผมประสบพบเห็นความอึดคัดของบิดา มารดา และเมื่อไปอยู่กับบิดาก็พบเห็นความอึดคัดขัดสนของชาวนาทั่วไป

(๖) ครอบครัวฝ่ายบิดาและมารดาผมจะมีฐานะทางเศรษฐกิจอย่างใดก็ตาม แต่เป็นครอบครัวที่ปฏิบัติเคร่งครัดตามคำสอนของพุทธศาสนา ซึ่งผมสัมผัสตั้งแต่จำความได้

(๗) ต่อมาผมได้เรียนจากสถานศึกษาสูงขึ้นตามลำดับแล้ว ได้ไปศึกษาต่อที่ในประเทศฝรั่งเศส จึงได้ประสบพบเห็นสภาพการเศรษฐกิจและการเมืองของสังคมไทยและสังคมต่างประเทศมากขึ้นตามลำดับ

คุณต้องการทราบอะไรก็เชิญถาม

ฉัตรทิพย์ :

อาจารย์ครับ อาจารย์เคยทำนาไหมครับ

ท่านปรีดี :

เคย เดี่ยวขอให้รู้เบื้องต้นเสียก่อนจะดีกว่า ขอให้ภรรยาผมอ่านข้อความในบันทึก

ท่านผู้หญิงพูนศุข :

อ่านบันทึกฯ

“นายเสียง บิดาปรีดี นั้นไม่ชอบรับราชการ เพราะนายเสียงชอบผจญภัย ดังนั้นภายหลังที่แต่งงานกับแม่ของนายปรีดีบุตรหัวปีแล้ว นายเสียงจึงไปทำป่าไม้ที่บริเวณพระพุทธรบาท ถิ่นที่มีไร่ป่าชุกชุมมาก สมัยนั้นการทำป่าไม้ไม่คุ้มกับการต้องป่วยไข้ จึงได้เปลี่ยนไปทำนาที่ทำหลวง ซึ่งญาติผู้ใหญ่อันดับอาผู้หนึ่งชื่อผึ่ง (ขุนประเสริฐ) เป็นผู้มีหลักฐานในตำบลนั้น สมัยนั้นยังไม่มีรถชลประทาน”

ท่านปรีดี :

ทำหลวงเคยไปหรือเปล่า

ฉัตรทิพย์ :

ทำหลวงที่มีโรงงานใช้ไหมครับ

ท่านปริดี :

คือ แต่ก่อนนี้โรงงานปูนซิเมนต์ก็ไม่มี เขื่อนกั้นน้ำก็ไม่มี ที่เขาเรียกท่าหลวง เพราะว่า คำว่า ท่าหลวง หมายถึงท่าของพระเจ้าแผ่นดิน เดิมแต่ครั้งโบราณจากท่าหลวงเขาตัดถนนซึ่งเมื่อผมยังเล็กๆ เขาเรียกถนนฝรั่งสองกิโล ยาว ๑ โยชน์ ตัดตรงจากท่าหลวงไปพระพุทธรบาท ตำบลนั้นเขาจึงเรียกว่า ท่าหลวง แล้วต่อมาใน หลวงเวลาจะเสด็จไปพระพุทธรบาท ก็เสด็จจากที่ๆ เวลานั้นเรียกว่าท่าเรือ ตรงนั้นเดิมทีเดียวก็มีทาง สุนทรภูเคยเขียนไว้เหมือนกัน แต่เขาไปข้างกัน ไปจนถึงพระพุทธรบาทแล้วต่อๆ มาทางนั้นถูกลบ กรมพระนราฯ ท่านได้สัมปทานรถไฟเล็กจากท่าเรือไปพระพุทธรบาท

ท่านผู้หญิงพูนสุข :

อานันท์ทัก

“สมัยนั้นยังไม่มีการชลประทาน ผมแล้งติดต่อกัน ๒ ปี ทำนาไม่ได้ผล นายเสียงจึงไปปรับทุกข์กับเจ้าคุณไชยวิศิษฐ(นาค)ถึงการจะหางานทำเพื่อเลี้ยงชีพกับครอบครัว ท่านเจ้าคุณได้ลาออกจากราชการไปก่อนแล้วหลายปี จึงแนะนำว่านายเสียงขอพบจตุตถฯ จึงควรไปบุกเบิกที่บริเวณชายอำเภออุทัย ซึ่งสมัยนั้นเป็นทุ่งร้าง ให้ชวนนายฮ้อพี่ชายนายเสียงไปด้วย และท่านจะให้คุณแดง (ต่อมารับราชการเป็นหลวงปรานิตโยธากิจ) บุตรชายของท่านที่เป็นหนุ่มออกไปบุกเบิกไล่ข้างด้วย แล้วก็แบ่งที่บุกเบิกให้ระหว่างกัน สามท่านตกลงตามคำแนะนำของท่านเจ้าคุณ เมื่อบุกเบิกต่อสู่ข้างจนโขลงข้างถอยออกจากบริเวณนั้นแล้ว ก็แบ่งที่บุกเบิกระหว่างกัน คุณแดงจับจองแถวลำแดง นายฮ้อกับนายเสียงจับจองแถวลำชะแมก แต่ข้างก็ยังรบกวนอยู่เสมอ โดยเฉพาะเมื่อข้าวออกรวงงอกงาม ข้างก็พากันมาตั้งโขลงกินข้าวที่เพาะปลูกไว้ ต่อมาราชการได้ตั้งอำเภอวังน้อยขึ้น จึงโอนบริเวณลำแดง

และลำชะแมก ซึ่งเดิมอยู่เขตอำเภออุทัยนั้นขึ้นกับอำเภอวังน้อย ต่อมาบริษัทชุดคลองคูนาสยามได้ชุดคลองมาถึงบริเวณที่คุณแดง นายฮ้อ นายเสียงบุกเบิกจับจองไว้ในสัมปทานที่รัฐบาลให้แก่บริษัทนั้น มีความว่า ถ้าบริษัทได้ชุดคลองไปถึงที่ใดก็ให้ถือบริเวณ ๔๐ เส้น ตั้งแต่ฝั่งคลองแต่ละฝั่งเป็นของบริษัทนั้น แต่บริษัทก็ให้สิทธิแก่ผู้จับจองไว้ก่อนแล้วที่เสียค่าชุดคลองในอัตราไร่ละ ๔ บาท เพื่อได้กรรมสิทธิ์ในที่ดินที่จับจองไว้ก่อนนั้น เจ้าคุณกรุง (พระยาไชยวิชิตฯ (นาค)) ในนามคุณแดงกับคุณชัน นายฮ้อ นายเสียง จึงต้องเสียเงินให้บริษัทคนละประมาณ ๒๐๐ ไร่ นายเสียงมีความคิดที่จะปรับปรุงวิธีการทำนาให้ดีขึ้นหลายอย่าง เมื่อคิดอะไรได้ก็ไปกรุงเทพฯ เพื่อเรียนท่านเจ้าพระยายมราช ดังที่ท่านผู้นี้ได้กล่าวไว้ในประวัติ นายเสียงว่า นายเสียงเป็นผู้สนใจ ปฏิบัติได้ทราบความคิดต่างๆ ในการทำนาของบิดาด้วย"

ท่านปริดี :

เดี๋ยวคุณจะต้องรู้เรื่องบริษัทชุดคลองคูนาสยาม คุณทราบแค่นั้นผมจะเพิ่มเติมได้อย่างไร

ฉัตรทิพย์ :

ทราบครับ ผมทราบว่าได้สิทธิผูกขาดจากรัฐบาล ชุดคลองแล้วก็ได้ที่ดินเป็นการตอบแทน สาเหตุที่ได้ส่วนหนึ่งก็เพราะความใกล้ชิดกับฝ่ายที่ปกครองประเทศอยู่ด้วย พระองค์เจ้าสายเป็นหมอของรัชกาลที่ ๕ แล้วก็ทำให้สกุลสนิทวงศ์ได้ที่ดินแถวๆ นั้นเป็นจำนวนมาก ชาวนาจากที่อื่นก็ย้ายเข้ามา แต่ก็ต้องเสียค่าเช่า ก็ทำให้เกิดชาวนาที่ไม่มีที่ดินในภาคกลางในแถบนั้นจำนวนมาก

ท่านปรีดี :

ผมขอพูดให้เข้าใจพื้นฐานของบริษัทชุกคลองสยาม คือ สมัยนั้นแถบบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาส่วนที่ห่างฝั่งแม่น้ำไปไกลๆ นั้นยังมีที่ดินรกร้างว่างเปล่า รัชกาลที่ ๕ ได้พระราชทานสัมปทานการชุกคลองแก่นายทุนหลายราย นอกจากบริษัทชุกคลองคุนาสยามแล้ว ก็มีผู้ได้สัมปทานชุกคลองพระยาบรรลือ ฯลฯ เมื่อชุกคลองแล้วที่ดินทั้งสองฝั่งยื่นขึ้นไป ๔๐ เส้นหรือ ๓๐ เส้น ก็ได้ให้แก่เจ้าของบริษัทที่ชุกคลอง ส่วนทุ่งรังสิตทั้งหมดซึ่งเดี๋ยวนี้เจริญแล้ว แต่ก่อนนี้เป็นทุ่งข้างจริงๆ ในปีที่ผมได้ทุนรัฐบาลไปเรียนในฝรั่งเศสเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๓ นั้น ก่อนจะจากสยามไป ผมได้ไปบ้านที่อยู่ชุกยา แล้วสังเกตกลางทุ่งน่ายังเห็นข้าง จำได้ตะคุ่มๆ โดยมากมันมักจะอยู่กัน ๒ ตัว ถึงเวลาที่มีข้าวมันก็มากันหลายตัว บริษัทชุกคลองคุนาสยามนี้ตั้งโดย ๓ หุ่นใหญ่ หุ่นหนึ่งคือ พระองค์เจ้าสาย สนิทวงศ์ และ ม.ร.ว.สุพันธ์ ลูกคนโตของพระองค์เจ้าสาย และพระปฏิบัติราชประสงค์เป็นชาวเยอรมันชื่อ มุลเลอร์ แต่ว่าใครที่ไปจับจองอยู่แล้ว เช่น บิดาผม ลุงผม ท่านไปได้ข้างผมก็เกิดแล้ว แต่คล้ายคล้ายคล้าคลา การจับจองที่ดินว่างเปล่าต้องต่อสู้กับข้าง เมื่อบริษัทชุกคลองไปแล้วยื่นขึ้นไป ๒ ฝั่งคลองก็คือ เป็นที่ของบริษัท ใครจับจองอยู่แล้วก็เสีย "ค่ากรอกนา" ไร่ละ ๔ บาท เรื่องเป็นเช่นนี้ บิดาผมจึงได้มีที่ดินอยู่ที่นั่น แต่ว่านาตั้ง ๒๐๐ ไร่ ทำคนเดียวก็ไม่ไหว ก็ให้เขาเช่าไปบางปี ทีแรกก็ทำนาเอง บิดาผมมีควาย ๕-๖ ตัว ผมยังจำได้ว่าขโมยเอาไปหมดเลย ชาวนาจึงเดือดร้อนหลายอย่าง รวมทั้งถูกขโมยควาย

ฉัตรทิพย์ :

อาจารย์กรุณาเล่าถึงสถานะชีวิตชาวนาที่อาจารย์เห็นในแถบภาคกลาง

ท่านปรีดี :

คำว่าภาคกลางเราต้องให้เจาะจงลงไป ภาคกลางกว้างขวางใหญ่โตจริงๆ คุณต้องรู้ว่านาดีไม่ดีแบ่งอย่างไร เมื่อฟังจากผมแล้ว คุณต้องไปสืบคู่อีกที ในการที่คุณจะรู้ว่านาดีไม่ดี คนยากจนประการใดนั้น ในสมัยเก่าให้พิจารณาว่าที่ตำบลใด ในส่วนของอำเภอใดเขาเก็บค่านา “คูโค” หรือ “ฟางลอย” นา “คูโค” (ไม่ใช่ “โคกโพธิ์”) หมายความว่าคุณเป็นเจ้าของที่นาเท่าใด เช่น มี ๑๐ ไร่ เขาก็เก็บอากรค่านาคูเต็ม ๑๐ ไร่ ถ้านา “ฟางลอย” เขาก็เก็บตามที่เขาวัดได้เวลานั้น กำหนดซึ่งมีหน้าที่ “เสนา” ว่าเจ้าของนาแต่ละปีๆ มีที่ทำนาได้เท่าไร นา “คูโค” ก็แบ่งเป็นเอก โท ศรี แล้วก็นา “ฟางลอย” ก็มีเอก, โท, ศรี, จัตวา, ปัญจะ โดยมากก็ปัญจะ ที่จำได้คือวัดเท่าที่ทำได้แล้วเก็บไร่ละสลึง ส่วนที่ทำไม่ได้ไม่ต้องเสีย ที่นาวังน้อยตำบลที่บิดาผมอยู่เสียค่านาชั้นเบญจะเพราะนาไม่ค่อยดี เพราะดินเปรี้ยวมาก ถ้าขุดบ่อลงไป ซึ่งเวลาหน้าแล้งต้องใช้น้ำบ่อขุดครึ่งตัวเท่านั้นน้ำไหลมา น้ำที่ไหลมาก็กร่อย นาอำเภอรอบกรุงใกล้อยุธยาเป็นนา “คูโค” เพราะหน้าน้ำน้ำเหนือไหลมาน้ำก็ท่วม นาไม่ค่อยเสีย นอกจากอุทกภัยพิเศษจริงๆ แล้วอีกประการหนึ่งก็ต้องรู้เกี่ยวกับพันธุ์ข้าว ชาวนาใช้พันธุ์ที่ขึ้นตามน้ำ

ฉัตรทิพย์ :

ถ้าเทียบชนบทไทยที่ท่านอาจารย์เห็น กับยุโรปที่ท่านอาจารย์อ่านจากตำรายุโรปยุคพิวดัล (ศักดินา) ก่อนปฏิวัติอุตสาหกรรมกับชาวนาที่ท่านเห็นในเมืองไทย ถ้าจะเปรียบเทียบชาวนาในสองรูปแบบของสังคม (social formation) สองอันที่ต่างกันนี้ ท่านจะเทียบกับของไทยเป็นอย่างไร

ท่านปรีดี :

คุณต้องเปรียบไปถึงว่า ทางวิทยาศาสตร์ยุโรปเขาเจริญกว่าเรา แม้ที่สุดเครื่องมือ

การผลิตของยุโรปที่จะใช้มาไกลนาก็ดี แม้จะไม่ได้ใช้ไอน้ำก็ตามเถอะ แต่ไกลของเขา
ไกลได้ลึกกว่า เขาจึงก้าวหน้ากว่าเรา

ฉัตรทิพย์ :

ถ้าจะเปรียบเทียบความสัมพันธ์ทางชนชั้นในชนบทของเรา สมัยที่ท่านเป็นเด็กอยู่กับ
ยุโรปก่อนปฏิวัติอุตสาหกรรมก่อนสงครามทุนนิยม ถ้าเปรียบเทียบในแง่ที่ท่าน
ท่านมีข้อคิดเห็นนี้อย่างไรบ้างครับ

ท่านปรีดี :

คุณต้องรู้ระบบเศรษฐกิจของยุโรป ซึ่งดึกดำบรรพ์ก็เหมือนกัน หลักใหญ่ๆ ก็ต้อง
มาจากระบบปฐมสภาร แล้วต่อมามีระบบทาส แล้วก็มียระบบศักดินา แล้วก็
ระบบทุนนิยม ของยุโรปก่อนปฏิวัติอุตสาหกรรมนั้นก็ป็นระบบพิวคัล (ศักดินา)

ฉัตรทิพย์ :

คราวนี้พิวคัล (ศักดินา) ของเขาต่างกับของเราในแง่ความสัมพันธ์ของชนชั้น
มีอะไรเหมือนกันหรือต่างกันครับ

ท่านปรีดี :

คล้ายๆ กัน แต่ความต่างกันก็มีในปลีกย่อย แต่ในลักษณะที่เรียกว่า ลักษณะหลัก
คล้ายกัน แต่ในแง่เฉพาะต่างกันตามสภาพ ท้องที่ กาลสมัยบ้าง

ฉัตรทิพย์ :

ในแง่พลังการผลิตของไทยต่ำกว่าใช่ไหมครับ ที่ท่านพูดถึงเครื่องมือในการ
ผลิต

ท่านปรีดี :

ก็อย่างนี้ถ้าจะพูดถึงเครื่องมือในการผลิตก่อนสมัยปฏิวัติอุตสาหกรรมของยุโรป
ที่ทางยุโรปเครื่องมือเขาก้าวหน้ากว่าของเรา แต่ไม่ใช่ก้าวหน้ามาก แต่มาก้าวหน้า

มากเมื่อสมัยอภิวัดน์อุตสาหกรรม ความสัมพันธ์ทางการผลิตคุณจะต้องรู้แล้ว
ของยุโรปก็เหมือนกันที่มีเจ้าศักดินา (เซนต์เจอร์) อันดับใหญ่และน้อย มีเยอะเยอะ
ฉัตรทิพย์ :

อาจารย์ครับอยากถามอาจารย์ตรงนี้เลยว่ามีที่การพูดว่าในสังคมในเอเชียเป็น
ลักษณะเอเชีย (asiatic) ซึ่งไม่เหมือนวิธีการผลิตในระบบฟิวต์ล (ศักดินา)
ท่านเองเคยเขียนในเรื่องความเป็นอนิจจังของสังคม อ้างถึงสมเด็จพระ
พระยาตำราที่ได้ไปตรวจดูในภาคอีสาน ทราบว่ายังมีลักษณะชุมชนเดิมอยู่
ที่มีแรงเกาะกันแน่น มีความช่วยเหลือกันในระดับสูง เมื่อเปรียบเทียบกับ
ยุโรป อันนี้เป็นลักษณะเฉพาะของเอเชียหรือของประเทศเราหรือเปล่า

ท่านปริดี :

ทางยุโรปเขาพัฒนาที่เข้าสู่ระบบทุนสมัยใหม่เร็วกว่าเรา หรือก่อนที่เขาพัฒนาจาก
ระบบทาสเข้าสู่ระบบศักดินา เขาก่อนเรา ส่วนของเรามันปนทาสกับศักดินา ผมก็
กล่าวไปแล้วของเมืองไทย ศักดินาและทาสปนกัน คือมันยังไม่แยกกันเด็ดขาด
มันยังปนกันอยู่ จนกระทั่ง ร.ศ.๑๒๔ แต่ทางเชียงใหม่ยังไม่หมดจนกระทั่ง ร.ศ.๑๓๐
ที่เร็วหรือช้ามันไม่เท่ากัน ของเราช้ากว่าเขา ของเขานั้นระบบทาสหมดไปช้านาน
แล้ว ในสมัยโรมันยังมีระบบทาส เมื่อหมดสมัยโรมันแล้วก็ยังเป็นระบบศักดินา

ฉัตรทิพย์ :

ชุมชนหมู่บ้านเดิมแบบที่ท่านได้เอ่ยถึงในยุโรปหมดไปนานหรือยัง

ท่านปริดี :

ในยุโรปสุดแต่ประเทศไทย ถ้าในฝรั่งเศสชุมชนเช่นนั้นในส่วนทั่วไปมันก็หมด
ไปเพราะเหตุว่ามันเข้าอยู่ในระบบศักดินา เจ้าศักดินาในยุโรปมาจากบารอนไวท์เค๊าท์
เค๊าท์ ดุค ก็เรียกว่า ดุคคอมเซตใหญ่เซตเล็ก (principality counte) ที่หลังอังกฤษ

อเมริกาที่เอาศัพท์ county ไปเรียกเขตท้องที่ ส่วน viscounty และบารอนเป็นเขตเล็กเขตน้อย มีเอกสารต่างๆ คุณไปดูในหอสมุดยุโรป ผมนั่งรถไฟก็บอกกับหลานให้สังเกตที่ดิน ซึ่งก่อนนี้เป็นของเซนต์เจอร์ (เจ้าศักดินา) ที่ดินนั้นเขาก็มีกำแพงกันว่าเป็นเขตของเขาแล้วเขาก็สงวนป่าไว้ให้เขาล่าสัตว์เอง แล้วรอบๆ แถวนั้นก็เป็นพวกทำในที่ดินแล้วเอาดอกผลให้เซนต์เจอร์ (เจ้าศักดินา) ที่เขาอยู่นั้นที่ดินในเขตนั้นเป็นของเขาหมด

ฉัตรทิพย์ :

มันไม่มีชุมชนชนบทอย่างที่ว่า มันถูกแทรกเข้าไปมาก

ท่านปรีดี :

อย่างของเราอย่างี่สมเด็จพระยาดำรงท่านไปพบมา แล้วต่อมาอีก ๒๐ ปีก็หมดไปแล้ว เมื่อการคมนาคมเข้าไปถึง ระบบใหม่ก็เข้าไป เดี่ยวนี้คุณก็คงจะไม่ได้เห็น เคยมีอยู่ระหว่างจังหวัดขอนแก่นกับจังหวัดเลยก็หมดไปแล้ว เวลานั้นรถไฟถึงแค่ไหนคุณต้องรู้ ถึงเมืองโคราชเป็นอย่างมากเท่านั้น ทางภาคอีสานแล้วก็ต้องไปเกี่ยวกัน การคมนาคมยังไม่ถึง ผลผลิตที่ราษฎรทำอยู่ที่นั่นโดยมาก เขาก็พอทำพอกิน การที่จะแลกเปลี่ยนกันที่อื่นๆ นานๆ ถึงจะมีสักที ก่อนเขาทอผ้ากันใช้เอง บ้านเรือนก็ปลูกเอง ยารักษาโรคก็อย่างตำราโบราณ รัชกาลที่ ๕ ท่านนำระบบการปกครองสมัยใหม่ ระบบทุนสมัยใหม่ก็ค่อยๆ เข้าไป เรื่องปลูกมิใช่ทรัพย์สินก็เพิ่งเริ่มในรัชกาลที่ ๕ นอกนั้นก็หนึ่งก็เป็นมรดกทั้งนั้น

ฉัตรทิพย์ :

เมื่อก็ได้เรียนขอรับรองให้อาจารย์เปรียบเทียบทางเศรษฐกิจท่านอาจารย์กรุณาช่วยเปรียบเทียบในแง่อุดมการณ์บ้างว่า อุดมการณ์ของสังคมนาวนาในสมัยที่ท่านเป็นเด็กกับสังคมนุโรป ชาวนายุโรปสมัยศักดินาในแง่เศรษฐกิจ

ท่านว่า เราล้าหลังกว่าเขา โดยเฉพาะทางด้านการผลิต ทางด้านอุตสาหกรรม เป็นอย่างไรครับ

ท่านปรีดี :

เดี๋ยวก่อนจะถึงด้านอุตสาหกรรม ผมยังพูดไม่หมด สมัยนั้นผมยังเล็กๆ พลเมืองไทยราว ๙ ล้านคน ผมมาเป็นนักเรียนนอกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๓ พลเมืองชยับจาก ๙ ล้านเศษ เป็น ๑๐ ล้าน อีกเรื่องหนึ่งคือ ที่รกร้างว่างเปล่ายังมีอีกมาก อันนี้เราอย่าลืมเสีย ผมขอร้องอย่าเอาตำราที่เขาแปลจากตำราจีน แล้วบอกว่าเมืองไทยเหมือนเมืองจีน จะต้องรู้ว่าถ้าเป็นที่รกร้างว่างเปล่าแล้ว คนใดถ้าจะขยันก็ไปขอบุกเบิกได้ คือถ้าไปขออนุญาตอำเภอเขาก็ให้ “ใบเหยียบย่ำ” ได้ถึง ๕๐ ไร่ แล้วก็ถ้าหากจะเอาให้มากกว่านั้นหน่อยก็ต้องไปขอ “จับจอง” ซึ่งต้องไปหักร้างทางพงทำให้เป็นประโยชน์เสียก่อน เขาถึงจะให้ “ตราจอง” แต่เขตที่มีโฉนดแผนที่ที่จะว่าทำกันได้สะดวกนั้นมีแต่เพียงบางจังหวัดเท่านั้น นี่คุณจะต้องทราบ

ฉัตรทิพย์ :

อันนี้มีความสำคัญอย่างไรครับกับระบบเศรษฐกิจ

ท่านปรีดี :

มีความสำคัญคือ เสรีภาพของคน ที่จะไม่ต้องไปเป็นลูกนาใคร ไปเป็นเจ้าของที่นา มันต่างกัน เป็นทาสเขาหรือผู้เช่า

ฉัตรทิพย์ :

แต่ท่านอาจารย์ครับที่ดินที่ดีก็มีจำกัดนะครับ ที่อาจมีเยอะแยะผมเห็นด้วยกับท่านอาจารย์ว่าไปบุกเบิกได้ แต่ที่ดีๆ ริมฝั่งน้ำ ฝั่งคลองหรือที่มีการขุดคลองเข้าไปก็มีจำกัด แล้วคนก็กระจุกตรงนั้น ฉะนั้นแม้จะมีที่รกร้างว่างเปล่า คนส่วนมากก็ต้องเช่าอยู่ดี เพราะที่เหล่านั้นไม่ได้เป็นของคนธรรมดาอยู่

ท่านปรีดี :

คุณต้องเอาสถิติมาดู คุณได้สถิติแล้วหรือยัง ภาคกลางคนที่ต้องเช่านามีมากกว่าภาคอื่นๆ คนที่จะต้องเช่าในภาคกลางมีก็เปอร์เซ็นต์ผมจำไม่ได้แน่นอน ประมาณต่ำกว่าร้อยละ ๔๐ แล้วก็ทางภาคพายัพ ภาคอีสาน แล้วก็ภาคใต้ซึ่งคนที่ต้องเช่าที่ดินผู้อื่นประมาณไม่เกินกว่าร้อยละ ๒๐ หนึ่ง คุณอย่าไปนึกว่าทำข้าวอย่างเดียว คุณต้องรู้ว่าผลิตอะไรบ้างของไทยเรา ฉะนั้นถ้าไปเอาอย่างจีนเขา แล้วเอาหลักอันนั้นมาเป็นหลักสำหรับชาวนาไทยยังไม่ได้ ผมพูดแล้วไม่มีใครเชื่อฟัง เขาเอาตามตำรานั้น

ฉัตรทิพย์ :

ผมเห็นด้วยครับ

ท่านปรีดี :

ของเราอย่างปักษ์ใต้เช่นนี้เป็นต้น เขามีสวนผลไม้ เรียกว่า “ผลอาสิน” ซึ่งกฎหมายเก่าเรื่องที่ดินได้มีพูดถึง และในกฎหมายลักษณะที่ดินก็ได้เขียนไว้ ที่หลังก็ปลูกสวนยาง เพราะอะไรคุณรู้ไหม ผลจากสวนยางดีกว่าโค่นลงมาแล้วปลูกข้าว ปลูกข้าวงานหนัก

ฉัตรทิพย์ :

อาจารย์ครับ การที่มีชาวนาที่ยังเป็นอิสระอยู่มาก เพราะมีที่รกร้างที่จะถางออกไป เป็นคำอธิบายได้ไหมครับว่า ทำไมเราไม่มีปัญหาความขัดแย้งระหว่างชนชั้นในสังคมไทยสมัยศักดินา

ท่านปรีดี :

ทำไมจะไม่มี ผมได้อธิบายไว้แล้วในหนังสือ “ความเป็นอนิจจังของสังคม” ว่าในสังคมศักดินามีวาระหรือชนชั้นอย่างไร และขัดแย้งกันอย่างไรบ้าง ความ

ขัดแย้งที่สำคัญประการแรกคือ ราษฎรที่เป็นข้าไพร่ต้องเสีย “ส่วย” ซึ่งต่อมาเรียกว่า “เงินรัชชูปการ” และเสียอากรค่านาซึ่งสืบมาจากบรรณาการให้แก่เจ้าแผ่นดิน ที่ถือว่าเจ้าแผ่นดินเป็นเจ้าของที่ดิน

อนึ่ง นอกจากหนังสือเล่มนั้นของผมแล้ว ผมยังได้จำแนกชนชั้นไว้ในบทความเรื่อง “ทางรอดของสังคมไทย” ที่ผมเขียนให้แก่คณะกรรมการนิสิตคณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ได้ลงพิมพ์ในหนังสือที่ระลึกวันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๕๑๔ โปรดดูในหัวข้อ “ภัยอันตรายจากการที่ราษฎรไทยส่วนมากถูกกดขี่เบียดเบียน ทางเศรษฐกิจ” ผมขอคัดความตอนหนึ่งดังต่อไปนี้

“ชนชั้นในสังคมไทยปัจจุบันมีชนชั้นประเภท (Genus) ใหญ่ คือ ชนชั้นกรรมกร, ชนชั้นชาวนา, ชนชั้นนายทุนน้อย, ชนชั้นนายทุนกลาง, ชนชั้นเจ้าสมบัติ (Bourgeoisie) ซึ่งเป็นนายทุนใหญ่สมัยใหม่ (Modern Capitalist Class) และมีประเภทนายทุนศักดินาที่ตกค้างอยู่

ถ้าเราตรวจอาการของสังคมเพียงประเภทใหญ่ของชนชั้นแล้ว ก็เปรียบเทียบประจูดตรวจอวัยวะส่วนใหญ่ของร่างกายเหล่านั้นซึ่งยังไม่เพียงพอ ฉะนั้นขอให้ท่านทั้งหลายศึกษา ค้นคว้า จำแนกให้ถึงชนิดและชนิดปลีกย่อย เพราะอาการแห่งความขัดแย้งกันระหว่างชนชั้นหนักเบาต่างกันตามสภาพ, ท้องที่, กาละของแต่ละสังคม เช่น

ชนชั้นประเภทชาวนา ซึ่งเป็นพลเมืองส่วนข้างมากของสังคมไทยนั้น ในฐานะประเภทชาวนาก็มีส่วนคล้ายบางสังคมอื่น แต่ถ้าท่านศึกษาค้นคว้าถึงชนิดและชนิดปลีกย่อยแล้วท่านจะพบว่า มีลักษณะหลายอย่างที่แตกต่างกับหลายสังคม เช่น ชาวนาไทยชนิดยากจนที่ต้องเช่าที่ดินของผู้อื่นนั้น ย่อมมีความขัดแย้งกับเจ้าที่ดินผู้ให้เช่าชนิดที่ถูกขูดรีดค่าเช่า แต่ชาวนายากจนไทยยังต้องถูกขูดรีดจากผู้

ค้าข้าวเปลือกและเจ้าของโรงสีข้าว สภาพของชนชั้นชนิกขวานาไทยยากจน จึงต่างกับสภาพของชนชั้นชนิกขวานายากจนจีน สมัยที่ชนชั้นเจ้าที่ดินใหญ่ของจีนรวบรวมอำนาจการให้เช่าที่ดิน, การค้าข้าวเปลือกและการสีข้าว, เข้าไว้ในกำมือของตน ฉะนั้นชาวนาจีนยากจน (ก่อนปลดแอก) จึงใช้คำขวัญว่า “ต่อสู้เจ้าที่ดิน” ก็เป็นการเพียงพอแล้วที่จะต้องต่อสู้การขูดรีดเบียดเบียนทุกชนิด แต่คำขวัญนั้นยังคลุมไม่ถึงการเบียดเบียนที่ชาวนายากจนไทยได้รับจากผู้ค้าข้าวและเจ้าของโรงสีข้าว แม้ชาวนากลางและชาวนารวยอันดับต่ำของสังคมไทย ซึ่งมีได้ค้าข้าวและไม่มีโรงสีข้าวของตนเองนั้น ก็ต้องถูกกดขี่เบียดเบียนจากนายทุนชนิดหลังนี้ด้วย ถ้าท่านศึกษาค้นคว้าเปรียบเทียบคิดเป็นจำนวนเงินว่า ชาวนาไทยต้องถูกเจ้าที่ดินและนายทุนสองชนิดหลังนี้กดขี่เบียดเบียนอย่างไรบ้าง ท่านทั้งหลายก็ย่อมจะเห็นได้ว่าชาวนาถูกกดขี่เบียดเบียนจากนายทุนชนิดใด มากน้อยต่างกันอย่างไร

ชนชั้นประเภทกรรมกรก็มีหลายชนิด และหลายชนิดปลีกย่อยที่ถูกกดขี่เบียดเบียนต่างๆ กัน อาทิ ชนชั้นชนิดกรรมกรที่ภาษาอังกฤษ, เยอรมัน, เรียกทับศัพท์ฝรั่งเศส “โพรเลตารียาต” (Proletariat) ซึ่งเป็นคนทำงานในอุตสาหกรรมใหญ่ ก็ถูกกดขี่และมีจิตสำนึกต่างกับคนงานในวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดเล็ก

ชนชั้นประเภทนายทุนน้อย ก็ต้องจำแนกเป็นชนิดและชนิดปลีกย่อยตามสภาพของสังคมไทยโดยเฉพาะ เราจะถือเป็นสูตรสำเร็จไม่ได้ว่าถ้าเป็นชนชั้นประเภทนายทุนน้อยแล้วก็เป็นมิตรของกรรมกร และชาวนากับพลเมืองส่วนใหญ่ได้ทั้งหมด ขอให้ท่านทั้งหลายสอบถามความรู้สึกแท้จริงของกรรมกร ชาวนา พลเมืองไทยส่วนมากกว่า เขาถูกกดขี่ขูดรีดเบียดเบียนคดโกงจากนายทุนน้อยชนิดและชนิดปลีกย่อยใดบ้าง แล้วขอให้ท่านจำแนกนายทุนน้อยให้ถูกต้องตามที่กรรมกรชาวนาและพลเมืองไทยส่วนมากประสบ”

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ผมมิได้ปฏิเสธว่าชาวนาไทยชนิดยากจนที่ต้องเช่าที่ดิน
ของผู้อื่นนั้น ย่อมมีความขัดแย้งกับเจ้าที่ดินผู้ใหญ่ชนิดที่ซูดรีดค่าเช่า แต่ชาวนา
ยากจนไทยยังต้องถูกซูดรีดจากผู้ค้าข้าวเปลือกและเจ้าของโรงสีข้าว

ฉัตรทิพย์ :

มากกว่าขัดแย้งกับเจ้าของที่ดิน

ท่านปรีดี :

ถ้าหากจะเอาจากตำราอื่นที่มีผู้นำมาเผยแพร่ในประเทศไทยแล้ว ก็แปลว่าตำรา
ชนิดนั้นให้สูตรสำเร็จเป็นส่วนรวมของชาวนาว่า ชาวนาต้องถูกเจ้าของที่ดินกดขี่
แต่สำหรับประเทศไทยนั้นต้องพิจารณาสภาพการโดยเฉพาะ คือ

ประการที่ ๑ ตามสถิติสมัยก่อน พ.ศ. ๒๔๗๕ นั้น (และดูเหมือนจะเป็น
สถิติในปัจจุบันนี้ด้วย) ชาวนาเป็นเจ้าของที่ดินของตนเองมากกว่าต้องเช่าที่ดิน
ของผู้อื่น ผมจึงขอให้คุณตรวจสอบสถิติให้แน่นอนด้วย จากสถิติที่ผมประมาณไว้นั้นก็
ใช้วินิจฉัยทางตรรกวิทยาได้ไม่ยากว่า ชาวนาไทยส่วนมากที่เป็นเจ้าของที่ดินของ
ตนเองนั้นก็ไม่มีเจ้าที่ดินใดกดขี่ แต่ชาวนาที่เป็นเจ้าของที่ดินของตนก็ดี ชาวนาที่
ยากจนก็ดีนั้น ต้องถูกซูดรีดจากผู้ค้าข้าวเปลือก และเจ้าของโรงสีข้าว

ประการที่ ๒ การพิจารณาว่าเจ้าที่ดินซูดรีดอย่างไรนั้น จะต้องศึกษาค่า
เช่านาที่เจ้าที่ดินเรียกเก็บจากลูกนานั้นมีอัตราอย่างไร คือ เป็นกี่ส่วนของผลผลิต
ที่ชาวนาทำได้ ในสมัยก่อน พ.ศ. ๒๔๗๕ นั้น เราพิจารณาได้จากประเภทและ
ชนิดของที่ดินว่าเป็น “นาคูโค” หรือ “นาฟางลอย” ชั้นเอก, โท, ตริ, จัตวา, ปัญจะ
เพราะถ้านาดีชาวนาออกแรงเท่ากันกับนาไม่ดี แต่ชาวนาได้ผลผลิตจากนาดี
มากกว่านาไม่ดี ผู้เช่านาดีก็ต้องเสียค่าเช่าแพง

ประการที่ ๓ เนื่องจากชาวนาต้องประสบภัยธรรมชาติ เช่น โรคพืช, ฝน

แล้ว, น้ำท่วมมากเกินไป, ป่วยไข้ทำงานไม่ได้, ต้องถูกขโมยลักควาย แต่เจ้าที่ดินก็
ไม่ปรานี คือ เรียกเก็บค่าเช่าที่ดินตามที่ตกลงกันไว้ให้ได้ จึงทำให้ลูกนาคัดคชัคชคน
เจ้าของนาที่ทำกรายียดทรัพย์ ตลอดจนข้าวกินข้าวปลูกที่ชาวนาพอมีอยู่บ้างนั้น
จะนั้นภายหลังอภิวัฒน์ มิถุนายน ๒๔๗๕ รัฐบาลของคณะราษฎรจึงได้เสนอสภา
ผู้แทนราษฎรให้ลงมติใช้พระราชบัญญัติห้ามยึดทรัพย์สินกสิกร

ประการที่ ๔ เจ้าที่ดินที่เป็นนายทุน, ที่ เป็นนักเลงมีอิทธิพลในย่านที่นาใด
ซึ่งเป็นนักเลงในตัวอยู่แล้วก็กดขี่บังคับลูกนาในย่านนั้นได้ แต่ถ้าเจ้าของที่ดินเป็น
นายทุนอยู่กรุงเทพฯ แล้วก็เรียกค่าเช่าที่ดินของคนในชนบทที่ห่างไกลได้ลำบากมาก
เพราะชาวนามีใช้คนเล่นๆ หากชาวนาเป็นนักต่อสู้เมื่อถูกกดขี่ข่มเหง ดีไม่ดี
เจ้าของที่นาไปกดขี่ชาวนาด้วยตนเองก็อาจถึงแก่ชีวิตได้ ผู้รับมรดกที่นาห่างไกล
กับที่สวนใกล้กรุงเทพฯ หรือใกล้เมืองนั้น ถ้าเจ้าของนาอยู่ในกรุงเทพฯ จะปกครอง
นาของตนได้สำเร็จ ก็ใช้วิธีให้คนในท้องที่ซึ่งมีหลักฐานเช่าไปแล้วเขาเอาไป
เช่าช่วงอีกต่อหนึ่ง

ฉัตรทิพย์ :

ใช้นายกองนา

ท่านปรีดี :

นั้นละ ก็ทำได้

ฉัตรทิพย์ :

อาจารย์ครับ ตกลงการเอาไร้ดเอาเปรียบที่ชาวนาในสมัยศักดินาไทยถูกกระทำ
ต่อก็คือ จากรัฐในแง่ของส่วย ถึงแม้เป็นชาวนาอิสระก็ส่งส่วย แล้วก็ในแง่
ของพ่อค้า อาจารย์ครับ การเอาไร้ดเอาเปรียบรวมดอกเบี้ยด้วยหรือเปล่า
การเอาไร้ดเอาเปรียบในแง่ของดอกเบี้ย

ท่านปรีดี :

รวมด้วย

ฉัตรทิพย์ :

แรงไหมครับ

ท่านปรีดี :

แรง เช่น กู้เงิน ๒๐ บาท แต่เขียนในสัญญาว่ากู้ ๔๐ บาท คือไปกู้เขาก่อนลงมือ
ทำนา พอเกี่ยวข้าวได้แล้วอย่างกรรณาก็ร้อยละ ๕๐ แม้ผิดกฎหมายก็ผิดไป ไม่มี
ใครทำอะไร แต่ชาวนา ก็จำเป็น ไม่เช่นนั้นชาวนาจะไปเอาเงินที่ไหน

ฉัตรทิพย์ :

ตรงนี้รู้สึกว่าจะเจตนาดี ผมรู้สึกว่าถูกใจมาก จะก้าวผ่านเศรษฐกิจไปอุดมการณ์
ได้หรือยังครับตรงนี้

ท่านปรีดี :

ได้ ต่อไปนี้ภรรยาผมจะอ่านบันทึกการประกอบขึ้นซึ่งจิตสำนึกทางอภิวัฒน์ของผม

ท่านผู้หญิงพูนศุข :

อ่านบันทึกฯ

“ก่อนปรีดีไปศึกษาในฝรั่งเศสนั้น ปรีดีได้ค่อยๆ รู้และได้ค่อยๆ เกิดจิตสำนึกเห็น
สมควรเปลี่ยนแปลงการปกครองของพระเจ้าแผ่นดินเหนือกฎหมายมาเป็นพระเจ้า
แผ่นดินทรงอยู่ใต้กฎหมายนั้น ตามลำดับดังต่อไปนี้

๑. ขณะที่ปรีดีเรียนอยู่ในชั้นประถมนั้น เคยได้ยินบิดาสอนทนากับชาวนาที่
ปรับทุกข์ถึงความเดือดร้อนในการทำมาหากิน บิดาได้บอกแก่ชาวนานั่นๆ ถึงการ
ที่ท่านได้ยินเจ้าคุณกรุง (พระยาไชยวิชิตฯ (นาค)) เล่าให้ฟังว่า ที่อังกฤษมีสภา
ผู้แทนราษฎร คือสภาที่ราษฎรเลือกผู้แทนไปประชุม ผู้ใดมีความทุกข์ร้อนอย่างไร

ก็แจ้งแก่ผู้แทนของคุณไปขอรับรองรัฐบาลได้ ขณะนั้นปรีดียังเป็นเด็กอยู่มาก จึงไม่สนใจเรื่องนี้ พอจำได้แค่กลางๆ เท่านั้น

๑.๑ ต่อมาเมื่อปรีดีได้เข้าเรียนในชั้นมัธยม ซึ่งต้องเรียนภูมิศาสตร์กว้างขวาง ขึ้นบ้าง รวมทั้งประวัติศาสตร์ของโลกโดยสังเขป ครูสอนว่าแบบการปกครองประเทศแยกออกเป็น ๓ ชนิด คือ

๑. พระเจ้าแผ่นดินอยู่เหนือกฎหมายเรียกว่า “สมบูรณาญาสิทธิราช”

๒. พระเจ้าแผ่นดินอยู่ใต้กฎหมายการปกครองแผ่นดิน

๓. ราชนครเลือกตั้งขึ้นเป็นประมุขเรียกว่า “รีพับลิก” (สมัยนั้นแปลเป็นไทยว่า “ประชาธิปไตย” ต่อมาภายหลัง พ.ศ. ๒๔๗๕ จึงแปลคำว่า “รีพับลิก” เป็นภาษาไทยว่า “สาธารณรัฐ”) มีคณะเสนาบดี การปกครองประเทศตามความเห็นชอบของสภาผู้แทนราษฎร ปรีดีจึงทราบวิธีการปกครองจากหัวข้อๆ นั้น

๑.๒ ครั้นถึง ร.ศ.๑๓๐ คือ พ.ศ. ๒๔๕๔ มีเหตุการณ์สำคัญ ๒ ประการเกิดขึ้นที่ทำให้ปรีดีสนใจเกี่ยวกับการเปลี่ยนการปกครองของพระเจ้าแผ่นดินเหนือกฎหมายคือ

๑. น.ส.พ.ลงข่าวตื่นตื่นติดต่อกันถึงสงครามในประเทศจีนระหว่างฝ่ายเก๊กเหม็ง (สำเนียงแต้จิ๋ว) ภายใต้การนำของซุนยัตเซ็นกับฝ่ายกษัตริย์ราชวงศ์แมนจู ครูบางท่านที่ก้าวหน้าได้ติดตามข่าวแล้วเอามาวิจารณ์ให้นักเรียนฟังว่า วันไหนฝ่ายใดชนะ ฝ่ายใดแพ้ ซึ่งทำให้ปรีดีและนักเรียนที่สนใจเกิดสนุกกับข่าวนั้น ฝ่ายพวกจีนเก๊กเหม็งที่อยู่ชุกยากก็ได้ใช้วิธีโฆษณา โดยเช่าห้องไว้ที่ตลาดหัวรอไว้เป็นห้องอ่านหนังสือ มีภาพการรบเพื่อแจกจ่ายแก่ผู้สนใจ ส่วนจ๊วที่ศิลปินจีนแสดงประจำที่วัดเชิง (วัดพนัญเชิง) นั้นก็เปลี่ยนเรื่องเล่นใหม่ให้สมกับสมัย คือเล่นเรื่องกองทัพารเก๊กเหม็งรบกับกองทัพารกษัตริย์ จึงทำให้คนดูเห็นเป็นการสนุกด้วย ต่อมาในไม่

ข้าความปรากฏว่าฝ่ายกษัตริย์แห่งราชวงศ์แมนจูต้องพ่ายแพ้ ครูที่ก้าวหน้าจึงพูดเปรยๆ กับปรีดีว่า ระบบสมบูรณาฯ ก็ลื่นไปแล้วในจีน ยังเหลือแต่รัสเซียกับเมืองไทยเท่านั้น ครูไม่รู้วาระบบสมบูรณาฯ ไฉนใน ๒ ประเทศนี้ ประเทศใดจะสิ้นสุดก่อนกัน

๒. ต่อมาปลายปี ร.ศ. ๑๓๐ ก็มีข่าวแพร่ไปถึงบ้านปรีดีที่อยู่ชยาว่า นายทหารจำนวนหนึ่งกับพลเรือนอีกบางคนได้เตรียมการเปลี่ยนแปลงการปกครองระบบสมบูรณาฯ เพื่อให้มีการปกครองแบบกษัตริย์ภายใต้กฎหมาย แต่ยังไม่ทันลงมือกระทำก็ถูกรัฐบาลจับกุมส่งศาลพิเศษพิจารณาคัดสินลงโทษขนาดหนัก ปรีดีสนใจในข่าวนี้มาก เพราะเห็นว่าเมืองไทยก็มีคณะ ร.ศ.๑๓๐ รักษาติงลาหาญ เตรียมการเลิกระบบสมบูรณาฯ หากแต่มีคนหนึ่งในขณะนั้นทรยศนำความไปแจ้งแก่รัฐบาล ปรีดีจึงพยายามสอบถามแก่ผู้รู้เรื่องเพื่อทราบเรื่องของคนะ ร.ศ.๑๓๐ ด้วยความสนใจมาก

๒. ต่อมาระหว่าง พ.ศ. ๒๔๕๔-๕๕ ปรีดีได้ออกไปช่วยบิดาท่านาก่อนที่จะเข้าโรงเรียนกฎหมาย กระทรวงยุติธรรม ดังกล่าวในบทที่ ๒ นั้น ปรีดีได้สัมผัสกับภาวะความเป็นอยู่ตามความเป็นจริง

ท่านปรีดี :

คือเวลานั้นผมสำเร็จมัธยมซึ่งเขาถือว่าบริบูรณ์แล้ว ตามปกติเข้าเรียนที่ไหนก็ได้ แต่ผมอายุ ๑๕ เศษ จะเข้าโรงเรียนรัฐประศาสนศาสตร์ไม่ได้ ผมก็ออกไปอยู่นาคอนนี้ได้ประโยชน์ เมื่ออายุ ๑๗ - ๑๘ จึงเข้าเรียนกฎหมาย

ท่านผู้หญิงพูนศุข :

อ่านบันทึกฯ

“อันเป็นบทเรียนให้ปรีดีทราบความยากลำบาก อัดคัดขัดสนของชาวนา อาทิ

๑. ในบริเวณเนื้อที่นา เนื้อที่ประมาณ ๑ ล้านไร่ที่อยู่ภายในเขตบริษัทชุดคลองคูนา

สยาม ขาวนาร้อยละ ๖๐ เป็นผู้เช่านา ซึ่งต่างกับขาวนาในท้องที่อื่น ๆ ซึ่งผู้เช่า
นามีจำนวนน้อยกว่านั้น และต่างกับขาวนาในท้องที่ซึ่งราษฎรบุกเบิกที่ว่างเปล่า
หรือจับจองเป็นเจ้าของเอง”

ท่านปรีดี :

ถ้าที่นา อ.เสนา อ.บักไห่ อ.รอบกรุง อ.บางปะอิน ไกลฝั่งแม่น้ำลำคลองอะไรเราจะ
เห็นได้มีเรือร่อนฝากระดานมาก

ท่านผู้หญิงพูนศุข :

อ่านบันทึกฯ

“๒. ขาวนาที่เป็นเจ้าของนาเองก็ดี ที่เช่ามาจากผู้อื่นก็ดีนั้น ต้องประสบความอัค
คีต เช่นเดียวกับดังจะกล่าวใน (๓) แต่ขาวนาที่เช่าจากผู้อื่นต้องแบกภาระ โดย
ต้องเสียค่าเช่าให้เจ้าของนาเป็นเงินหรือข้าว เจ้าของนาหลายรายกดขี่เบียดเบียน
๓. ในฤดูแล้งขาวนาที่อยู่ห่างลำคลองที่มีน้ำตลอดปีนั้นอัคคีตน้ำกินสำหรับคนและ
สัตว์ ส่วนฤดูฝนขาวนาต้องประสบภัย เช่น ฝนน้อยไม่พอเพาะปลูกหรือฝนตก
มากเกินไป ทำให้พันธุ์ข้าวที่ปลูกไว้เสียหาย แม้พันธุ์ข้าวทิ้งอกรงามแล้วก็มีศัตรูพืช
อาทิ ที่ขาวนาเรียกว่า เพลี้ย มาลงกินข้าวเสียไปเป็นอันมาก ควายซึ่งเป็นพาหนะ
ช่วยแรงคนอย่างสำคัญ ก็ต้องตายเพราะโรคระบาดสัตว์ ขาวนาช่วยตัวเองไม่ไหว
จึงทำนาไม่ได้ผลตามที่ลงแรงไว้ เมื่อถึงหน้านามาใหม่ก็ต้องกู้เงินผู้มีเงินมาทำทุน
เสียดอกเบียดแพงมาก และปีต่อไปถ้าประสบเหตุการณ์เช่นเดิมขาวนาก็ต้องมี
หนี้สินเพิ่มขึ้นล้นพ้นตัว ทางราชการไม่สามารถช่วยได้

๔. โจรผู้ร้ายชุกชุม เพราะมีคนมิจฉะชีพ ลักขโมยควายของขาวนาเพื่อเรียกค่าไถ่
ขาวนาก็ต้องกู้เงินมาไถ่ซึ่งเป็นการเพิ่มหนี้สินของตนทางราชการก็ไม่สามารถช่วยได้

๕. ปีใดขาวนาพอทำข้าวได้บ้าง แต่ก็ต้องขายข้าวเปลือกให้พ่อค้า ซึ่งเอาเปรียบ

ในการชั่ง ตวง และกคราคาข้าว

๖. ถ้าส่งข้าวเปลือกไปสีที่โรงสี แต่โรงสีมีอุบายล่อใจชาวนาน่าว่า ไม่คิดค่าสีข้าว โดยขอเอาแต่แกลบ ปลายข้าว และรำเท่านั้น ชาวนาส่วนมากที่ไม่รู้เท่าทันก็พอใจที่ตนไม่ต้องเสียค่าสีข้าว แต่ความจริงโรงสีมีทางเอาเปรียบชาวนาโดยเดินเครื่องให้มีปลายข้าวมากขึ้นเพื่อเป็นของโรงสี ซึ่งคิดแล้วโรงสีได้กำไรจากการสีข้าวมาก

๗. ปีหนึ่งๆ ชาวนาต้องตายเพราะโรคระบาดจำนวนไม่น้อย

๘. ความอึดคัดขัดสนของชาวนามีอีกมากมายหลายประการที่แสดงว่า ชาวนาไม่ได้รับความช่วยเหลือจากทางราชการ แต่ชาวนาก็มีภาระที่ต้องเสียเงินรัชชูปการ ถ้าไม่มีเงินเสียก็ต้องถูกเกณฑ์ไปทำงานประมาณปีละ ๑๕-๓๐ วัน และต้องเสียอาหารค่านา ปรีติจึงพูดกับชาวนาน่าว่า ที่ผู้ปกครองบ้านเมืองกล่าวว่ ชาวนาคือกระดูกสันหลังของชาตินั้น ก็พูดไปโดยตนเองไม่เห็นนั่นเองว่า ชาวนานั้นเป็นกระดูกสันหลังหัก จากการที่ปรีติได้ประสบพบเห็น จากการได้คลุกคลีใกล้ชิดกับชาวนาดังกล่าวแล้ว ปรีติจึงระลึกถึงคำสอนของครูและเหตุการณ์ต่างๆ ดังกล่าวในข้อ ๑.๑ และข้อ ๑.๒ นั้นว่า ถ้าเมืองไทยมี parliament คือสภาที่ราษฎรเลือกผู้แทนไปประชุม เพื่อเรียกร้องรัฐบาลให้นำบัณฑิตผู้บำรุงสุขของราษฎรได้แล้ว ก็จะแก้ไขความเดือดร้อนของราษฎรได้”

ท่านปรีติ :

นี่ละที่ผมได้ประสบไว้ต่อไปจะถึงตอนผมมาเรียนโรงเรียนกฎหมายผมประสบพบเห็นอย่างไร

กนกศักดิ์* :

ผมขอเรียนถามเพิ่มเติมในส่วนที่เขียนออกมาเป็นประวัติที่เห็นชาวนาถูกโกง

* กนกศักดิ์ แก้วเทพ คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จากโรงสี ทราบจากชาวนาเล่าหรือเห็นเอง

ท่านปริดี :

คำชี้แจงของผมข้างบนนั้น ผมมิได้ใช้คำว่า “ชาวนาถูกโกงจากโรงสี” หากผมใช้คำว่า “โรงสีมีทางเอาเปรียบชาวนา” ชาวนาก็รู้แต่ยินยอม เพราะเห็นแก่ความสะดวก ผมเห็นด้วยตนเองคือ ครั้งหนึ่งผมไปกับแม่เลี้ยง เอาข้าวเปลือกไปสี ๒ กระบุง เจ้าของโรงสีเกรงๆ อยู่ ให้ข้าวสาร ๒ กระบุงเหมือนกันเป็นกรณีพิเศษ โดยเจ้าของโรงสีใส่ข้าวสารของเขาให้เต็ม ๒ กระบุง แต่ชาวนาทัวไปได้ข้าวสาร ๑ กระบุงครึ่ง ชาวนาก็รู้ แต่จิตสำนึกยังไม่ตื่น ก็ผมบอกแล้ว เขาก็บอกว่า เสียเวลาสีข้าว ไปจ้างโรงสีก็ได้ข้าวสารมา โรงสีเบียดเบียนคนละชนิดหน่อยหลายๆ รายก็มากอยู่ คุณก็ต้องเข้าใจ แต่ทว่าการสีข้าวเองใช้เวลามากมาย ผมจึงชอบวิธีของท่านเสมออยู่ คือ สำหรับพวกนักศึกษาท่านว่าไม่ได้ไปลงมือทำงานแล้วละก้อไม่รู้ชีวิตชาวนา เป็นความจริง คือว่าถ้าคุณไม่เอาข้าวเปลือกไปที่โรงสี เวลาที่จะกินข้าว คุณจะต้องเอาข้าวเปลือกมาสีเป็นข้าวกล้อง แล้วก็ต้องทำต่อไปอีกจนเป็นข้าวสาร หรือมิฉะนั้นชาวนาใหญ่ๆ ก็มีกระเดื่องสีข้าวกล้อง ชาวนากินข้าวจะต้องทำอย่างนี้เสียเวลา จึงมอบโรงสีดีกว่า เพราะโรงสีเขาให้ความสะดวก บทความบางคนที่เขาเขียนภายหลัง ๖ ตุลาคม นั้น ผมอ่านดูแล้ว เขาชมชีวิตในป่าว่าสะดวกสบายเหลือเกิน ผมก็คิดว่าแปลกกว่าที่ผมเองเคยประสบพบเห็นเมื่อก่อนที่ผมต้องจากเมืองไทยโดยรัฐประหาร ๘ พ.ย. ๒๔๙๐ อนึ่ง ผมขอขำว่าคำตอบของผมเกี่ยวกับสภาพชาวนาไทยนั้นเป็นเรื่องที่ผมประสบแก่ตนเองที่ก่อให้เกิดจิตสำนึกตั้งแต่ก่อนผมไปศึกษา ณ ประเทศฝรั่งเศส ส่วนสภาพชาวนาไทยปัจจุบันถูกขูดรีดจากโรงสีหรือไม่ ผมไม่มีโอกาสคุยด้วยตนเอง

ท่านผู้หญิงพูนศุข :

อ่านบันทึก

“ใน พ.ศ. ๒๔๖๐ ปรีดีได้เป็นนักเรียนกฎหมาย กระทรวงยุติธรรม แม้ว่าสมัยนั้น โรงเรียนกฎหมายได้สอนวิชากฎหมายแพ่งและกฎหมายอาญา ซึ่งเป็นประเภทกฎหมายเอกชนนั้นเป็นส่วนใหญ่ แต่ในวิชาพระธรรมนูญศาลยุติธรรม และวิชาพิจารณาความอาญาและความแพ่งนั้น อาจารย์ผู้สอนก็ต้องกล่าวถึงบุคคลที่มีสิทธิพิเศษนอกอำนาจศาลยุติธรรมสำหรับพลเมืองส่วนมากคือ

๑. พระบรมวงศานุวงศ์ตั้งแต่ชั้นหม่อมเจ้าขึ้นไปนั้น ถ้าทรงกระทำความผิดอาญาก็เป็นอำนาจของศาลรับสั่งกระทรวงวังที่จะพิจารณา และนำความเห็นกราบบังคมทูลขอพระบรมราชวินิจฉัย จึงต่างกับพลเมืองไทยส่วนมากที่ขึ้นต่อศาลอาญา ถ้าในหลวงทรงวินิจฉัยว่าเจ้านายองค์ใดทรงกระทำความผิดความอาญา เจ้านายองค์นั้นก็ถูกขังในที่แห่งหนึ่งของกระทรวงวัง เรียกว่า “สนม” ไม่ใช่เรือนจำ และไม่ต้องถูกใส่โซ่ตรวน เพียงแต่เจ้าหน้าที่เอาตรวนใส่พานไว้ในห้องขังนั้น อนึ่ง แม้ว่าประมวลกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.๑๒๗ (พ.ศ. ๒๔๕๑) ให้ยกเลิกกฎหมายอาญาเก่าหลายฉบับก็ดี แต่มิได้กำหนดไว้ให้เลิกกฎหมายเก่าห้ามขายที่เป็นธรรมดาสามัญร่วมประเวณีกับเจ้าหญิง ตั้งแต่ชั้น ม.จ.หญิงขึ้นไป ผิดอาญาระวางโทษจำคุกไม่เกิน ๗ ปี

๒. คนสัญชาติในบังคับต่างประเทศที่มีสัญญาไม่เสมอภาคกับสยามนั้น มีสิทธิพิเศษในทางอาญาและแพ่งคือ ถ้าทำผิดในทางแพ่งหรืออาญา ศาลยุติธรรมไม่มีอำนาจชำระ ผู้เสียหายและอัยการต้องฟ้องผู้กระทำความผิดนั้นต่อศาล กงสุลของชาติต่างประเทศนั้นๆ นอกจากชาวยุโรปและชาวญี่ปุ่นแล้วมีชาวเอเชียแห่งอาณานิคมของฝรั่งเศสญี่ปุ่นได้สิทธิพิเศษเช่นนั้น ส่วนคนจีนหลายคนเห็นว่าได้

ประโยชน์จากการเป็นคนในบังคับต่างประเทศนั้น ก็หาทางเป็นคนในบังคับต่างประเทศนั้นด้วย เพราะได้ประโยชน์ที่ก่งสุลบางประเทศให้ความคุ้มครองในการทำผิดกฎหมายไทย คือเมื่อตำรวจไทยจับตัวได้ส่งอัยการที่ฟ้องต่อศาลกงสุล แต่กงสุลหลายคนก็ตัดสินใจเข้าข้างคนในบังคับของตน”

ท่านปรีดี :

ครูของผมแม้จะเป็นครูบ้านนอกคือ ครูที่อยู่ชยาไม่ใช่ครูกรุงเทพฯ แต่ท่านมีลักษณะก้าวหน้า ผมสงสัยว่าท่านได้รับการจัดตั้งจากพวก ร.ศ.๑๓๐

ฉัตรทิพย์ :

อาจารย์ครับ อาจารย์ที่สอนอาจารย์ คิดว่าได้ความคิดมาจากพวก ร.ศ.๑๓๐ มากกว่าพวกเก๊กเหม็งหรือครับ

ท่านปรีดี :

ก็ ร.ศ.๑๓๐ มีสมัญญานามเรียกกันว่า “ไทยเหม็ง” แต่ก่อนที่จะมีพวกนั้นก็ต้องมีพวกกลับจากนอกได้พบปะชักชวนให้คนมีความคิดที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครอง

ฉัตรทิพย์ :

อุดมการณ์ชาวนาไทยสมัยนั้นเป็นอย่างไร

ท่านปรีดี :

ธรรมชาติของมนุษย์ที่ถูกกดขี่เบียดเบียนก็ต้องการหลุดพ้นจากการนั้นและต้องการความเป็นอยู่ที่ไม่อดคัดขัดสน ฉะนั้นชาวนาที่ถูกกดขี่เบียดเบียนจากบุคคลจำพวกใดตั้งที่หมกกล่าวมาแล้ว ก็ต้องการหลุดพ้นจากบุคคลจำพวกนั้น และเมื่อหลุดพ้นแล้วก็ต้องการความเป็นอยู่ที่ไม่อดคัดขัดสน

แต่วิธีแก้ปัญหาโดยเปลี่ยนแปลงการปกครองลดอำนาจพระมหากษัตริย์นั้นเราต้องคำนึงว่า ราษฎรไทยได้รับการอบรมมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษให้นับถือพระเจ้า

แผ่นดิน

ฉัตรทิพย์ :

มีอุดมการณ์อะไรแฝงอยู่บ้างไหมครับ เช่น พระศรีอารีย์

ท่านปรีดี :

มี พระศรีอารีย์ เคยมีพูด กฎหมายตราสามดวงของรัชกาลที่ ๑ ก็ได้มีพูด ให้ทุกคน
บำเพ็ญถือศีลจะได้ไปถึงพระศรีอารีย์

ฉัตรทิพย์ :

แต่พระศรีอารีย์คิดถึงในรูปของการเปลี่ยนแปลง ผู้ที่อยากเปลี่ยนแปลงคิดถึง
ของที่ดีกว่า ในรูปนี้มีไหมครับ

ท่านปรีดี :

คือว่าชาวนามีการต่อสู้ ต่อสู้โดยการดื้อแพ่ง เช่น ข้าวได้มาก็ไม่ยอมให้เจ้าของ
ที่ดิน เป็นต้น แต่จะมารวมเป็นขบวนการอย่างนิยายจีนก็ไม่มี การเปลี่ยนแปลงที่เคยมี
มาก่อนๆ เป็นการเปลี่ยนแปลงกันภายในวัง ที่เขาเรียกว่า Palace Revolution ชุนยัด
เซ็นเป็นชาวนาที่ไหนดมา เมาชะตุงใครได้ไปดูบ้านท่านบ้าง บางคนเอามาบิดเบือน
กันว่า เมาชะตุงเป็นชาวนาชั้นกลาง ก็ผมได้ไปดูมา ชาวนาชั้นกลางมีถังไม้ตวง
ข้าวอย่างดีแล้วสลักที่ห่อเหมาที่ถึงตวงข้าว แต่ทว่าลูกน้องหนูละสลอยไป อย่า
ว่าแต่ท่านเหมาเลย แม้ว่าในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชของเราก็ตามเถอะ มีคน
หนูลูกใหญ่เกินเลยไป แต่เงินยี่ได้บอกผมตรงๆ ว่า “ข้าพเจ้าเป็นลูกเจ้าที่ดิน สหาย
เหมา ก็เหมือนกัน” แต่ที่นี้ลูกศิษย์ท่านเหมาที่โฆษณาไปเสียอีกอย่างหนึ่งทั้งๆ ที่
ผมไปเห็นด้วยตามมาแล้ว

กาญจนนา* :

อาจจะมีการต่อสู้ของชาวนาเป็นรายบุคคลอย่างที่อาจารย์ว่า แต่เราไม่มีการเขียนไว้ในประวัติศาสตร์ เฉพาะที่จะมีบันทึกก็สมัย ร.๕ ที่มีขบถชาวนาทางภาคอีสาน ก็ได้ศึกษารายละเอียดว่า เวลาที่ชาวนาต่อสู้เป็นตามแบบที่อาจารย์ว่าคือ มักจะมีพวกที่ก้าวหน้า ที่เคยบวชเป็นพระมาก่อนเป็นคนไปรวบรวมผู้คนขึ้นมาให้เป็นกลุ่มหรือเป็นขบวน โดยที่กลุ่มพวกหัวหน้านี่ สิ่งที่จะใช้ในการรวมคนมักจะใช้อุดมการณ์ที่เมื่อที่อาจารย์ฉัตรทิพย์ว่าไว้เรื่องพระศรีอารีย์

ท่านปรีดี :

เรื่องพระศรีอารีย์นั้น ในสมัยก่อนเปลี่ยนวิธีพระ “บอกศักราช” จากแบบเดิมมาเป็นแบบใหม่ในรัชกาลที่๖ (ซึ่งใช้ต่อมาจนถึงปัจจุบันนี้) นั้น ชาวนาและพุทธศาสนิกไทยได้ฟังพระบอกศักราช โดยเริ่มต้นเท่าที่ผมระลึกได้ความได้ว่า “ศิริศุภมัสดุ พระพุทธศาสนายุกาล นับจำเดิมแต่องค์สมเด็จพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเข้าสู่ปรินิพพานแล้วเท่านั้นๆ พรรษา” ในตอนท้ายของการบอกศักราชนั้น พระได้บอกคำนวณว่า “ปีจะยังมาอีกกี่ปี เดือนจะยังมาอีกกี่เดือน วันจะมาอีกกี่วัน ศาสนาขององค์พระทรงธรรมก็จะบรรจบครบจำนวนถ้วน ๕๐๐๐ พรรษา” หมายความว่า เป็นเวลาอีกเท่าใดจะถึงศาสนาพระศรีอารีย์อันเป็นสิ่งที่ชาวพุทธปรารถนายิ่งนัก

ส่วนเรื่องทางอีสานก็มีเรื่องที่ทางราชการสมัยเก่าเรียกว่า “มีบุญมีข้า” ไม่ใช่หรือ ซึ่งบางพรรคโฆษณาชักจูงให้มีผู้เชื่อว่าเป็น “ขบถชาวนา” เพราะในประเทศจีนเคยมีขบวนการชาวนาต่อสู้เจ้าที่ดิน บางพรรคจึงเสาะหาขบวนการ

* กาญจนนา แก้วเทพ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ชาวนาไทยทำนองเดียวกับชาวนาจีนขึ้นมาบ้าง ผมขอให้คุณศึกษาประวัติศาสตร์ดินแดนภาคอีสานให้ถูกต้อง คุณก็จะทราบได้ว่าดินแดนส่วนใหญ่ของภาคอีสานที่มีชนเชื้อชาติลาวอยู่เป็นส่วนมากนั้น เคยขึ้นกับกรุงศรีสัตนาคนหุตก่อนขึ้นกับไทยเมื่อประมาณ ๕๐-๑๐๐ ปีมาแล้ว มีขบวนการที่ทางราชการสมัยนั้นเรียกว่า “ผิบุญผีบ้า” แต่ที่จริงเขาเป็นชาวชนบทอีสานที่ไม่ชอบระบอบการปกครองที่ส่งคนไปจากกรุงเทพฯ

ฉัตรทิพย์

ปัญหาชนชาติด้วยใช่ไหมครับ

ท่านปรีดี :

คือปัญหาอันนั้น ที่นั่นกโฆษณาจับโปโลโปเลเอาว่าชาวนาลุกขึ้นต่อสู้เจ้าที่ดิน เรื่องที่จริงเป็นการต่อสู้เจ้าพนักงานที่ไปจากส่วนกลาง มีปัญหาชนชาติอยู่ไม่ใช่น้อย เพราะฉะนั้นก็ต้องวิจารณ์ผู้โฆษณาที่แต่งเรื่องโบราณ ถ้าเราเชื่อแล้วก็กลายเป็นเครื่องจักรถูกปั่นหัวไป เมื่อชาวนายยังไม่สู้เราก็ต้องยอมรับความจริง เราก็จะได้วางแผนของเราได้ถูกใช่ไหมแล้ว หลักของขุนจือที่เมาเซดุงเอามาพูดเสมอคือ รู้จักเขารู้จักเรา รบร้อยครั้งก็ชนะทั้งร้อยครั้ง

ท่านผู้หญิงพูนศุข :

คุณจำเรื่องปัจจุบันได้ไหม เรื่องโจรบ้านกอไผ่ นั้นเขาก็สมมติเอาว่าเป็นการต่อสู้ของชาวนา

ฉัตรทิพย์ :

เป็นโจรธรรมดาหรือครับ โจรกอไผ่ที่ราชบุรี ได้ข่าวว่าถูกเผาทั้งหมู่บ้าน เท่าที่ผมทราบเจ้าพนักงานใช้วิธีปราบโดยเผาทั้งหมู่บ้าน ลูกเล็กเด็กแดงเลยตายกันไปหมด

ท่านปรีดี :

มีคนกลุ่มหนึ่งเช่นอย่าง ร.ศ.๑๓๐ ก็มีคนกลุ่มหนึ่งที่เขาจะทำ แต่ถูกหักหลัง ถ้าไม่ถูกหักหลัง เขาก็ทำเสร็จ ก็เป็นเช่นนี้ เขาก็ถูกแล้วไปชักชวนชาวนาที่ยังไม่มีจิตสำนึกตื่นก็รู้โหล แม้แต่จิตสำนึกมีแล้วยังมีคนไปขายทำให้เสียหายมาก ผมก็เอาบทเรียนที่เขาปลั่งพลาตมาแล้วมาศึกษา แต่ผมก็รับรองไม่ได้ว่าถ้าผมทำซ้ำไปจะเกิดมีอะไรขึ้นในหมู่คณะก่อการ สำหรับคนที่ทนไม่ได้ ผมก็รับรองไม่ได้

ฉัตรทิพย์ :

ผมขอขอบพระคุณท่านมากในประเด็นแรก กำลังคิดว่าจะเลื่อนมาประเด็นที่สอง เรื่องเกี่ยวกับความสำเร็จและความไม่สำเร็จของคณะราษฎร

ท่านปรีดี :

นี่มีเอกสารอยู่แล้วก็จะให้คุณไป ผมได้พูดและได้ให้สัมภาษณ์ไว้ จิตสำนึกที่ผมนึกว่าพวกรุ่นใหม่เขาก็คงจะสนใจ เพราะเหตุว่าอยู่ดีๆ ไม่ปรับตัว คุณไปคิดก็แล้วกัน เหตุที่คุณอยากจะคิดปรับปรุงให้สังคมดีขึ้นเพราะอะไร คุณสัมผัสอะไร จิตสำนึกของผมสัมผัสอย่างนี้ แต่ละคนเขาก็สัมผัสไปคนละอย่าง แต่จุดมันมาอย่างเดียวกันได้ที่คุณถามอย่างนี้คุณได้อ่านบทความนี้แล้วหรือยัง เอ้าคุณอ่านซิ

กาญจนา :

อ่านบทความ

สัมภาษณ์ท่านอาจารย์ปรีดี พนมยงค์

ตะวันออก : จุดอ่อนของการอภิวัฒน์ประชาธิปไตย พ.ศ. ๒๔๗๕ คืออะไร จึงทำให้ระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทยยังไม่ได้เกิดขึ้นอย่างแท้จริงจนทุกวันนี้

ท่านปรีดี : ตอบ

๑. จุดอ่อนของการอภิวัฒน์ประชาธิปไตยปี ๒๔๗๕ มี ๒ ประเภท

คือ

ก. จุดอ่อนที่เหมือนกับทุกขบวนการการเมืองคือความขัดแย้งภายในขบวนการ ทุก
คณะพรรคการเมืองที่ต่อสู้ระหว่างกันตามวิถีทางรัฐสภานั้น ก็มีความขัดแย้ง
ภายในคณะพรรคนั้นๆ แม้ว่าคณะพรรคนั้นได้อำนาจรัฐแล้วก็ดี แต่ความขัดแย้ง
ภายในคณะพรรคก็ยังคงมีอยู่ ดังนั้นจึงปรากฏว่าคณะพรรคมากมายได้มีการ
แตกแยกออกเป็นหลายส่วน หรือสลายไปทั้งคณะพรรค ส่วนคณะพรรคหรือ
ขบวนการ ที่ใช้วิธีการต่อสู้ทางอาวุธนั้น ได้ปรากฏความขัดแย้งแตกแยกทำนอง
เดียวกันดังกล่าวข้างบนนั้น ประวัติศาสตร์แห่งสมัยศักดินาของมนุษยชาตินั้นเคย
มีตัวอย่างที่คณะบุคคลหนึ่งใช้วิธีต่อสู้ทางอาวุธต่อสู้ผู้ครองอำนาจรัฐได้สำเร็จ แล้ว
ภายในคณะพรรคนั้นเองก็มีบุคคลที่มีความโลภและความริษยาซึ่งเกิดจากรากฐาน
ของความเห็นแก่ตัว (egoism) ขนาดหนัก ใช้วิธีการทำลายคนภายในคณะพรรค
เดียวกันเพื่อตนเองเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมทั้งหลาย (egocentricism)

ประวัติศาสตร์แสดงตัวอย่างด้วยว่า พรรคหรือขบวนการเปลี่ยนระบบสม
บูรณา มาเป็นระบบประชาธิปไตยแบบเจ้าสมบัติ หรือ Bourgeois Democracy
โดยการอภิวัฒน์ใหญ่ฝรั่งเศสเมื่อ ค.ศ.๑๗๘๙ ซึ่งตรงกับ พ.ศ. ๒๓๓๒ นั้น ภายหลัง
ที่ขบวนการนั้นได้ชัยชนะต่อระบบเก่าแล้ว ภายในขบวนการนั้นก็เกิดความขัดแย้ง
ระหว่างส่วนที่ก้าวหน้ากับส่วนที่ถอยหลังเข้าคลอง ในประเทศจีนขบวนการได้ฝัง
ได้ตั้งขึ้นเมื่อ ค.ศ.๑๘๕๐ หรือ พ.ศ. ๒๓๙๓ แล้วสามารถต่อสู้ได้ชัยชนะต่อราชวงศ์
แมนจูในดินแดนส่วนใต้ของจีน จึงได้ตั้งเมืองหลวงขึ้นที่เมืองนานกิง แล้วไม่ช้า
“หงเหี้ยวชวน” หัวหน้าขบวนการได้ฝังได้ตั้งตนเป็นจักรพรรดิองค์ใหม่ของจีน ตั้ง
หัวหน้ารองๆ เป็นเจ้าตามลำดับครั้นแล้วในขบวนการได้ฝังก็ขัดแย้งกันแล้วพ่ายแพ้ไป

ต่อมาขบวนการกบฏวินภัยใต้การนำของขุนยัดเขนได้ชัยชนะล้มระบบสมบูรณาญาสิทธิราชของจีนสำเร็จใน ค.ศ.๑๙๑๒ ตรงกับ พ.ศ. ๒๔๕๕ ภายในขบวนการกบฏวินนั้นก็มีความขัดแย้งกัน แล้วต่างแยกออกเป็นหลายกลุ่ม ต่อมาขบวนการปลดแอกของประชาชนจีนภายในการนำของพรรคคอมมิวนิสต์ได้ชัยชนะฝ่ายก๊กมินตั๋งบนผืนแผ่นดินใหญ่ และได้สถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีนขึ้นใน ค.ศ.๑๙๔๙ ตรงกับ พ.ศ. ๒๔๙๒ ภายในขบวนการประชาชนจีนและภายในพรรคคอมมิวนิสต์จีนก็เกิดความขัดแย้ง เป็นเหตุให้มีการกวาดล้างบุคคลภายในคณะพรรคที่เดินตามแนวทางทุนนิยมและกวาดล้างผู้ที่เดินออกนอกแนวทางพรรคคอมมิวนิสต์จีน ส่วนในสหภาพโซเวียตและประเทศสังคมนิยมในยุโรปตะวันออก ก็มีความปรากฏแสดงความขัดแย้งภายในพรรครุนแรงถึงขนาดมีการกวาดล้างบุคคลที่เดินตามแนวทางขวาจัด ท่านปรีดี :

ผมได้แบ่งความขัดแย้งออกเป็น ๒ คือ

๑. ความขัดแย้งที่เหมือนกันทุกขบวนการ และ
๒. ความขัดแย้งเฉพาะของคณะราษฎร

ขอให้คุณชี้มาว่าขบวนการไหนไม่มีความขัดแย้ง แม้แต่ขบวนการของเจ้าเมื่อครั้งกรุงเก่าราชวงศ์เดียวกันเล่นงานกันขนาดไหน

ฉัตรทิพย์ :

ความขัดแย้งอาจจะจะเป็นความขัดแย้งในรูปของไม่ใช่หักล้างกันก็ได้ อาจในแง่แนวนโยบายซึ่งอาจไม่ถึงทำลายล้างกัน

ท่านปรีดี :

ผมเอาในประเด็นทั่วไปที่ขัดแย้งกันที่ไม่ถึงทำลายกันก็มี และที่ทำลายกันก็มี สุดแท้แต่ขัดแย้งรุนแรงขนาดไหน

ประเด็นที่สอง คือ จุดอ่อนของคณะราษฎรโดยเฉพาะ

ประการที่ ๑ คือ ขาดการศึกษาถึงความขัดแย้งในขบวนการการเมืองและตัวอย่างในประวัติศาสตร์ต่างๆ ดังกล่าวแล้วในข้อ ก. จึงทำให้สมาชิกส่วนมากขาดความระมัดระวังต่อการที่สมาชิกจำนวนหนึ่งจะพินซึกเผด็จการแห่งชาติก๊กคินา ซึ่งเป็นการโต้ต่อการปฏิวัติซึ่งตนเองได้เคยชิน

ประการที่ ๒ คิดแต่เพียงเอาชนะทางยุทธวิธีในการยึดอำนาจรัฐเป็นสิ่งสำคัญ โดยไม่ได้คิดให้รอบคอบว่าจะรักษาชัยชนะนั้นไว้ได้อย่างไร จึงจะไม่ถูกการโต้การปฏิวัติ (Counter Revolution) อันนี้สำคัญ ทุกขบวนการคุณคิดคุณเถอะ จุดอ่อนที่ว่าไม่ได้คิดถึงการณ์ล่วงหน้าให้เพียงพอว่า จะรักษาชัยชนะไว้ได้อย่างไร คุณบอกมาว่ามียกเว้นไหม ในคณะราษฎรมุ่งแต่ให้ได้อำนาจรัฐแล้วก็ได้จริง แต่การรักษาไว้ได้อันนี้เป็นจุดอ่อนที่ไม่สามารถรักษาอำนาจรัฐไว้ได้

ฉัตรทิพย์ :

ผมขอความกรุณาอาจารย์ขยายความตรงนี้ว่า การปฏิวัติในเมืองไทยมีลักษณะพิเศษอย่างไร มีความแข็งแกร่งอย่างไร หรือไม่แข็งแกร่ง แรงได้มากหรือไม่มาก

ท่านปรีดี :

คือว่ามี การได้ ๒ อย่าง ได้ภายในคณะราษฎรเอง คณะราษฎรประกอบด้วยบุคคลหลายๆ ฝ่าย ไม่ใช่ฝ่ายเดียว แต่มีจุดรวมกันคือเปลี่ยนแปลงระบบสมบูรณา มาเป็นระบบกษัตริย์อยู่ใต้กฎหมาย แต่ละชนชั้นและแต่ละอุดมการณ์ที่หลือมาเป็นมรดกของแต่ละคนนั้นฟื้นขึ้นได้ ทีนี้เมื่อฟื้นขึ้นได้พวกนี้ก็ต่อสู้ขบวนการของตัวเอง

ฉัตรทิพย์ :

ทำไมอุดมการณ์ที่หลือมาถึงมีความแข็งแกร่งมากถึงกับฟื้นได้ ถ้าไม่แข็งแกร่ง

ก็อาจสลายไปได้

ท่านปรีดี :

คุณต้องรู้กฎธรรมชาติและที่เป็นจริง แม้ทุกวันนี้ในฝรั่งเศสที่เปลี่ยนเป็นประชาธิปไตยแบบเจ้าสมบัตินี้ตั้งแต่ ค.ศ. ๑๗๘๙ นั้น ขบวนการเก่าที่ฟื้นขึ้นมาอย่างไร และในขบวนการตั้งแต่ ค.ศ. ๑๗๘๙ เวลานั้นก็รวมกันหลายฝ่าย บางคนก็ต้องการหยุดอยู่เพียงแค่นี้ แต่ที่นี้จะก้าวหน้าไปมันไปไม่ได้ ส่วนขบวนการภายนอกมันก็ยังได้กันอยู่ เช่น การอภิวัฒน์ใหญ่ฝรั่งเศส ค.ศ. ๑๗๘๙ ในขบวนการนั้นพวกเก่าได้อย่างแรงที่สุด หนุนให้พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๖ หนีไปทางลุ่มแม่น้ำไรน์ เพื่อไปเอาทหารจากกองทัพนั้นมาตีได้ แต่เผด็จการไปกลางทางปลอมตัวไป อัยการที่นั่นเห็นเข้า เขาเกิดสงสัยจึงเชิญเสด็จกลับมาปารีส ขณะนั้นฝ่ายอภิวัฒน์ยังไม่ทำอะไร มหเสีของท่านก็อดไม่ได้ไปติดต่อขอทหารปรัสเซีย ปรัสเซียยกกองทัพมาใกล้เมืองแรงซ์ ทางนี้ก็เลยต้องประกาศล้มราชาธิปไตย และมีการโต้กับฝ่ายระบบเก่าหลายยก ผลัดกันแพ้ผลัดกันชนะระหว่างเวลา ๑๐๐ ปี แม้ประเทศจีนที่ปลดแอกแผ่นดินใหญ่แล้ว ๓๔ ปี แต่ซากเก่าทำการได้และแอบโตมีเพียงใดบ้าง? ในเมืองไทยเวลานี้ซากทาส-ศักดินายังมีพลังมากหรือน้อยเพียงใดก็ไม่ควรประมาท คิดว่าได้อำนาจรัฐแล้วก็จะไม่มีซากเก่าคอยจ้องล้างจองผลาญคุณะนั้นหรือ ?

ฉัตรทิพย์ :

มันเป็นเพราะระบบราชการทหารด้วยหรือเปล่าครับ

ท่านปรีดี :

คุณกาญจนา คุณเรียนทางจิตวิทยา อธิบายหน่อย ต้องเอาหลักจิตวิทยามาอธิบายระบบทหารมาอย่างไร คุณก็ต้องรู้

ฉัตรทิพย์ :

ตกลงปัญหาที่ว่า คณะราษฎรใช้เครื่องกลไกของรัฐเดิมเพื่อเปลี่ยน ท่านเห็นว่าไม่เป็นอุปสรรคเท่าไร ใช่ไหมครับ

ท่านปรีดี :

มันเป็นความจำเป็น ผมขอถามหน่อยเถอะครับ คือเรื่องนี้พวกหนุ่มๆ พวกบางพรรคเขาก็พูดเหมือนอย่างคุณ แต่ถ้าคุณไปอ่านหนังสือที่พิมพ์จากบทความของเลนินหรือของสตาลินและของเมาเซดุง และดูการปฏิบัติจริงของท่านเหล่านี้ก็จะทราบได้ว่า สำหรับตำบลเล็กๆ นั้น เอาเจ้าหน้าที่ใหม่ไปช่วยเปลี่ยนแปลงได้โดยไม่ต้องใช้คนเก่า แต่ความจริงเมื่อเงินคอมฯ ได้ปลดแอกทางเหนือแล้ว ตอนที่จะเคลื่อนมาทางใต้ เขาประกาศเพงทีเดียว บอกว่าบรรดาเจ้าหน้าที่เก่าให้คงอยู่ การต่อต้านมันก็ลดน้อยลง ถ้าเขาบอกว่าเปลี่ยนคนเก่าหมดแล้ว พวกกองทัพคอมมิวนิสต์ปกครองได้ไหม ทำไม่ได้науคุณนา คุณต้องรู้ นี่เราพูดกันในแง่ปฏิบัติก็จำเป็นต้องใช้คนเก่า ปัญหาอยู่ที่ว่าเราจะใช้คนเก่าอย่างไรให้ได้ผล ไม่ใช่ปลดคนเก่าออกหมดคนเก่าไม่ดีก็ต้องเอาออกไป

ฉัตรทิพย์ :

ที่นี้คงไว้ก็ต้องเปลี่ยนมารับใช้จุดหมายของการเปลี่ยน มีปัญหาหรือเปล่าครับ

ท่านปรีดี :

มีปัญหาคือ เขาจะซื่อสัตย์ไหม เขารับใช้เมื่อเขาได้โอกาสหรือเปล่า

ฉัตรทิพย์ :

แสดงว่า ความคิดของกลุ่มใหม่ของคณะราษฎรยังไม่สามารถที่จะเปลี่ยนอุดมการณ์ (ideology) ของระบบราชการได้

ท่านปรีดี :

เปลี่ยนเร็วยังไม่ได้ ต้องใช้เวลา แต่เดี๋ยวนี้เมื่อผ่านไปสักชั่วอายุคนหนึ่งแล้ว คนรุ่นใหม่ควรจะดีขึ้น แต่เดี๋ยวนี้ดีขึ้นหรือเปล่า ในหมู่พวกผมนี้มีหักหลังกัน บางคนเอาความคิดเพื่อเอาใจพวกเก่าเขา ผลสุดท้ายก็ยิ่งผลิตเบ็ดเบิงใหญ่ ไปคนละแนวห่างไกลไปจากคณะราษฎรส่วนใหญ่

ฉัตรทิพย์ :

อาจารย์ครับ คณะราษฎรได้ปรับปรุงระบบการบริหารแผ่นดินหรือเปล่า

ท่านปรีดี :

เปลี่ยน ทำไมจะไม่เปลี่ยน ออกพระราชบัญญัติเยอะเยอะไป

ฉัตรทิพย์ :

เปลี่ยนอะไรบ้างครับ

ท่านปรีดี :

๑. มีพระราชบัญญัติปรับปรุงทบวงกรม เปลี่ยนระบบราชการเก่า
๒. มีระบบเทศบาล เกี่ยวแก่การศึกษา ได้มีเขียนไว้ในหนังสือหลายเล่ม ที่ไม่ให้เชื่อไสยศาสตร์ ข้าราชการพลเรือนมีสอบแข่งขัน

คุณกาญจนาอ่านให้หมดก่อน

กาญจนา :

อ่านบทความ

ประการที่ ๓ นอกจากหัวหน้าคณะราษฎร ๓ ท่านคือ พระยาพหลฯ พระยาทรงฯ และพระยาฤทธิฯ นี้มีความรู้ความชำนาญการทหาร สามารถทำการยึดอำนาจรัฐได้สำเร็จแล้ว ส่วนสมาชิกหลายคนแม้มีความรู้ทางทฤษฎีวิชาเกี่ยวกับการสถาปนาประเทศ แต่ก็ขาดความชำนาญในการปฏิบัติและขาดความชำนาญ

ในการติดต่อกับราษฎร

ประการที่ ๔ การเชิญข้าราชการเก่าบริหารประเทศนั้น ผมหวังให้ท่านเหล่านั้นก้าวหน้าเกินไปกว่าที่ท่านเหล่านั้นจะทำได้ จึงเป็นเหตุให้เกิดความขัดแย้งรุนแรง ในขบวนการอภิวัฒน์ถึงกับมีการปิดสภา และงดใช้รัฐธรรมนูญฉบับวันที่

๑๐ ธ.ค. พ.ศ. ๒๔๗๕

ท่านปรีดี :

คือว่าเราเร็วไป ความจริงพวกท่านผู้ใหญ่ที่เข้ามา ก็ต้องการร่วมมือ แต่เราเร็วเกินไปที่ท่านจะรับได้

กาญจนา :

แล้วในช่วงระหว่างนั้น หลังจากเปลี่ยนการปกครองแล้ว มีการพูดคุยกันในแง่ของการที่จะทำความเข้าใจกันให้มากขึ้นกับพวกท่านผู้ใหญ่เหล่านี้ เช่นความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาประเทศโดยเปลี่ยนระบบ

ท่านปรีดี :

ตัวอย่างเรื่องของการเศรษฐกิจ ความจริงก่อนเปลี่ยนการปกครอง เจ้าคุณมโนฯ ท่านก็แสดงว่าท่านก็ซ้ายมากอยู่เหมือนกัน ก็เรื่องเป็นอย่างนั้น แต่ในหมู่ด้วยกันก็มีบางคนนิยมไปทางฮิตเลอร์ ความแตกแยกในขบวนการว่าเกิดขึ้นหลายแขนงคือในระหว่างผู้ก่อการฯ และผู้ที่มีใช้ผู้ก่อการฯ แต่ยุพระยามโนฯ ให้เข้าใจผิด

กาญจนา :

ก่อนจะทำอาจารย์เห็นริ้วรอยของพวกนี้บ้างไหมคะ พวกที่นิยมไปทางเยอรมันหรือฮิตเลอร์มาก่อนไหมคะ

ท่านปรีดี :

เห็นบางคนนิยมลัทธิทหารเผด็จการ แต่ก็ถือว่าไม่เป็นอะไร เมื่อเปลี่ยนแล้วเราก็

ทำความเข้าใจกันได้

ฉัตรทิพย์ :

อาจารย์ครับ จุดหมายที่จะเปลี่ยนถึงระบบเศรษฐกิจมีการพูดกันก่อนทำใหม่
ครับ

ท่านปรีดี :

ก็มีพูดกัน

คำชี้แจงเพิ่มเติมเรื่องความคิดทำโครงการเศรษฐกิจสำหรับสยาม
ความคิดของผมที่เห็นว่าสยามควรมีโครงการเศรษฐกิจนั้น มิใช่เกิดขึ้นทันใดและ
มิใช่เป็นไปตามความนึกคิดเดาๆ โดยไม่มีหลักทฤษฎีเศรษฐกิจ

ผมได้กล่าวแล้วถึงสภาพสังคมไทยที่ผมประสบพบเห็นแก่ตนเองว่า ราษฎร
ได้มีความอดัดขัดสนในทางเศรษฐกิจ และไม่มีสิทธิเสรีภาพกับเสมอภาคใน
ทางการเมือง อีกทั้งตกอยู่ภายใต้อิทธิพลและอำนาจของหลายประเทศทุนนิยม
ผมมีความคิดก่อนที่ได้มาศึกษาในฝรั่งเศสแล้วว่า จะต้องค้นคว้าศึกษาเพิ่มเติมว่า
มีวิธีใดที่จะทำให้ความเป็นอยู่ของราษฎรดีขึ้น

เมื่อผมได้ทุนรัฐบาลไปศึกษากฎหมายในฝรั่งเศสนั้น แม้ผมเป็นเนติบัณฑิต
สยามแล้ว แต่ผมมีอายุเพียง ๒๐ ปี อาจารย์ของผมจึงแนะนำให้เข้าศึกษาใน
มหาวิทยาลัยตั้งแต่ชั้นต้นเหมือนนักเรียนฝรั่งเศสตามหลักสูตรคณะกฎหมาย
(Faculte de Droit) ที่ต่างกับการศึกษาในสยามและในประเทศแองโกล-แซกซอน
คือ สมัยก่อนสถาปนาสาธารณรัฐฝรั่งเศสครั้งที่ ๓ (3e Republique, ค.ศ. ๑๘๗๐)
นั้น คณะกฎหมายฝรั่งเศสก็สอนเฉพาะกฎหมายเอกชนและกฎหมายรัฐธรรมนูญ
ทำนองหลายประเทศแองโกล-แซกซอน แต่ต่อมารัฐบาลแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส

ครั้งที่ ๓ ได้เพิ่มหลักสูตรคณะกฎหมาย คือ นอกจากสอนวิชาประเภทกฎหมาย เอกชนแล้ว ก็ให้มีวิชาเศรษฐศาสตร์ที่ถือว่าเป็นรากฐานของสังคม และให้มีกฎหมายมหาชนอีกหลายสาขาซึ่งถือว่าเป็นโครงสร้างเมืองบนของสังคม

ผมจึงศึกษาเศรษฐศาสตร์ภาค ๑ ในปีที่ ๑ และภาค ๒ ในปีที่ ๒ ของปริญญาตรีกฎหมาย และในปริญญา Licence ปีที่ ๓ ก็ได้เรียนกฎหมายการคลัง และกฎหมายแรงงานด้วย

โดยที่ผมสนใจในวิชาเศรษฐศาสตร์ ฉะนั้นเมื่อผมสอบไล่ได้ปริญญาเอกกฎหมายฝ่ายนิติศาสตร์แล้ว ผมจึงสอบไล่ได้เพิ่มขึ้นอีกอย่างหนึ่งคือ“ประกาศนียบัตรการศึกษาชั้นสูงทางเศรษฐกิจการเมือง” (Diplome d'Etudes Superieures d'Economie Politique) ซึ่งมีวิชาเศรษฐศาสตร์พิศดาร, ประวัติศาสตร์ลัทธิเศรษฐกิจ, กฎหมายและวิทยาศาสตร์การคลัง กฎหมายและวิทยาศาสตร์การแรงงาน ผมจึงได้ศึกษาระบบเศรษฐกิจหลายชนิด รวมทั้งระบบเศรษฐกิจสังคมนิยมที่เกี่ยวกับแผนเศรษฐกิจ

ผมจึงเกิดจิตสำนึกว่า สมควรที่สยามจะได้มีแผนเศรษฐกิจตามทฤษฎีสังคมนิยมที่เป็นวิทยาศาสตร์ โดยสมานกับสภาพท้องที่กาลสมัยของสยามเท่าที่ผมประสบพบเห็น และได้เปลี่ยนแปลงต่อๆ มาในระหว่างที่ผมศึกษาอยู่นั้น

ฉะนั้นผมจึงได้ร่างเค้าโครงการเศรษฐกิจเสนอที่ประชุมเพื่อนที่ร่วมผู้ก่อตั้งคณะราษฎรที่กรุงปารีส

ฉัตรทิพย์ :

อาจารย์เอาอะไรต่ออะไรไปแจกหลายอย่าง เห็นในหนังสือคุณประยูรฯ ว่า

ท่านปรีดี :

เขากล่าวคลาดเคลื่อนหลายอย่าง เช่นว่าไปแจกในคลองประปาอะไรต่ออะไร ผม

ถึงได้ฟ้องสำนักพิมพ์และกระทรวงศึกษาฯ ซึ่งเป็นผู้แต่งตั้งคณะกรรมการฯ ให้
รางวัลหนังสือฯ

ฉัตรทิพย์ :

ตกลงมีการทำความเข้าใจกันแค่นั้นก่อนการปฏิบัติ

ท่านปรีดี :

ผมก็บอกแล้ว ผมเปลี่ยนการปกครองคราวนี้ไม่ใช่เปลี่ยนพระเจ้าแผ่นดินองค์เดียว
มาเป็นหลายองค์ ผมเขียนไว้คุณอ่านแล้วใช่ไหม

ฉัตรทิพย์ :

ผมอ่านแล้วครับ แล้วท่านผู้อื่นเข้าใจอันนี้ไหมครับ

ท่านปรีดี :

คืออย่างนี้ครับ เวลานั้น ร.ท.แปลก (จอมพลพิบูลฯ) บอกว่า “อาจารย์เอาอย่างไร
ผมเอาอย่างนั้น ขอให้ได้เปลี่ยนการปกครองเท่านั้น เสร็จแล้วตั้งโต๊ะให้อาจารย์
เขียนเอาตามใจชอบ” ก็แปลว่ายอมตามผม เปลี่ยนการปกครองแล้วก็เกิดมีการ
ยุบแพทย์ให้แตกกันขึ้น

ฉัตรทิพย์ :

ตอนหลังบอกว่า เมื่อการปฏิบัติสำเร็จแล้ว คนจีนได้มาหาท่านอาจารย์ มีทาง
ด้านหวังหลินนำมาแล้วบอกว่าคณะนายทุนเห็นด้วยกับการเปลี่ยนแปลงคราวนี้
แต่สรุปแล้วคณะนายทุนเห็นด้วยหรือเปล่าครับ

ท่านปรีดี :

ไม่จริง เรื่องนี้ภายหลังเรื่องกรณีขบถบวรเดชเสร็จไปแล้ว ตอนนั้นผมอยู่มหาดไทย
ที่นี้พวกกรรมการจีนโรงสัปดาห์หยุดงาน ปัญหามาจากตรงนี้ก่อน ผมก็ไม่ได้ปราบปราม
เพราะถือว่าเป็นสิทธิกรรมกรโรงสี ดังนั้นฝ่ายนายทุนเจ้าของโรงสีจึงไปหาหลวง

พิบูลฯ สั่งผ่านมาทางหลวงออคุย์ฯ ให้จับหัวหน้ากรรมกรโรงสี และสิ่งทีรัฐบาล
สมัยเจ้าคุณมโนฯ กล่าวหาว่าผมเป็นคอมมิวนิสต์ คนก็ช่วยเผยแพร่ซ้ำเติมกันอีก

ฉัตรทิพย์ :

คณะสมาคมจีนมาหาอาจารย์ นายตันซิวเม้ง บอกว่าชื่นชมกับคณะราษฎร
ประเด็นของผมคือ คณะนายทุนสนับสนุนคณะราษฎรหรือเปล่า คณะ
ราษฎรมีฐานของกรรมพีของไทยหรือเปล่า

ท่านปรีดี :

เขาเฉยๆ คำว่ากรรมพี คุณหมายความว่าอย่างไร

ฉัตรทิพย์ :

Bourgeois (บูร์จัวส์) ครับ

ท่านปรีดี :

กรรมพีนี้ ถ้าตามหลักแบ่งชนชั้นในอินเดียสมัยพุทธกาลมีเศรษฐี คหบดี กรรมพี
กรรมพีก็เป็นพวกพ่อค้าในชนบท เป็นพวกนายทุนมีเงินเล็กๆ น้อยๆ ให้อู่ ส่วน
Bourgeoisie (บูร์จัวซี) นั้นเป็นชนชั้นนายทุนสมัยใหม่ เจ้าของปัจจัยการผลิต
ทางสังคม พ.ศ.จ.แปลเป็นจีนว่า “จือ ฉ่าน เจียจี้” แปลว่า “ชนชั้นมีสมบัติ” ผม
แปลว่า “ชนชั้นเจ้าสมบัติ”

ฉัตรทิพย์ :

ครับ อาจารย์ใช้คำว่าชนชั้นเจ้าสมบัติสำหรับคำว่า Bourgeoisie (บูร์จัวซี)
คณะราษฎรเป็นชนชั้นไหนครับ

ท่านปรีดี :

หลายชนชั้นด้วยกัน เท่ากับแนวร่วมชนิดหนึ่ง

ฉัตรทิพย์ :

แต่เป็นตัวแทนทางความคิดของ Bourgeois (บูร์จัวส์) ใช้ไหมครับ

คำชี้แจงเรื่องชนชั้นและกำเนิดของชนชั้น

ท่านปริดี :

การสัมภาษณ์ผมครั้งนี้มีเรื่องอ้างถึง “ชนชั้น” ไว้หลายแห่ง ฉะนั้นผมจึงทำคำชี้แจงเรื่องชนชั้นและกำเนิดของชนชั้นตามที่ผมเข้าใจไว้ดังต่อไปนี้

(1) สาณศิษย์ของมาร์กซ์ ที่แตกแยกออกเป็นสาขานิกายต่างๆ นั้นมีความเข้าใจแตกต่างกันเรื่องชนชั้นและกำเนิดของชนชั้น อาทิ บางนิกายเข้าใจผิดว่า มาร์กซ์เป็นคนแรกที่ค้นพบว่า มีชนชั้น และการต่อสู้ในระหว่างชนชั้นในสังคม แต่ตามจดหมายของมาร์กซ์ถึง Weydemeyer เมื่อ ค.ศ. ๑๘๕๒ นั้น มาร์กซ์ได้ชี้แจงว่าความคิดมิใช่เป็นของมาร์กซ์ในการพบชนชั้นในสังคมและการต่อสู้ระหว่างชนชั้น หากนักประวัติศาสตร์เจ้าสมบัติ (Bourgeois Historians) เป็นผู้ค้นพบก่อนมาร์กซ์ที่ได้พรรณนาถึงการพัฒนาทางประวัติศาสตร์ในการแบ่งชนชั้นและนักเศรษฐศาสตร์เจ้าสมบัติ (Bourgeois Economists) ก็ได้วิจัยประจักษ์กายวิภาคเศรษฐกิจ (Economic Anatomy) ของชนชั้นทั้งหลาย สิ่งที่มาร์กซ์ได้ทำเป็นของใหม่คือพิสูจน์ให้เห็น ๓ ประการคือ

ประการที่ ๑ ความเป็นอยู่ของชนชั้นต่างๆ นั้นขึ้นกับระดับชั้นต่างๆ ของการผลิต

ประการที่ ๒ การต่อสู้ระหว่างชนชั้นนั้นจะนำไปสู่เผด็จการของชนชั้นผู้ไร้สมบัติ (Proletariat)

ประการที่ ๓ เผด็จการชนิดนี้ในตัวของมันเองประกอบเป็นระยะหัวต่อ

(Transition) ไปสู่การเลิกล้มชนชั้นต่างๆ และไปสู่สังคมที่ไม่มีชนชั้น

(๒) ในบทความของผมเรื่อง “ความเป็นอนิจจังของสังคม” และในหลายบทความต่อๆ มานั้น ผมได้กล่าวถึงความหมายของคำว่า “Class” ในภาษาอังกฤษที่สืบมาจากภาษาลาตินว่าเป็นมาอย่างไร ซึ่งตำราประวัติศาสตร์และเศรษฐศาสตร์ของเจ้าสมบัติ (Bourgeois) ได้เขียนไว้ต่อๆ กันมา ในการพัฒนาและคำอธิบายที่ขยายความต่อมาโดยมาร์กซ์และเลนิน ซึ่งได้สอนยูวชนรัสเซียไว้เมื่อ ค.ศ. ๑๙๒๐ ว่า ชนชั้นโดยทั่วไป (Classes in General) หมายถึงสิ่งที่ทำให้บุคคลส่วนหนึ่งของสังคมถือเอาผลกรงานของมนุษย์ส่วนอื่นในสังคมเป็นของตน แต่ถ้าศึกษาข้อเขียนของเลนินให้ละเอียดก็จะได้เห็นว่า เลนินมิได้หยุดอยู่เพียงชนชั้นใหญ่ๆ ๒ ชนชั้นในสังคมเท่านั้น หรือหยุดอยู่เพียงชนชั้นเจ้าสมบัติ (Bourgeoisie) กับชนชั้นผู้ไร้สมบัติ (Proletariat) ที่เผชิญหน้ากัน หากเลนินดำเนินตามคำสอนของมาร์กซ์และเอนเงิลส์ที่ถือว่าความมียู่ของชนชั้นต่างๆ นั้นขึ้นอยู่กับระดับขั้นต่างๆ ของการผลิต

(๓) ผู้ที่ศึกษาหรือแปลแถลงการณ์ของมาร์กซ์ฉบับแรกที่พิมพ์เมื่อ ค.ศ. ๑๘๔๘ นั้นก็เข้าใจชนชั้นเจ้าสมบัติ (Bourgeoisie) แตกต่างกับความหมายที่แท้จริงที่มาร์กซ์กับเอนเงิลส์ได้นำเอาคำฝรั่งเศสนั้นมาใช้ในแถลงการณ์นั้น ฉบับภาษาเยอรมัน, ภาษาอังกฤษ และภาษาอื่นๆ ด้วย

ต่อมาเอนเงิลส์ได้ทำหมายเหตุไว้ในฉบับภาษาอังกฤษที่พิมพ์ต่อๆ มานี้ดังต่อไปนี้

“By bourgeoisie is meant the class of modern capitalists, owners of the means of social production and employers of wage-labour.”

แปลเป็นไทยว่า “คำว่า บัวร์จัวซี” หมายถึงชนชั้นนายทุนสมัยใหม่, เจ้าของปัจจัยการผลิตทางสังคมและเป็นผู้ใช้แรงงานของลูกจ้างแรงงาน”

ฉะนั้น บัวร์จัวซีจึงมีใช้นายทุนเล็กๆ น้อยๆ หากเป็นนายทุนสมัยใหม่ที่มั่งมีมโหฬาร

คอมมิวนิสต์จีนอาจารย์ใหญ่ๆ รุ่นแรกในประเทศจีนมองเห็นคำว่า “บัวร์จัวซี” (Bourgeoisie) ที่มาร์กซ์และเอนเงิลส์นำมาใช้นั้นมีความหมายเฉพาะ จึงใช้ทับศัพท์เป็นภาษาจีนว่า “บู่ เร่อ จัว ซี” ต่อมาจึงถ่ายทอดเป็นภาษาจีนออกสำเนียงว่า “จือฉ่านเจียจี้” แปลว่า “ชนชั้นผู้มีสมบัติ” ส่วนผมถ่ายทอดคำฝรั่งเศสนั้นเป็นภาษาไทยว่า “ชนชั้นเจ้าสมบัติ”

(๔) “บัวร์จัวซี” ตามความหมายของมาร์กซ์และเอนเงิลส์ดังกล่าวนั้น เกิดขึ้นโดยการพัฒนาการผลิตของสังคมมาเป็นระบบทุนสมัยใหม่ โดยการปฏิวัติอุตสาหกรรมในยุโรปเมื่อปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ และระบบทุนนั้นก็ได้พัฒนาต่อมาในสหรัฐอเมริกา และในญี่ปุ่น ฯลฯ

แต่ในสยามตามสภาพก่อน พ.ศ. ๒๔๗๕ นั้น เครื่องมือการผลิตยังมิได้พัฒนาเหมือนอย่างในยุโรปหรือในอเมริกาเหนือ ชั้นระดับการผลิตของสังคมสยามสมัยนั้นยังเป็นวิธีการผลิตศักดินา ซึ่งมีระบบทุนสมัยใหม่เล็กๆ น้อยๆ แทรกอยู่เท่านั้น ฉะนั้น จะถือเอาว่าคณะราษฎรเป็นพวกบัวร์จัวซีตามความหมายของมาร์กซ์และเอนเงิลส์ยังไม่ได้ ถ้าจะกล่าวถึงผู้มีเงินตามวิธีการผลิตศักดินาก็อาจมีเพียงคนหรือสองคน ส่วนมากก็เป็นข้าราชการและผู้มีอาชีพอิสระพอมิเงินบ้างเล็กน้อย และบางคนเป็นกรรมกร ชาวนา ก็มี คนขับรถก็มี

ฉัตรทิพย์ :

หลังจากที่ทำสำเร็จแล้วใช้ใหม่ครับ

ท่านปรีดี :

ไม่ใช่แค่ครั้ง ขนาดวันลงมือทีเดียว แต่ก็เป็นคนเล็กๆ ไป ในบัญชีก็ไม่ได้ตำแหน่งอะไรทั้งพวกขาวนา กรรมกร แต่ทว่าจะไปเอาเป็นตัวแทนของชนชั้นเด็ดขาดลงไปไม่ได้ ในหมู่นั้นมีความคิดต่างๆ คือ จะเปลี่ยนระบบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นการปกครองแผนใหม่

ฉัตรทิพย์ :

แต่เรื่องการปฏิรูปที่ดิน มีใครคิดบ้างไหมครับ

ท่านปรีดี :

บางคนก็มีที่ตามแนวทางผม บางคนบอกว่าเอาอะไรก็เอากัน ผมตอบแล้วว่าคณะราษฎรเป็นแนวร่วมชนิดหนึ่งซึ่งเห็นพ้องกันในการเปลี่ยนระบบกษัตริย์ที่อยู่เหนือกฎหมายมาเป็นกษัตริย์ภายใต้กฎหมาย ส่วนต่อไปนั้น ก็มีระดับความต้องการต่างๆ กัน โปรดอย่าลืมว่าที่เราสนทนากันครั้งนี้ เราพิจารณาถึงสภาพสังคมสยามเมื่อก่อน พ.ศ. ๒๔๗๕ อันเป็นเวลาประมาณ ๕๐ ปีมาแล้ว

ฉัตรทิพย์ :

ผมอยากสอบถามเรื่องคณะราษฎรกับชนบท อย่างคณะก็กมินตั้งเปลี่ยนชนบทจีนไม่สำเร็จ แก่ปัญหาชนบทจีนได้น้อยมาก อันนี้เป็นที่ยอมรับกันว่าทำให้พรรคกมินตั้งต้องพ่ายแพ้ไปในที่สุด อย่างคณะราษฎรและปัญหาชนบทที่ท่านได้พูดเมื่อก็เป็นแรงดลใจอันหนึ่งที่สำคัญมากในการทำการเปลี่ยนแปลงครั้งนั้น ทั้งความพยายามที่จะแก้ไขปัญหาชนบทของคณะราษฎร ก็ได้ปรากฏชัดในความคิดของท่านในแผนเศรษฐกิจ อันนี้ผมใคร่เรียนถามท่านว่าทำไมคณะราษฎรจึงลงไปแก้ปัญหชนบทของไทยไม่ได้

ท่านปรีดี :

ผมขอชี้แจง ๒ เรื่องที่คุณกล่าวถึงคือ

(๑) ที่คุณว่า “คณะก๊กมินตั๋งก็เปลี่ยนชนบทจีนไม่สำเร็จ แก้ปัญหาชนบท จีน ได้น้อยมาก อันนี้เป็นที่ยอมรับกัน ว่าทำให้ก๊กมินตั๋งต้องพ่ายแพ้ไปในที่สุด” นั้น ผมเห็นว่ายังไม่ควรสรุปเช่นนั้น ผมขอให้คุณสังเกตประวัติศาสตร์จีนเกี่ยวกับ เรื่องนั้น และสภาพการที่วิวัฒนาการมาถึงปัจจุบันนี้

ประการที่ ๑ การที่พรรคก๊กมินตั๋งไม่แก้ปัญหาชนบทนั้นเป็น เหตุสำคัญ อย่างหนึ่งในบรรดาหลายเหตุสำคัญ ที่ทำให้ก๊กมินตั๋งพ่ายแพ้บนผืนแผ่นดินใหญ่ ผมขอให้สังเกตว่าพรรคคอมมิวนิสต์จีนได้แถลงเปิดเผยว่า ราษฎรจีนได้ช่วยชนก๊ก มินตั๋งนั้นมี “ชนชั้นคนงาน” (Working class) เป็นชนชั้นนำ ซึ่งทำพันธมิตรกับ “ชนชั้นชาวนา” และมีแนวร่วมกับ “ชนชั้นผู้มีทุนน้อย” (Petty bourgeoisie) และกับ “ชนชั้นนายทุนแห่งชาติ” (National bourgeoisie) มิใช่อาศัยชนชั้นเดียว เท่านั้น ฉะนั้นนอกจากเหตุสำคัญอย่างหนึ่งที่ก๊กมินตั๋งมิได้แก้ปัญหาชนบทแล้ว ก๊กมินตั๋งก็มิได้แก้ปัญหาของ “ชนชั้นคนงาน” ที่เป็นชนชั้นนำ และมีได้แก้ปัญหา ที่พอเหมาะพอควรให้แก่ “ชนชั้นผู้มีทุนน้อย” และ “ชนชั้นนายทุนแห่งชาติ” จึง เป็นเหตุให้ พ.ค.จ. ได้พลังแนวร่วมแห่งชาติอันกว้างใหญ่ท่วมทับพลังของก๊กมินตั๋ง เหตุสำคัญที่ทุกชนชั้นของจีนดังกล่าวนี้ร่วมกันขัดแย้งก๊กมินตั๋ง คือการฉ้อราษฎร์ บังหลวง (Corruption) ของข้าราชการทั้งทางทหารและพลเรือน และการใช้อำนาจ เผด็จการปฏิกริยาแก่พลเมืองจีน คนจีนทุกชนชั้นที่มีความรักชาติของตนก็ไม่ พอใจสิ่งดังกล่าวนี้

นอกจากนั้น ถ้ากล่าวในแง่ยุทธศาสตร์ยุทธวิธีทำสงครามภายในระหว่าง ก๊กมินตั๋งกับราษฎรจีนที่นำโดย พ.ค.จ.แล้ว ฝ่ายก๊กมินตั๋งเสียเปรียบหลายประการ

อาทิ

(๑) พลทหารก๊กมินตั๋งเป็นพลทหารถูกเกณฑ์มารบมีกำลังใจต่ำกว่าทหารคอมมิวนิสต์ที่เป็นทหารอาสาสมัคร

(๒) การบังคับบัญชาทหารจำนวนมากๆ นั้น เจียงไคเช็คควบคุมอำนาจไว้ในมือมากเกินไป เพราะไม่ไว้วางใจนายพลรองๆ ลงไป

ฯลฯ ฯลฯ ฯลฯ

ประการที่ ๒ ถ้าคุณติดตามข่าวสารของจีนเสมอๆ แล้วก็ทราบได้ว่าปัจจุบันนี้รัฐบาลของสาธารณรัฐประชาชนจีนไม่ใช้การทหารเพื่อรวมไต้หวันภายใต้ก๊กมินตั๋ง หากใช้วิธีเจรจาและชักชวนให้ผู้นำไต้หวันเห็นดีเห็นชอบที่จะเข้าร่วมกันกับสาธารณรัฐประชาชนจีน แต่ฝ่ายก๊กมินตั๋งก็ยังไม่ยอมเห็นดีเห็นชอบเช่นนั้น หากยังขืนยึดครองเกาะไต้หวันอยู่ต่อไปอีก โดยหวังได้ความช่วยเหลือจาก ส.ร.อ. ผมไม่ทราบแน่ชัดว่า ไต้หวันปรับปรุงชนบทอย่างไร

ประการที่ ๓ รัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนจีนที่ได้ปลดแอกบนพื้นแผ่นดินใหญ่ของจีนสำเร็จแล้ว ก็ได้แก้ปัญหาชนบทตามวิธีการของท่านเหมาเจ๋อตุง ต่อๆ มาท่านตั้งเสียผิงกับคณะฯ ได้มีอิทธิพลในสาธารณรัฐประชาชนจีน ท่านก็ได้แถลงถึงความล้มเหลวของการพัฒนาประเทศที่แล้วมา ๔ ประการ และท่านจะดำเนินให้มีการทันสมัย ๔ อย่าง คือ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, เกษตรกรรม (ซึ่งรวมถึงชาวนา), อุตสาหกรรม, การป้องกันประเทศ

(๒) ที่คุณอยากทราบว่า ทำไมคณะราษฎรจึงลงไปแก้ปัญหาชนบทของไทยไม่ได้นั้น ขอให้คุณอ่านดูให้ดี พอเปลี่ยนการปกครองแล้วเราก็รีบออก พ.ร.บ. ห้ามยึดทรัพย์สินของกสิกร คุณรู้หรือเปล่า

ฉัตรทิพย์ :

เคยได้ยินครับ

ท่านปรีดี :

อันนี้สำคัญ ต้องอ่าน *ความเป็นอนิจจังของสังคม* อีกหนึ่งว่า เราได้ทำอะไรมา เพราะเหตุว่าในประเทศจีนนั้นซุนยัดเซินหาได้แต่ต้องอะไรไม่ แต่ส่วนของเรา เราได้เปลี่ยนอำนาสิทธิของเจ้าของที่ดิน ซึ่งจะยึดทรัพย์สินสมบัติของชาวนา มาจนกระทั่งควาย จนกระทั่งลูกเมีย อะไรต่ออะไรนี้ ในเมืองจีนสมัยก๊กมินตั๋งยังมีอยู่ แต่ของเราก็ได้เลิกทันที เปลี่ยนความสัมพันธ์ทางการผลิตมาเป็นความสัมพันธ์อย่างชนิดที่เจ้าของที่นา แล้วผมก็ได้เสนอโครงการเศรษฐกิจ คืออยู่ดี ๆ คุณนึกหรือว่าเปลี่ยนพรวดพรวดก็ทำได้ แต่ก็ไม่เป็นผลสำเร็จและผมก็ต้องถูกเนรเทศมา กับปรับปรุงภาษีอากร เลิกรัชชูปการ ผมก็ได้อธิบายไว้แล้ว

ฉัตรทิพย์ :

อาจารย์ครับ อุปสรรคที่คณะราษฎรไม่สามารถแก้ไขปัญหาจนกระทั่งลุล่วงไปเต็มที่ คือแก้ได้เพียงส่วนเดียวในชนบทไทย เป็นเพราะปัญหาของนายทุน หรือว่าเป็นปัญหาของเจ้าของที่ดิน ที่เป็นพลังที่ต่อต้าน

ท่านปรีดี :

ผมนึกว่า ถ้าจะพูดพลังต่อต้านละก้อ ก็คือพลังที่มีอยู่ภายในคณะราษฎร ส่วนหนึ่ง ซึ่งต้องการที่จะปกครองอย่างยึดลอร์ดที่เป็นตัวสำคัญ และพวกปฏิกริยาบางคน ภายในรัฐบาลและภายนอกรัฐบาล

ฉัตรทิพย์ :

มันต้องมีฐาน ฐานเดิมเป็นอะไรครับ

ท่านปรีดี :

ฐานเดิมคือ อุดมการณ์ของเขา เขามาร่วมในฐานะที่อยากจะตัดอำนาจพระเจ้าแผ่นดินลงไปใช่ไหมล่ะ ให้มีการปกครองแผนใหม่

ฉัตรทิพย์ :

แต่ไม่ใช่ทุนนิยมใช่ไหมครับ เพราะทุนนิยมยังไม่เกิด เป็นฐานระบบราชการเดิมใช่ไหมครับ

ท่านปรีดี :

มันราชการซีคุณ อย่างจอมพล ป. คุณว่าเป็นชนชั้นอะไร

ฉัตรทิพย์ :

เป็นนายทุนน้อยที่ใช้ฐานของระบบราชการดั้งเดิม

ท่านปรีดี :

มันก็ใช่ตรงนั้น ถึงคุณจะใช้ฐานอะไรนี้พูดจริงๆ

ฉัตรทิพย์ :

ผมใช้ฐานนายทุนน้อยเหมือนกัน

ท่านปรีดี :

บางที่จะมากนะ คุณไปเมืองนอกด้วยทุนอะไร ถ้ายิ่งทุนส่วนตัวแล้วละก็หลายทีเดียว

ฉัตรทิพย์ :

ทุนฝรั่งครับ

ท่านปรีดี :

ลูกศิษย์คุณที่เรียนในมหาวิทยาลัยปีหนึ่งต้องมีทุนเท่าไรถึงจะเรียนได้ คือเมื่อจะพูดเรื่องชนชั้นละก็ มันมาก ผมจะขอสรุปคือคุณยอมรับไหมว่า นักศึกษาเวลานี้ใน

ระบบการเมืองของไทย เรื่อยมาปิดบังกันเลย เราแสดงตัวเลขกันดีกว่า ผมก็แสดงตัวแล้วว่าผมชนชั้นอะไร อย่างพวกลูกศิษย์ของคุณเวลานี้เรียนในมหาวิทยาลัย จะต้องใช้เงินปีละเท่าไร เพื่อจะได้ปริญญา เดือนละ ๒,๐๐๐ บาทพอไหม จะไม่พอเอาละกระมัง หมายความว่า ปีละ ๒๔,๐๐๐ บาทพอไหม ทีนี้จะหาเงินมา ๒๔,๐๐๐ บาท จะต้องมียุ่น แล้วทีนี้ขอทราบสถิติ คุณจะพอบอกผมได้ไหมว่า พวกที่เรียนในมหาวิทยาลัยเป็นลูกชวานาที่แท้จริง กับเป็นลูกกรรมกรที่แท้จริงก็เปอร์เซ็นต์ เราจะต้องยอมรับความจริง แล้วถ้าคุณไม่ยอมรับความจริงอย่างนี้ คุณแก้ปัญหาสังคมก็ไม่ได้ ก็เพราะว่าผมผิดพลาด ผมบอกแล้ว ผมนะมีเจตนาตีผมสามารถสละชนชั้นได้ แต่ว่าเราไปเร็วจนเกินไป ผลมันก็เลยกลับข้างลงไป

ฉัตรทิพย์ :

แม้กระทั่งเดี๋ยวนี้จะเป็นการเร็วไปไหมครับ ที่จะทำการเปลี่ยนแปลงสู่สังคมนิยม ควรจะปฏิวัติกรรมกรให้เรียบร้อยไปเสียก่อน เป็นประชาธิปไตยกันก่อนก็พอ

ท่านปรีดี :

คำว่า “กรรมกร” นั้นผมชี้แจงไว้ในหลายบทความแล้วว่าไม่เหมาะสมที่จะใช้เป็นคำแปลศัพท์ฝรั่งเศส “บูร์จัวส์” (Bourgeois) และ “บูร์จัวซี” (Bourgeoisie) ผมขอให้คุณอ่านหลายบทความที่ผมชี้แจงรากของศัพท์และที่มาของศัพท์นั้น และเหตุใดมาร์กซ์และเอนเงิลส์ที่เป็นชาวเยอรมันจึงนำเอาคำฝรั่งเศสนั้นมาใช้ทับศัพท์ในแถลงการณ์ และในบทความมากมายหลายตอนของท่านที่เขียนเป็นภาษาเยอรมันและภาษาอังกฤษ

ส่วนการปฏิวัติที่เรียกว่า “บูร์จัวส์ เรบิวลูชัน” (Bourgeois Revolution) นั้น ขอให้คุณศึกษาประวัติศาสตร์ของการนั้นก็ทราบได้ว่า เมื่อชาวบูร์

ฝรั่งเศสในยุคกลางได้พัฒนาเป็นคนร่ำรวยขึ้นแล้ว พระราชาธิบดีฝรั่งเศสได้ให้มี “ฐานันดรอันดับที่ ๓” ของสังคมฝรั่งเศส ต่อมา “บัวร์จัวส์” หรือเจ้าสมบัติใหม่นี้ได้ต่อสู้เพื่อสิทธิเสรีภาพและเสมอภาคของพลเมืองด้วย และเป็นผู้ออกทุนให้พลเมืองทำการปฏิวัติ เช่น พลเมืองที่ปารีสโจมตีคุก “บาสตีย์ล” เมื่อ ค.ศ.๑๗๘๙ ซึ่งชาวฝรั่งเศสถือว่าเป็นการปฏิวัติใหญ่นั้น บัวร์จัวส์ซึ่งเป็นนายธนาคารเป็นผู้ออกเงินซื้ออาวุธและเงินค่าใช้สอยอื่นๆ ให้แก่พลเมืองเหล่านั้น การปฏิวัตินี้ดังกล่าวจึงมีชื่อว่า “บัวร์จัวส์ เรบโวลูชัน” สมกับที่ “บัวร์จัวส์” เป็นตัวการสำคัญในการกระทำนั้น มาร์กซ์กับเอนเงิลส์และसानุศิษย์โดยตรงจากท่านจึงเรียกชื่อปฏิวัตินั้นถูกต้องตามความเป็นจริงแล้วถ้าคุณจะทำอย่างที่คุณเรียกว่า “ปฏิวัตินิกระฎุมพี” แล้ว แม้คำว่า “กระฎุมพี” คุณจะหมายถึง “บัวร์จัวส์” ก็ตาม แต่จะมี “บัวร์จัวส์” ที่เป็นนายทุนสมัยใหม่ เจ้าของปัจจัยการผลิตทางสังคม (Modern Capitalist, owners of the means of social production) คนใดบ้างที่ยอมออกทุนจำนวนมากในการปฏิวัติ

ผมเห็นว่าศัพท์ไทยที่คนไทยส่วนมากพอเข้าใจได้คือ “ประชาธิปไตย” ไม่จำเป็นต้องนำเอาคำ “กระฎุมพี” ที่มีความหมายดังที่ผมกล่าวไว้ในหลายบทความแล้วนั้นมาเป็นคุณศัพท์ก็ได้ แม้มาร์กซ์ซึ่งเป็นเมธีใหญ่ของคอมมิวนิสต์นั้น ผมเคยกล่าวไว้ว่า ท่านได้เตือนสานุศิษย์ของท่านไว้ว่า การปฏิวัตินี้ต้องไปทีละขั้นๆ แบ่งออกเป็น ๓ ขั้นใหญ่ โบราณไทยสอนไว้ว่า “ขึ้นต้นไม้ทีเดียวสูดยอดจะพลัดตกลงมา”

ฉัตรทิพย์ :

แต่คราวนี้ในประเทศด้อยพัฒนา เขาไม่อยากจะโรมันล่าหลังมามาก ประสพการณ์คนละอันกับยุโรป

ท่านปรีดี :

ระวังหกคะเมน แล้วจะถูกฝ่ายขวาดึงเอาไป และยิ่งจะกลายเป็นซ้ำ ได้อำนาจรัฐ แล้วถูกปราบเปล่าๆ นี่ผมบอกจริงๆ อำนาจอิทธิพลเก่ามันไม่ใช่หมดไปได้ง่ายๆ ต้องไปที่ละขั้นกว่าจะถึงขั้นที่ ๓ อีกนาน เอาอย่างประเทศจีน ทุกวันนี้ประเทศจีน ที่บอกว่าโซเวียตทำไม่ดีจะถอยหลังกลับอะไรต่ออะไร เติ้งเสี่ยวผิงขึ้นมาปฏิบัติอย่างไรทุกวันนี้ จนพวกที่หลงตามจีนไปพักใหญ่ก็เกิดไม่เข้าใจ

ฉัตรทิพย์ :

ตอนคณะราษฎรขึ้นมาตอนนั้นคณะราษฎรต้องการที่จะใช้ชนชั้นไหนเป็นฐาน หรือเป็นชนชั้นนำของการเปลี่ยนแปลง

ท่านปรีดี :

ถ้าเมื่อจะเป็นชนชั้น เราก็จะต้องดูว่าราษฎรส่วนมากของเราเป็นอะไร ราษฎรส่วนมากคือชาวนา กรรมกรเวลานั้นคุณนึกว่ากรรมกรไทยหรือกรรมกรจีน ขอดถามความจริงเท่าที่คุณรู้

ฉัตรทิพย์ :

กรรมกรจีนอยู่เยอะมาก

ท่านปรีดี :

กรรมกรไทยมีที่ไหน

ฉัตรทิพย์ :

มีในยาสูบ รถรางมีบ้าง รถไฟ

ท่านปรีดี :

กรรมกรไทยที่มีคือ วิสาหกิจของรัฐ ส่วนวิสาหกิจเอกชนนั้น กรรมกรเป็นจีน เพราะว่าค่าแรงคนจีนต่ำ และสบายใจเพราะค่าว่าได้ คนไทยค่าเข้านายจ้างก็แม่ ฉะนั้น

๑. รถไฟมีกรรมกรไทย

๒. ยาสูบนี้สมัยเป็นของฝรั่งเศสเขาก็มีลูกครึ่งบ้าง

๓. โรงงานช่างแสง

ที่มีกรรมกรไทยก็คือ

๔. กรรมกรรถรางเป็นกรรมกรที่ก้าวหน้า นำโดยถวัติ ฤทธิเดช คุณเคย

ได้ยินชื่อหรือเปล่า แต่ทว่าบางพวกอ้างแต่นายवाद สุนทรจามร ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ นายवादไปสมัครเป็นสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์ ขณะที่ถวัติทำนั้น นายवादเป็นนายตำรวจ ยศร้อยตำรวจตรี หมยยังเป็นนักเรียนอยู่ในฝรั่งเศสยังไม่ได้กลับไป กรรมกรรถรางสตีร์ด ถวัติเป็นคนทำ ถวัติก็ได้จัดตั้งกรรมกรไว้ได้ดี เมื่อเปลี่ยนการปกครองก็ดีหรือกรณีกฎบวรเดชก็ดี กรรมกรรถรางก็ได้เข้าช่วยไม่น้อย กรรมกรรถรางตื่นตัวดี ส่วนกรรมกรรถไฟเป็นคนอีสานโดยมาก กรรมกรทั่วไปค่าแรงเดือนละ ๑๕ บาท เมื่อเปลี่ยนการปกครองแล้วเราก็ได้ปรับขึ้นให้เป็น ๒๐ บาท แต่ว่าโดยมากทีเดียวก็มาจากชวานา

ฉัตรทิพย์ :

ตกลงชนชั้นที่จะเป็นพื้นฐานของคณะราษฎรในการที่จะเปลี่ยนแปลงให้เป็นประชาธิปไตยต่อไปก็คือชวานาใช่ไหมครับ

ท่านปรีดี :

ขอให้คุณไปอ่านสมุดปกเหลืองของหม่ออีกที คุณก็จะทราบได้ว่าในนั้นผมต้องการอะไร คุณไปวิเคราะห์เอาอีกทีจากในนั้น

ฉัตรทิพย์ :

ในนั้นมีอยู่ประเด็นหนึ่งที่ผมอยากจะเรียนถามอาจารย์ ท่านอาจารย์ได้พูดถึงสหกรณ์เอาไว้ซึ่งคงจะตรงกับที่อาจารย์ต้องการให้ชวานาได้มีสิทธิมีเสียง

ขึ้นมา แต่รู้สึกว่าท่านพูดไว้ค่อนข้างสั้นสักหน่อยนะครับ ท่านพูดถึงว่ารัฐจะเข้ามาเป็นเจ้าของที่ดินแล้วก็จัดการวางแผนเศรษฐกิจ แล้วก็เขียนไว้ว่ารรัฐนั้นจะทำโดยคนเดียวมิได้ จะต้องมีสหกรณ์มาช่วยจัดการต่างๆ ในเรื่องนี้ แต่รู้สึกว่าสหกรณ์ที่จะขึ้นมาจะทำอะไร จะมีบทบาทแค่ไหน แล้วมีความผูกพันกับรัฐอย่างไร รู้สึกว่าท่านยังไม่ได้ขยายความในเค้าโครงการเศรษฐกิจ รู้สึกว่ามันสั้นไปนิดนะครับตรงนี้

ท่านปรีดี :

คุณว่าเป็นโครงการหรือเค้าโครงการ แล้วจะให้ผมเขียนละเอียดได้อย่างไร ข้อความในนั้นยังมีอีกหลายตอน ฝรั่งเศสคนถามผมว่า ผมมีอิทธิพลในความคิดของเหมา เรื่องคอมมูนหรือไม่ ผมก็บอกว่าผมมิได้มีอิทธิพลต่อเขาเขตุงเลย ต่างคนก็ต่างคิดไป ฝรั่งเศสเขียนเรื่องนี้ก่อนที่ผมมาถึงฝรั่งเศส เมื่อผมมาถึงปารีสแล้ว เขาก็มาถาม เขาได้ศึกษางานของผมอย่างละเอียดที่สุด ผมจึงอยากขอให้คุณไปศึกษาอย่างละเอียดจะดีกว่า มีอยู่ในนั้นแล้ว

ฉัตรทิพย์ :

ผมขอถามอีกสักนิดเถอะครับว่า รัฐกับสหกรณ์นี้สัมพันธ์กันอย่างไร ในทัศนะของท่าน

ท่านปรีดี :

คำว่ารัฐ ณ ที่นี้คงหมายถึงองค์การปกครองที่เกิดขึ้นด้วยราษฎรเขาเลือกตั้งมาทางผู้แทน แล้วรัฐนี้มีรัฐบาล หรือองค์การของรัฐที่มีอำนาจปกครอง ส่วนสหกรณ์ ไปอยู่ตามท้องที่ ตามวิธีของผมนั้น ผมก็เปลี่ยนแปลงสภาพการปกครองของตำบลให้เป็นสหกรณ์หมด

ฉัตรทิพย์ :

ท่านคาดไว้ว่าใครจะเป็นคนจัดตั้ง

ท่านปรีดี :

ราษฎรเขาจัดตั้งและปกครองของเขาเอง แต่เรามีที่เรียกว่าที่ปรึกษาเทศบาล
ตอนนั้นมีการอบรมแต่ที่หลังเขาเลิกเสียแล้ว เมื่อผมออกจากมหาดไทยมา เขาจึง
ได้โอนที่ปรึกษาเทศบาลไปตำแหน่งอื่น

ฉัตรทิพย์ :

สหกรณ์ของท่านไม่เหมือนสหกรณ์ที่รัฐบาลสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชจัดทำใช้
ไหมครับ

ท่านปรีดี :

เราก้าวหน้าไปกว่า คุณรู้ว่าครั้งสมบูรณาญาสิทธิราชเขามีอะไรบ้าง เขามีแต่
สหกรณ์เครดิตเป็นสำคัญ รวมกันแล้วก็ไปกู้เงิน แล้วก็เอามาใช้หนี้ที่ชาวนาเป็น
ลูกหนี้อยู่โดยมากรูปหนึ่ง แต่ของเรามีสหกรณ์ทั้งสหกรณ์การผลิต (production)
และทุกรูปเศรษฐกิจ ราษฎรก่อตั้งเองโดยรัฐบาลเข้าไปช่วย คือช่วยนำ เพราะ
เหตุว่าที่แรกก็ไปสั่งสอน หรือชี้แจงต่อราษฎรเสียก่อน ไม่ใช่ไปถึงก็ไปบังคับให้ทำ
คุณต้องเข้าใจนะเค้าโครงการมันเป็นเค้าๆ มันภายในเวลาอันสั้น ผมได้บอกไว้ให้
ชั้นหลักการเสียก่อนแล้วตั้งกรมการร่างโครงการ แต่เขาหาว่าเป็นโครงการไป
เสียเลย เลยตกใจหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์อะไร

ฉัตรทิพย์ :

ที่อยู่ในใจผมก็คือว่า ผมรู้สึกว่าเป็นโครงการที่มาจากทางด้านรัฐ ผมก็เลย
อยากถามประเด็น (point) ของท่านที่มาจากทางด้านสหกรณ์หรือทางด้าน
ชาวนาบ้างว่ามองอย่างไรเท่านั้นเองแหละครับ

ท่านปรีดี :

คือรัฐก็ต้องช่วยชี้แจงที่จะให้ชาวนาเซารวมกันเป็นสหกรณ์ไม่ใช่ไปชี้สั่งก็เปล่า

ฉัตรทิพย์ :

ดุลของอำนาจระหว่างสหกรณ์กับรัฐกับ plan (แผนการ) มันสำคัญมาก ผมก็เลยสงสัยดุลตรงนี้

ท่านปรีดี :

การทำ plan (แผนการ) ที่จะทำอะไร ถ้า plan (แผนการ) ทางเศรษฐกิจมันก็สัมพันธ์กันหลายอย่าง ทั้งส่วนบนและส่วนล่าง เพราะถ้า “แผนการ” (plan) ไปจากส่วนบนเท่านั้นแล้วก็ยังเป็นเพียงความฝัน (dream) ทางทฤษฎี ฉะนั้นต้องสมานให้เหมาะสมกับสภาพแท้จริงส่วนข้างล่างซึ่งสามารถปฏิบัติได้ (Practice)

ฉัตรทิพย์ :

คือบทบาทของราษฎรที่จะมีส่วนในเสียงใน plan (แผนการ) หรือว่าในสหกรณ์ ในนโยบายของประเทศผมรู้สึกที่ท่านเขียนไว้บ้างแล้ว ที่เมื่อกี้ท่านให้ดู แต่ตรงนี้ส่วนของมันยังอยู่ในเค้าโครงการอยู่มาก เลยมาถามท่านว่า ที่ท่านว่าจะมาจากข้างล่างจะขยายความว่าอย่างไร

ท่านปรีดี :

ผมเอาแต่หลักการ (principal) เท่านั้นที่เสนอเขา

กนกศักดิ์ :

ตรงนี้ที่จริงเราอยากเรียนถามท่านอาจารย์ว่า อันนั้นเป็นเค้าโครงการ แต่พื้นฐานความคิดจริงๆ ของท่านอาจารย์เป็นสิ่งที่อยู่ในใจที่อยากเอาออกมาทำหรือปฏิบัติคืออะไร

ท่านปรีดี :

ถ้าจะพูดกันโดยสรุป ผมปรารถนาที่จะให้เป็น “สหกรณ์สังคมนิยม” (ภาษาฝรั่งเศส Cooperative Socialiste, ภาษาอังกฤษ Socialist Cooperative) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของปรัชญา “สังคมนิยมวิทยาศาสตร์ประชาธิปไตย” (Democratic Scientific Socialism)

กนกศักดิ์ :

นั่นคือสิ่งที่มันซ่อนอยู่ มันถูกคลุมด้วย state (รัฐ)

ท่านปรีดี :

เราจะพูดไปเวลานั้นคนก็จะปฏิเสธ มันเป็นตัวต่อที่กำลังหนักมือจากระบบศักดินากับระบบทุนนิยม เพียงเท่าที่ผมทำนั้นก็อยู่ไม่ได้แล้ว

ฉัตรทิพย์ :

ขอบพระคุณครับ ชัดเจนแล้วครับ ประเด็นนี้เป็นประเด็นที่คุณสด กุรมะโรหิต เขียนถึงท่านอาจารย์ว่า ท่านอาจารย์มีค้อยได้คำนึงถึงสหกรณ์ ผมก็เลยฉงนใจ ก็เลยมาถามเพื่อให้ชัดเจนเสียที

ท่านปรีดี :

สำหรับคุณสด แก่ก็ไม่ค่อยพอใจผมหลายเรื่องด้วยกัน แก่เป็นนักเรียนอักษรศาสตร์จีน ผมไม่ทราบว่ แก่เรียนเศรษฐศาสตร์ตามหลักสูตรใดบ้าง

คำชี้แจงเพิ่มเติมเกี่ยวกับลักษณะของสหกรณ์

- (๑) วิชาเศรษฐศาสตร์ตามหลักสูตรคณะกฎหมายฝรั่งเศสที่ผมเคยเรียนมา ดังได้อ้างไว้แล้วนั้นได้สอนว่าสหกรณ์มีหลายลักษณะต่าง ๆ กันแต่จำแนกเป็นลักษณะใหญ่ได้ ๒ ลักษณะคือ

ก. สหกรณ์ทุนนิยม (ภาษาฝรั่งเศส “Cooperative Capitalist”, ภาษาอังกฤษ “Capitalist Cooperative”)

ข. สหกรณ์สังคมนิยม (ภาษาฝรั่งเศส “Cooperative Socialiste”, ภาษาอังกฤษ “Socialist Cooperative”)

(๒) เลนินซึ่งเคยไปอยู่ในฝรั่งเศสเมื่อต้นศตวรรษที่ ๒๐ ก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๑ นั้นก็ยอมทราบบว่าวิชาเศรษฐศาสตร์ที่สอนในมหาวิทยาลัยฝรั่งเศสนั้นได้จำแนกสหกรณ์ออกเป็น ๒ ลักษณะใหญ่ๆ ดังกล่าว เราจะเห็นได้จากการที่เลนินได้อธิบายไว้ในบทความเกี่ยวกับเรื่องที่ใช้เวียตจ่าเป็นต้องเปลี่ยนจากการเร่งเข้าสู่สังคมนิยมเร็วเกินไป อันทำให้ผลผลิตโซเวียตตกต่ำนั้นมาใช้นโยบายเศรษฐกิจใหม่ (New Economic Policy) ซึ่งต้องเริ่มต้นจากสหกรณ์นั้น เลนินก็ได้อธิบายถึงสหกรณ์ ๒ ลักษณะดังกล่าว

(๓) ฉะนั้นผมเห็นว่าถ้าได้ยินใครอ้างถึง “สหกรณ์” แล้วก็ต้องสอบสวนให้ชัดว่าสหกรณ์ที่ว่านั้นมีลักษณะชนิดใด ทำนองเดียวกับที่ได้ยินคนอ้างตนว่าเป็น “นักสังคมนิยม” ก็ต้องสอบสวนว่า “สังคมนิยมลักษณะใด” แม้ “สังคมนิยมประชาธิปไตย” ก็มีหลายชนิด (โปรดดูหนังสือและปาฐกถาของผมที่อธิบายถึงชนิดต่างๆ ของสังคมนิยมว่ามีประมาณ ๑๐๐ ชนิด) ถ้าใครอ้างว่าเป็นมาร์กซิสต์เราก็ต้องสอบสวนดูว่ามาร์กซิสต์นิกายใด เพราะมาร์กซิสต์นิกายต่างๆ ต่อสู้กันเองเอาถึงตายทีเดียว แม้ตายแล้วก็เหยียบย่ำให้สูญชื่อ ขอให้ดูตัวอย่างในหลายประเทศมาร์กซิสต์

ฉัตรทิพย์ :

อาจารย์ครับ เมื่อโยงเรื่องนี้เข้ากับเสรีไทยซึ่งเป็นขบวนการ (movement) ที่มาจากประชาชนเยอะมากทีเดียว ผมได้ไปทางภาคอีสานและได้เคยคุย

กับคนที่เคยเป็นเสรีไทยเก่า ได้ไปเห็นสนามบินของเสรีไทย ผมรู้สึกว่ามี
ขบวนการที่มาจากประชาชนมาก ก็อยากเรียนถามอาจารย์ว่ามีช่วงหนึ่ง
หลังสงครามที่คณะเสรีไทยมีบทบาทมาก ทำไมในช่วงนั้นโอกาสที่จะจัดตั้ง
ทางด้านประชาชนหรือชวานาให้ได้ทำการอะไรต่างๆ เพื่อประโยชน์ของเขา
หรือเพื่อมีส่วนมีเสียงในสังคมในรัฐบาลให้มากยิ่งขึ้นไปกว่านั้นมันจึงจบลง
ไปด้วยเวลาสั้นเหลือเกิน ทำไมในช่วงนั้นท่านอาจารย์ไม่สามารถจะทำให้
พลังของประชาชนอันนั้นมาสนับสนุนความเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมที่
ก้าวหน้ากว่าได้ ทั้งๆที่รู้สึกว่าเป็นช่วงที่มีเชื้อขึ้นมาเยอะแยะแล้ว แต่ทำไม
กลับฟูบไปอีก อาจารย์กรุณาอธิบายด้วยครับ

ท่านปรีดี :

คือการต่อสู้ญี่ปุ่นในระหว่างสงคราม เราไม่ได้เป็นชนชั้น เพราะถ้อยเช่นนั้นไม่ได้ คือ
ว่าต้องทุกชนชั้น คือคนไทยที่รักชาติจะอยู่ในชั้นใดก็ตามที่ร่วมมือการต่อสู้ญี่ปุ่น
และความจริงก็เป็นเช่นนั้น คือมีเจ้าหลายองค์ หรือลูกเจ้า พวกเศรษฐี พวกโดย
มากก็เป็นครู ประชาชน ผู้แทนที่เขาเคยจัดตั้งก็หลายคน และเราได้ตกลงกันว่า
เพียงการกู้เอกราชของชาติและเอกราชสมบูรณ์ที่ถูกญี่ปุ่นยึดครองให้สำเร็จ และ
ให้สัมภาษณ์โดยรับรองมิวตุดุประสงค์ ๒ ประการ คุณอ่านหนังสือของผมหรือยัง
หนังสือตอบพระพิศาลเรื่องเสรีไทย และเมื่อเราให้คำมั่นไว้อย่างนั้นแล้ว เมื่อ
เสร็จสงครามเดือนสิงหาคม เดือนกันยายนเราก็ยุบเลิก เราจะไปฉวยโอกาสเอา
มาทำเพื่อประโยชน์ทางการเมืองของเรามันก็ผิดความประสงค์ไป

ฉัตรทิพย์ :

ก็ถ้าเพื่อประชาชนแล้วครับ

ท่านปรีดี :

มันก็เท่ากับไปหักหลังเขา มันทำไม่ได้ ผมเห็นว่าเราไม่ควรทำ อีกอันหนึ่ง เราก็คงปล่อยว่าใครจะตั้งพรรคอย่างไรก็เอา อย่างเช่น ในภาคอีสานก็มีพรรคสหชีพ ซึ่งคุณเตียง, ทองอิน, ถวิล, จำลอง, บุคคลระดับหัวหน้าที่ถูกเขาจับเอาไปฆ่า

กาญจนา :

เมื่ออ่านประวัติเกี่ยวกับขบวนการกรรมกรที่จัดตั้ง เท่าที่อ่านดูมีความสัมพันธ์กันกับพรรคสหชีพ เมื่อเทียบกับประเทศฝรั่งเศส ก็เห็นว่าเมื่อมีพรรคก็มีความสัมพันธ์กับ Trade Union ก็เห็นว่าน่าจะเอามาใช้กับเมืองไทย คือพรรคสหชีพกลุ่มสหอาชีพะ ที่จริงสัมพันธ์กันจริงๆ หรือใช้เป็นช่องทางยกระดับความเข้าใจของกรรมกร

ท่านปรีดี :

๒ องค์การนี้ สหชีพเป็นพรรคการเมืองโดยถูกต้อง แต่ว่าสหอาชีพะกรรมกรนั้นก็ เป็นเรื่องที่เขาจัดตั้งกันขึ้นภายหลังสงคราม มีกรรมกรไทยรวมทั้งกรรมกรอื่นด้วย และตอนนั้นคือ พ.ค.ท.ได้เข้าไปพัวพัน แต่เขาจะเขียนว่าอะไรผมไม่ทราบ ผมได้เคยต่อว่าเขา จนกระทั่งวิทยุเสียงประชาชนได้ประกาศว่าพวกเขาแหละได้ตั้งสหอาชีพะกรรมกรขึ้น รัฐบาลในสมัยนั้นจำเป็นต้องให้สิทธิแก่เขา ผมจึงได้เรียกผู้แทนของเขา คือผู้แทน พ.ค.ท. มาว่าทำไมคุณพูดอย่างนี้ คุณมาบังคับอะไรผม ผมด้วยเจตนาดีไม่มีใครมาบังคับผมเลย ผมสนับสนุนให้มีวันกรรมกรขึ้น แล้ววันนั้นยังจำได้ยังขอให้ท่านสกลวรรณากร ท่านเป็นนักสังคมนิยม ขึ้นชื่อว่าเป็นเจ้าคอมมิวนิสต์ให้ท่านไปแสดงสุนทรพจน์ ผู้แทน พ.ค.ท.ก็บอกว่าเขาไม่ได้หมายถึงอาจารย์เขาหมายถึงรัฐบาลอื่นๆ ที่นี้เกี่ยวมาถึงสหชีพนั้น ผู้แทนอีกหลายส่วนก็ได้ช่วยกันจัดตั้งขึ้น แต่ว่าก็เป็นอดีตเสรีไทยส่วนมากคือ เสรีไทยในบางชนบท ส่วน

มากมีผู้แทนราษฎรที่ติดต่อกับราษฎรในท้องถิ่นและครูประชาบาล ครูประชาบาล มีอิทธิพล คุณคงเข้าใจ เป็นอันว่าถ้าผมไม่คิดถึงคำสัญญาว่าเอาเถอะ ทุกคนมาร่วมกันนะเราจะไม่หักหลังกัน ถือประโยชน์ของชาติเป็นส่วนใหญ่ แล้วผมก็อาจพิจารณาทำอย่างที่คุณคิดว่าทำไมผมไม่ทำ แต่นี่ผมทำอย่างนั้นไม่ได้

ฉัตรทิพย์ :

อาจารย์สัญญาากับคนอื่นๆ ที่มาร่วม ที่ไม่ใช่ชนชั้นชาวนา

ท่านปรีดี :

ชาวนาแท้จริงที่เข้าร่วมขบวนการเสรีไทยเป็นคนซื่อสัตย์ ถือประโยชน์ส่วนรวมของชาติเหนือชนชั้นของตน และรู้ว่าต้องมีขบวนการกว้างใหญ่รวมทุกชนชั้นจึงต่อสู้ศัตรูระหว่างสงครามโลกครั้ง ๒ นั้นได้ เมื่อกองบัญชาการเสรีไทยในนามของเสรีไทยได้เห็นสมควรให้สัญญากับบุคคลแห่งชนชั้นใดที่มาเข้าร่วมขบวนการแล้วขบวนการก็ต้องซื่อสัตย์ ไม่ใช่วิธีแบบนายทุนชนิดเอาคนอื่นมาร่วมงานแล้วพอได้ประโยชน์ขึ้นมาก็กันคนอื่นออกไป เช่น พรรคคอมมิวนิสต์บางประเทศที่ทำแนวร่วมกับพรรคอื่นจนได้อำนาจรัฐ เสร็จแล้วก็หักหลังคนที่เข้าแนวร่วม ต่อมาพรรคของประเทศดังกล่าวเรียกร้องต้องการให้พวกที่เคยเข้าแนวร่วมของตนนั้นกลับมาร่วมมือกับตนครั้งใหม่อีก แม้ตนจะใช้วิธีจูงใจ ล่อใจ ให้อโกลมปฏิโลมอย่างใดๆ ก็ตามพวกที่เคยได้บทเรียนแล้วก็ไม่ยอมเชื่อ

อันที่จริงชนชั้นอื่นนอกจากชาวนาก็มีส่วนช่วยมาก แม้ในอังกฤษก็มีท่านชิน ศุภสวัสดิ์ ท่านชินก็ยังเป็นเพื่อนผมต่อมาที่แรกเป็นเพื่อนกันเมื่อเป็นนักเรียนฝรั่งเศส ที่หลังเมื่อเปลี่ยนการปกครองท่านก็ขัดพระทัย คุณนึกว่าพวก Capitalist จะพอใจขบวนการที่มีแต่กรรมกรหรือมีแต่ชาวนาหรือ ไม่ใช่เช่นนั้น

ฉัตรทิพย์ :

เป็นความกดดันจากต่างประเทศด้วยหรือเปล่าครับ

ท่านปรีดี :

ไม่ใช่ความกดดัน เราก็ต้องการที่ให้ชาวอังกฤษ อเมริกาเขาเข้าใจ เพราะคุณยอมทราบแล้วจากที่ผมเคยชี้แจงไว้ในหลายบทความ รวมทั้งในหนังสือของผมชื่อ “จดหมายของนายปรีดี พนมยงค์ ถึงพระพิศาลสุขุมวิท เรื่องจดหมายเหตุของเสรีไทยเกี่ยวกับปฏิบัติการในแคนดี นิวเดลี และสหรัฐอเมริกา” ใจความสำคัญ ขบวนการเสรีไทยจำเป็นต้องปฏิบัติการกิจในการรับใช้ชาติไทย ๒ ด้าน ประกอบกันคือ

๑. ต่อสู้ญี่ปุ่นผู้รุกราน และ

๒. ปฏิบัติการเพื่อให้สัมพันธมิตรรับรองว่าประเทศไทยไม่ตกเป็นฝ่ายแพ้สงคราม และการผ่อนหนักเป็นเบา

ทั้งนี้เพราะรัฐบาลไทยได้ประกาศสงครามต่อบริเตนใหญ่และสหรัฐอเมริกา และก่อสถานะสงครามกับจีน ฝ่ายบริเตนใหญ่และออสเตรเลียและสหภาพอาฟริกา (ขณะนั้นยังอยู่ในเครือจักรภพ “Commonwealth” ของอังกฤษ) ก็ได้ประกาศสงครามต่อประเทศไทยเป็นการโต้ตอบ ฉะนั้นขบวนการเสรีไทยจึงต้องปฏิบัติด้านสำคัญนี้ด้วย ซึ่งต่างกับขบวนการจีนก๊กมินตั๋ง, จีนคอมมิวนิสต์, กบองด์การ์ที่ขึ้นต่อจีน, จึงต่อสู้ญี่ปุ่นด้านเดียวก็พอแล้ว เพราะจีนมิได้มีสถานะสงครามกับสัมพันธมิตร

เราถือประโยชน์ของชาติสำคัญที่สุดกว่าผลประโยชน์ส่วนตัวและกลุ่มแต่ผมประมาทไปก็เลยโดนพวกเก่าเล่นงาน

ส่วนขบวนการกุ่มภาพันธ์นั้น ความจริงคุณเคยมิได้เกี่ยวข้อง ไม่ได้

ช่องสุ่มอะไร แต่เขาเห็นว่าคุณเคยเป็นศิษย์ผม เขาก็จับไปฆ่า

ฉัตรทิพย์ :

แต่ทำไมพลังถึงสูญไปเร็ว ถึงแม้ว่าท่านไม่ได้สนับสนุนเต็มที่แล้ว

ท่านปรีดี :

ถึงแม้เขาถูกทำลายโดยรัฐประหาร ๒๔๙๐ แต่เขาก็ยังคงเกาะเป็นกลุ่มกันอยู่ ต่อมาเมื่อบุคคลระดับหัวหน้าถูกปราบ ถูกฆ่า กลุ่มก็ค่อยๆ ละลายไป ส่วนสหอาชีพะกรรมกรที่ พ.ค.ท. เป็นผู้จัดตั้งนั้น ก็ควรสังเกตว่าไม่แสดงตัวภายหลังรัฐประหาร ๒๔๙๐ อนึ่ง โปรดสังเกตด้วยว่าสหภาพกรรมกรปัจจุบันนี้มีชื่อ “สหอาชีพะกรรมกร”

คำชี้แจงเพิ่มเติมเกี่ยวกับประวัติพรรคสหชีพ

คำบอกเล่าเกี่ยวกับพรรคสหชีพนั้นมีจำนวนไม่น้อย ฉะนั้นผมจึงขอให้คุณกับสาธุศิษย์โปรดสอบสวนเอกสารหลักฐาน ซึ่งเป็นประวัติศาสตร์แท้จริงของการเมืองแห่งประเทศไทย ดังต่อไปนี้

๑. เมื่อขบวนการเสรีไทยได้ยุบตนเองในวันที่ ๒๕ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๘ แล้ว สมาชิกแห่งขบวนการนั้นก็แยกย้ายกันไปประกอบกิจการต่างๆ กันตามสมัครใจ อาทิ บางคนกลับไปเป็นข้าราชการประจำตามเดิม บางคนประกอบธุรกิจส่วนตัว บางคนรับใช้ชาติในทางการเมืองโดยสมัครเป็นผู้แทนราษฎรอิสระบ้าง ประกอบเป็นพรรคการเมืองตามอุดมการณ์ของตนบ้าง ฯลฯ

๒. พรรคสหชีพเป็นพรรคหนึ่งในบรรดาหลายพรรคที่ตั้งขึ้นภายหลังกันยายน ๒๔๘๘ โดยใช้วิถีต่อสู้ทางรัฐสภา

การเลือกตั้งผู้แทนราษฎรภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ จนถึงก่อนรัฐประหาร ๘ พ.ย. ๒๔๙๐ นั้น สมาชิกพรรคสหชีพได้รับเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎรจำนวนมาก

แต่ยังมีจำนวนไม่พอที่จะตั้งเป็นรัฐบาลโดยลำพังผู้แทนราษฎรของพรรคสหชีพได้ ฉะนั้นพรรคสหชีพจึงร่วมกับพรรคแนวรัฐธรรมนูญและพรรคอิสระกับผู้แทนอิสระที่ไม่สังกัดพรรคใดประกอบเป็นรัฐบาลขึ้น

๓. ต่อมาในวันที่ ๘ พ.ย. ๒๔๙๐ ได้มีบุคคลคณะหนึ่งทำรัฐประหารล้มระบบปกครองประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญฉบับ ๒๔๘๙ และได้สถาปนาระบบรัฐธรรมนูญชั่วคราวฉบับ ๙ พ.ย. ๒๔๘๙ ที่มีฉายาว่ารัฐธรรมนูญฉบับใต้ค้อน และได้เชิญนายควง อภัยวงศ์ หัวหน้าพรรคประชาธิปไตยเป็นรัฐบาล

การรัฐประหารครั้งนั้นได้จับกุมสมาชิกพรรคสหชีพไปคุมขังไว้หลายคนและคุกคามที่จะจับกุมผู้ที่สงสัยว่าเตรียมการต่อต้าน

๔. แม้สมาชิกพรรคสหชีพถูกจับกุมและถูกคุกคามก็ดี แต่สมาชิกพรรคสหชีพ ก็พยายามต่อสู้ตามวิถีทางรัฐสภา

ฝ่ายรัฐประหาร ๘ พ.ย. ๒๔๙๐ กับผู้ร่วมมือได้ใช้วิธีกีดกันอดีตผู้แทนรุ่นหนุ่มจำนวนมากที่สังกัดพรรคสหชีพ, แนวรัฐธรรมนูญ, อิสระ มิให้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎร ดังต่อไปนี้

๔.๑

แม้รัฐบาลที่ตั้งขึ้นบริหารประเทศตามรัฐธรรมนูญฉบับใต้ค้อนนั้นมีอำนาจแต่งตั้งวุฒิสมาชิกจำนวน ๑๐๐ คน ทำหน้าที่รัฐสภาในระยะเริ่มแรกก็ดี แต่ก่อนเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนเพื่อประกอบเป็นอีกสภาหนึ่งแห่งรัฐสภาตามฉบับใต้ค้อนนั้น รัฐบาลดังกล่าวได้เสนอวุฒิสภาตามฉบับใต้ค้อนซึ่งทำหน้าที่รัฐสภานั้น ลงมติแก้ไขรัฐธรรมนูญ (ฉบับใต้ค้อน) มาตรา ๙๗ ให้มีความใหม่ดังต่อไปนี้

มาตรา ๙๗ ในวาระเริ่มแรกให้ดำเนินการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน

ในการเลือกตั้งในวาระเริ่มแรกนี้ให้นำบทบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. ๒๔๗๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๓) พุทธศักราช ๒๔๗๕ และที่จะได้แก้ไขเพิ่มเติมมาใช้บังคับ เว้นแต่อายุของผู้สมัครรับเลือกตั้งตามความในมาตรา ๑๖ (๑) แห่งพระราชบัญญัติการเลือกตั้งเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๓) พุทธศักราช ๒๔๗๕ นั้น ให้กำหนดเป็นไม่ต่ำกว่า ๓๕ ปีบริบูรณ์.....

ทั้งนี้แสดงว่ารัฐบาลกับวุฒิสมาชิกซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งตามรัฐธรรมนูญ (ฉบับได้คุม) นั้นได้แก้ไขกำหนดอายุผู้สมัครรับเลือกตั้งจาก ๒๓ ปีบริบูรณ์ ตามกฎหมายเลือกตั้ง พ.ศ. ๒๔๗๕ นั้นให้เป็นอายุ “ไม่ต่ำกว่า ๓๕ ปีบริบูรณ์”

นักศึกษาสมัยนั้นส่วนข้างมากที่ใช้สามัญสำนึกก็รู้สึกได้ไม่ยากว่ารัฐบาลกับวุฒิสมาชิกดังกล่าวได้ร่วมกันละเมิดสิทธิทางการเมืองของพลเมืองไทยที่มีอายุ ๒๓ ปีบริบูรณ์ถึง ๓๕ ปีหย่อน ๑ วันโดยมิให้มีสิทธิสมัครเป็นสมาชิกสภาผู้แทน นักศึกษาสมัยนั้นเห็นว่าการละเมิดสิทธิของพลเมืองไทยเช่นนั้นเป็นปฏิกริยาหรือเป็นการถอยหลังเข้าคลอง ดังนั้นนักศึกษาและผู้รักชาติไทยสมัยนั้นจึงคัดค้านระบบการเมืองนั้น ส่วนนักวิชาการสมัยนั้นก็มิทริโอตดับปะที่จะไม่ชักจูงให้นิสิตนักศึกษาและผู้รักชาติไทย หลงเข้าใจผิดว่าระบบการเมืองและการแก้ไขอายุผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนเช่นนั้นเป็นประชาธิปไตย หากนักวิชาการได้ชี้แจงตามที่ตนได้ศึกษาและมีประสบการณ์เทียบเคียงกับนานาประเทศประชาธิปไตยได้ว่า อายุผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนนั้น นานาประเทศประชาธิปไตยได้กำหนดขั้นต่ำไว้เพียง ๒๓ หรือ ๒๕ ปี ส่วนวุฒิสภาหรือพดตสภาซึ่งแปลมาจากคำภาษาอังกฤษ “Senate” ซึ่ง แผลงมาจากคำลาติน “Senatus” แปลว่า

“สภาผู้มียุสสูง” นั้น ประเทศประชาธิปไตยกำหนดอายุผู้สมัครเป็นสมาชิกวุฒิสภาไว้สูงกว่าอายุผู้สมัครเป็นสมาชิกสภาผู้แทน เช่น ส.ร.อ. กำหนดอายุผู้สมัครเป็นวุฒิสมาชิกไว้ขั้นต่ำ ๓๐ ปี และกำหนดอายุผู้สมัครเป็นสมาชิกสภาผู้แทนไว้ ๒๕ ปี แต่รัฐบาลกับวุฒิสภาไทยสมัยนั้น กำหนดอายุผู้สมัครเป็นสมาชิกสภาผู้แทนไว้ ๓๕ ปี คือสูงกว่าที่ ส.ร.อ. กำหนดอายุผู้สมัครรับเป็นวุฒิสมาชิกไว้ ๕ ปี

๔.๒

รัฐธรรมนูญฉบับ ๒๔๙๒ ก็ได้เจริญรอยตามรัฐธรรมนูญฉบับได้ดุ่ม ในการกำหนดอายุผู้สมัครเป็นผู้แทนไว้ให้สูงกว่าอายุ ๒๓ ปีคือ ได้บัญญัติไว้ในมาตรา ๙๒(๑) ว่า ผู้สมัครรับเลือกตั้งต้องมี “อายุไม่ต่ำกว่า ๓๐ ปี บริบูรณ์ ในวันเลือกตั้ง” คือถือว่าพลเมืองไทยจะสมัครเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ก็ต้องมีอายุเท่ากับที่ ส.ร.อ.กำหนดไว้สำหรับคนอเมริกันให้ผู้สมัครเป็นสมาชิกวุฒิสภามีอายุอย่างต่ำ ๓๐ ปีบริบูรณ์

นักศึกษาสมัยนั้นเห็นว่า แม้รัฐธรรมนูญฉบับ ๒๔๙๒ จะลดอายุผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้แทนลงมาเป็นเพียง ๓๐ ปีบริบูรณ์ แต่ก็ยังเป็นอายุที่ ส.ร.อ. กำหนดสำหรับผู้สมัครเป็นวุฒิสภาอเมริกัน ฉะนั้น รัฐธรรมนูญฉบับ ๒๔๙๒ มีลักษณะเป็นปฏิกริยาหรือถอยหลังเข้าคลอง

๕. สมาชิกสหชีพบางคนได้เข้าร่วม “ขบวนการประชาธิปไตย ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๒” ใช้อาวุธต่อสู้ระบบปกครองที่ตั้งขึ้นตามรัฐธรรมนูญฉบับได้ดุ่ม ขบวนการฯ นั้นพ่ายแพ้ ฝ่ายรัฐบาลปฏิกริยาจึงจับตัวสมาชิกสหชีพหลายคนเข้าร่วมในขบวนการฯ นั้น กับที่มีได้เข้าร่วมในขบวนการฯ นั้น ไปทำลายชีวิต

๖. ใน พ.ศ. ๒๔๙๕ ฝ่ายรัฐบาลปฏิกริยาสมัยนั้นทำการจับกุมนักสันติภาพ

และผู้ที่ต้องสงสัยว่าขัดแย้งกับฝ่ายปฏิกริยานั้น ซึ่งมีสมาชิกสหชีพที่บริสุทธิ์รวมอยู่ในจำนวนผู้ถูกจับกุมด้วย นอกจากนั้นฝ่ายปฏิกริยาก็ใช้วิธีแอบจับสมาชิกสหชีพไปฆ่าโดยวิธีลับหลายคน

๗. นอกจากฝ่ายปฏิกริยาเช่นฆ่าคุกคามสหชีพแล้ว ก็ยังมีบางพรรคที่ใช้ให้คนชักชวนสหชีพที่ยังมีชีวิตอยู่ให้หลงเชื่อ บางพรรคนั้น ถึงกับเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๕ ได้มีสหชีพบางคนสมัครเข้าอยู่ภายใต้ของอีกพรรคนึงนั้น ได้ทำหนังสือโฆษณาชักชวนที่จะฟื้นพรรคสหชีพขึ้นใหม่ โดยกล่าวในใบชักชวนใจความว่า “พรรคสหชีพใหม่ที่จะฟื้นขึ้นมา ไม่ประสงค์เป็นพรรคนำ เพราะมีพรรคนำที่ปรึกษาสามารถอยู่แล้ว” ความขัดแย้งระหว่างสหชีพระดับหัวหน้า เช่น นายเตียง ศิริขันธ์ กับสหชีพที่ไปอยู่ภายใต้พรรคอนั้นจึงเกิดขึ้นหลายประการ อาทิ ฝ่ายนายเตียงฯ ได้แย้งว่า ไม่เคยปรากฏในประวัติศาสตร์การเมืองว่ามีพรรคตั้งขึ้นเพื่อเป็นลูกน้องของพรรคอนั้น การโต้แย้งรุนแรง ในที่สุดนายเตียงฯ กับพวกถูกตำรวจปฏิกริยาเอาไปทำลายชีวิต

๑๑๑ ๑๑๑ ๑๑๑

ฉัตรทิพย์ :

ผมอยากจะไปประเด็นสุดท้ายว่าท่านมองเห็นพลังการเปลี่ยนแปลงสังคมไทยในอนาคตว่าอยู่ที่ไหน หรือมีแนวทางไปอย่างไร

ท่านปรีดี :

ผมให้สัมภาษณ์ Anthony Paul ใน Asiaweek คุณมีหรือเปล่า ได้มีพูดไว้แล้ว ผมจะให้สำเนาต้นฉบับภาษาอังกฤษไป

(มติชนรายวันและสุพจน์ ด้านตระกูล เคยแปลเป็นภาษาไทยลงพิมพ์ไว้แล้ว)

(จบคำสัมภาษณ์)

คำชี้แจงเพิ่มเติมเกี่ยวกับมีผู้โฆษณาอ้างว่า นายตันชีวเม้งและคณะนายทุนสนับสนุนคณะราษฎร

ผมขอใจอาจารย์ฉัตรทิพย์ฯ ที่ได้ถามผมเพื่อทราบความจริงของเรื่องที่มีผู้บอกว่า เมื่อการอภิวัฒน์ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ สำเร็จแล้ว คณะนายทุนด้านหวังผลและคณะสมาคมจีนส่งนายตันชีวเม้งมาหาผม บอกว่าชื่นชมกับคณะราษฎร ผมได้ตอบอาจารย์ฉัตรทิพย์ฯ ไปแล้วว่าเรื่องที่มีคนบอกเหล่านั้นไม่เป็นความจริง แต่ผมยังมีได้ชี้แจงเหตุผลให้ครบถ้วน เพราะเราเข้าไปพิจารณาเรื่องอื่น ฉะนั้นผมจึงขอชี้แจงเพิ่มเติมเพื่ออาจารย์ฉัตรทิพย์ฯ และเพื่อผู้อ่านคำตอบสัมภาษณ์ฯ ใช้เป็นหลักวินิจฉัยคำบอกเล่าดังกล่าวคือ

๑. ความเป็นไปไม่ได้ที่นายตันชีวเม้งและคณะนายทุนมาพบผมแสดงความชื่นชมคณะราษฎร

(๑) หลัก ๖ ประการของคณะราษฎรได้ประกาศชัดเจนตั้งแต่วันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ และได้ประกาศซ้ำๆ ต่อมาอีกหลายปี ซึ่งราษฎรไทยจำนวนมาก รวมทั้งนายทุนและนักเรียนนิสิตนักศึกษาในสถานศึกษา ก่อนรัฐประหาร ๔ พ.ย. ๒๔๙๐ นั้นทราบกันดีถึงหลักประการที่ ๓ ของคณะราษฎรซึ่งมีความว่า “(๓) จะต้องบำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจ โดยรัฐบาลใหม่จะหางานให้ราษฎรทุกคนทำ จะวางโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติไม่ปล่อยให้ราษฎรอดอยาก”

คณะนายทุนย่อมเห็นได้ทันทีว่า นโยบายของคณะราษฎรดังกล่าวขัดแย้งต่อระบบของนายทุนอย่างชัดเจน ฉะนั้นจึงเป็นไปไม่ได้ที่คณะนายทุนจะสนับสนุนคณะราษฎร แต่เป็นเรื่องที่ผู้บอกเล่าปั้นแต่งเรื่องขึ้นเองหรือรับช่วงจากองค์การ

ใดที่ปั้นแต่งเรื่องขึ้นตามวิธีต่อสู้ของเขา ซึ่งผมจะได้ให้ข้อสังเกตไว้ในข้อ ๒.

(๒) คณะราษฎรนั้นมีพระยาพหลพลพยุหเสนาเป็นหัวหน้าและมีหัวหน้ารองลงไปอีก ๒ คนคือ พระยาทรงสุรเดชและพระยาฤทธิอัคเนย์ ผมเป็นเพียงหัวหน้าฝ่ายพลเรือนซึ่งไม่มีอำนาจเหนือหัวหน้าและรองหัวหน้า ๓ ท่านนั้น อนึ่งแม้ต่อมาจะได้ตั้งคณะกรรมการราษฎรขึ้น ๑๕ คนโดยมีพระยามโนปกรณัมเป็นประธานนั้น ผมก็เป็นเพียงกรรมการคณะราษฎรคนหนึ่งเท่านั้น ต่อมาภายหลังประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับ ๑๐ ธ.ค. ๒๔๗๕ และได้เปลี่ยนแปลงคณะกรรมการราษฎรเป็นคณะรัฐมนตรีซึ่งมีพระยามโนปกรณัม เป็นนายกรัฐมนตรี ผมก็เป็นเพียงรัฐมนตรีที่มีได้ว่าการกระทรวงใดๆ ซึ่งเรียกกันว่า “รัฐมนตรีลอย” ฉะนั้น ถ้าสมมติว่าคณะนายทุนจีนดังกล่าวจะไปแสดงความยินดีต่อคณะราษฎร ก็คงจะต้องไปแสดงความยินดีต่อพระยาพหลฯ หรือพระยามโนฯ ฉะนั้นผมขอให้อาจารย์ฉัตรทิพย์ฯ และสาธุศิษย์โปรดสังเกตว่าผู้บอกเล่านี้มุ่งร้ายต่อผมโดยเฉพาะ

(๓) ในทางปฏิบัตินั้น เมื่อคณะราษฎรได้ยึด “พระที่นั่งอนันตสมาคม” ได้ในตอนเช้าของวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ แล้ว ก็ได้ตั้งกองบัญชาการที่ชั้นล่างของพระที่นั่งอนันตฯ โดยมีนักเรียนนายร้อยและลูกเสือเบญจมาศพิตรอารักขาภายในบริเวณพระที่นั่งอย่างเข้มงวด และภายนอกก็มีทหารฝ่ายคณะราษฎรได้ป้องกันอย่างแข็งแรง ซึ่งคณะนายทุนจะเข้ามาพลุกลานไม่ได้ พระยาพหลฯ, พระยาทรง, พระยาฤทธิ, และผมนั้นตั้งโต๊ะทำงานอยู่ที่ชั้นล่างของพระที่นั่งอนันตฯ ถ้าผู้ใดมีธุระจำเป็นด่วนขอพบผม ผมก็จะทำตามระเบียบคือ ให้ผู้นั้นกรอกความในใบขอพบว่ามีธุระด่วนอย่างไร ถ้าสมมติว่าคณะนายทุนจีนดังกล่าวกรอกในใบขอพบว่าจะมาแสดงความยินดีนั้น ผมก็จะแทงหมายเหตุว่าไม่จำเป็นต้องมาพบ ถ้าหากผู้ใดมีความจำเป็นเกี่ยวกับความปลอดภัยของประเทศชาติในยามฉุกเฉิน

เช่นนั้น ซึ่งผมเห็นควรที่จะให้เข้ามาที่กองบัญชาการฯ ได้ ผมก็ต้องเสนอ พระยาพหลฯ ขอความเห็นชอบให้ท่านสั่ง เพราะผมไม่มีอำนาจสั่งเวรยามที่ รักษาการให้คนผ่านเข้ามาในพระที่นั่งอนันตฯ ได้ ผมเชื่อว่าพระยาพหลฯ จะไม่ สั่งให้คณะนายทุนเข้ามาแสดงความชื่นชม เพราะคณะราษฎรมีเรื่องอื่นที่สำคัญ กว่ามากมายหลายประการ

๒. กลุ่มการเมืองบางจำพวกใช้วิธีปั่นแต่งเรื่องขึ้นตามนโยบายที่เขารับ มา

คนธรรมดาสามัญจำนวนมากอาจคิดว่าการที่นายทุนจะพบผมหรือไม่พบผม นั้น ไม่มีประโยชน์ที่จะต้องปั่นแต่งเรื่องขึ้น แต่บางกลุ่มการเมืองที่ต้องการผูกขาด (Monopoly) การนำคนงานต่อสู้ระหว่างชนชั้นนั้น ก็ชักจูงให้คนงานอยู่ภายใต้ กลุ่มนั้นโดยโฆษณาของของกลุ่มนั้น และปั่นเรื่องใส่ร้ายพรรคอื่นหรือบุคคลอื่นที่ มิได้สังกัดกลุ่มนั้น อาทิ บางกลุ่มการเมืองได้พิมพ์หนังสือว่าด้วยทางออกของไทย ซึ่งชี้ว่าไม่มีพรรคอื่นหรือบุคคลอื่นที่สามารถนำประชาชนไทยให้รอดได้นอกจาก พ.ค.ท.เท่านั้น โดนเฉพาะผมก็ถูกโจมตีเพื่อให้ผู้อ่านหลงเข้าใจผิดว่าโครงการ เศรษฐกิจของผมนั้นบังคับคนให้ทำงาน ฯลฯ

ชาวคอมมิวนิสต์ย่านทะเลใต้บางคนเคยแสดงความเห็นว่า เขายินดีที่เมื่อ ค.ศ. ๑๘๙๘ พระเจ้ากวงสู (Kwang Hsu) จักรพรรดิจีนต้องถูกขัดขวางโดยพระ มาตุจฉาเจ้า“ซุสี”มิให้สถาปนาระบบประชาธิปไตยโดยรัฐสภาได้สำเร็จในประเทศจีน เพราะถ้าพระเจ้ากวงสูทำได้สำเร็จแล้ว พรรคคอมมิวนิสต์จีนก็ต้องรอเวลาไปอีก ช้านานในการปลดแอกประเทศจีน ฉะนั้นชาวคอมฯ ย่านทะเลใต้จึงพยายาม ขัดขวางขบวนการใดๆ ที่จะทำให้สยามก้าวเข้าสู่ประชาธิปไตยก่อนที่คอมมิวนิสต์ ทะเลใต้จะได้โอกาสยึดอำนาจรัฐยานั้นๆ

นโยบายของคอมมิวนิสต์ย่านทะเลใต้ปรากฏตามหลักฐานที่อ้างไว้ในเอกสารหมายเลข ๙๖ แห่งโครงการเอเชียอาคเนย์ของโครงการศึกษาเรื่องเอเชียแห่งมหาวิทยาลัยคอร์เนลล์ ส.ร.อ. พิมพ์เมื่อ ค.ศ. ๑๙๗๔ หน้า ๗๐ ที่ได้ลงพิมพ์คำแปลเอกสารของพวกคอมมิวนิสต์ในย่านทะเลใต้ (จีนเรียกว่า "หนานหยาง") ที่กรมตำรวจสยามยึดไว้ได้ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๓ (ค.ศ. ๑๙๓๐) และเจ้าหน้าที่แปลเอกสารของกรมตำรวจได้แปลจากต้นฉบับภาษาจีนมาเป็นภาษาไทย เก็บไว้ที่กองจดหมายเหตุของหอสมุดแห่งชาติ และสถาบันอเมริกันดังกล่าวได้แปลจากคำภาษาไทยมาเป็นภาษาอังกฤษ ดังที่หมถ่ายภาพลงพิมพ์ไว้ดังต่อไปนี้

3) Up until this time, Siam has never experienced a violent struggle to change the system. But at present it is apparent that the class conflict is becoming increasingly intense, and even members of the official class cannot get along with one another. The propertyless class should point out to the people that this strife is the result of the imperialists scrambling to expand their influence in Siam. If disturbances break out, we will not help either side. Our desire is that both sides be defeated, then immediately to unite the people to struggle against the imperialists, against the power of royalty, and against the landowners. If there develops a split between the wealthy people and the royal class, then the propertyless class should oppose royalty, but at the same time should not become intimate with the wealthy class. The struggle must continue until the propertyless class are the leaders, holding absolute power.

4) The conclusions of this analysis of the government and economy of Siam are in accord with the procedures for parties in the South Seas which the central association sent to the South Seas parties October 23 of last year, and both can be used as a guide to operations.

Until the third meeting of representatives in the South Seas is held, this document should be considered as only a draft.

February 20, 1930
Committee in Siam

[A note in Thai says that there follows more discussion of the communists' methods of operation, but that the text is faded and can be read only in parts and that therefore it has not been translated. Signed by the head Chinese translator of the Bangkok police, dated May 6, 1930.]

คำแปลจากภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทย

“(๓) จนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้ (ค.ศ. ๑๙๓๐) สยามยังไม่เคยประสบ การต่อสู้อันรุนแรงในการเปลี่ยนระบบสังคม แต่ขณะนี้เป็นที่ปรากฏว่าการต่อสู้ระหว่างชนชั้นจะเข้มข้นยิ่งขึ้น แม้กระทั่งบุคคลแห่งชนชั้นราชการก็ขัดแย้งระหว่างกัน. ชนชั้นผู้ไร่สมบัตินี้ (ทิว ฉาน เจียจ) จะต้องชี้ให้ราษฎรเห็นว่าการไม่ลงรอยกันเช่นนั้นเป็นผลของจักรวรรดินิยมที่กำลังจะพังทลายได้แผ่ขยายอิทธิพลเข้ามาในสยาม ถ้าความปั่นป่วนเกิดขึ้นเราจะไม่ช่วยฝ่ายใด ความปรารถนาของเราคือ ให้ทั้งสองฝ่ายพ่ายแพ้ ในทันใดนั้นเราก็จะรวบรวมราษฎรต่อสู้จักรวรรดินิยม ต่อสู้ระบบเจ้า และต่อสู้เจ้าที่ดิน ถ้าการนั้นพัฒนาไปเป็นการต่อสู้ระหว่างผู้มั่งมีกับชนชั้นเจ้าไซร์ ฝ่ายชนชั้นผู้ไร่สมบัตินี้ก็จะคัดค้านฝ่ายเจ้า แต่ในขณะเดียวกันเราก็จะไม่ต้องสนทนากับชนชั้นผู้มั่งมี การต่อสู้จะดำเนินต่อไปจนกระทั่งชนชั้นผู้ไร่สมบัตินี้เป็นฝ่ายนำยึดอำนาจไว้ได้โดยเด็ดขาด”

“(๔) การสรุปแห่งการวิจัยนี้ว่าด้วยรัฐบาลและเศรษฐกิจของสยามนั้นสอดคล้องกับวิธีการของพรรคต่างๆ แห่งย่านทะเลใต้ซึ่งสมาคมศูนย์กลางได้ส่งไปยังพรรคต่างๆ แห่งย่านทะเลใต้เมื่อวันที่ ๒๓ ตุลาคม ปีกลายนี้ (ค.ศ. ๑๙๒๙) และทั้งสองอย่างนั้นๆ ให้ใช้เป็นหลักนำในการปฏิบัติ”

“จนกระทั่งมีการประชุมครั้งที่ ๓ ของผู้แทนย่านทะเลใต้ได้มีขึ้นนั้น เอกสารฉบับนี้ถือเป็นเพียงร่างเท่านั้น”

“วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๙๓๐”

(ลงนาม) “คณะกรรมการในสยาม”

คำแปลหมายเหตุในเครื่องหมายวงเล็บ

“(มีหมายเหตุเป็นภาษาไทยลงนามโดยหัวหน้าแปลภาษาจีนของตำรวจกรุงเทพฯ ลงวันที่ ๖ พ.ค. พ.ศ. ๒๔๗๓ (ค.ศ. ๑๙๓๐) แจ้งไว้ว่ามีการอภิปรายเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติการหลายอย่าง แต่ตัวเขียนลงเลือนซึ่งอ่านได้เพียงบางส่วน เพราะฉะนั้นจึงมิได้แปล)”

ฉะนั้นจะเห็นได้ว่า นโยบายของคอมมิวนิสต์ยานทะเลได้นั้นกล่าวไว้ชัดเจนว่า ต้องการได้อำนาจรัฐโดยเด็ดขาด ส่วนชนชั้นที่ผู้แปลเป็นภาษาอังกฤษว่า “Wealthy class” นั้น ภาษาจีนเรียกว่า “จือฉ่าน เจียจี้” แปลว่า “ชนชั้นผู้มีสมบัติ” ซึ่งใช้ถ่ายถอดคำฝรั่งเศส “บูร์จัวซี” (Bourgeoisie) นั้น แม้คอมฯ ทะเลได้ต้องการจะช่วยในกรณีที่ชนชั้นดังกล่าวต่อสู้ระบบเจ้าก็ดี แต่คอมฯ ทะเลได้ก็สั่งนโยบายแก่ “คณะกรรมการในสยาม” ไว้ว่า จะต้องไม่สนิทสนม (Intimate) กับชนชั้นนั้น พวกเขาจะต้องต่อสู้ต่อไปจนได้อำนาจรัฐเด็ดขาด

คณะราษฎรมิได้ขอให้คอมฯ ทะเลได้หรือขอร้องสาขาของเขาในสยามให้ร่วมในการเปลี่ยนแปลงระบบปกครองเมื่อ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ การเปลี่ยนแปลงนั้นยอมทำให้คอมฯ ทะเลได้ไม่พอใจ เพราะทำไปก่อนที่จะพวกเขาได้อำนาจรัฐทำนองเดียวกับที่พวกเขาไม่พอใจถ้าหากพระเจ้ากวงสู สถาปนาระบบประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญในประเทศจีนดังที่ผมกล่าวข้างบนนั้นได้สำเร็จ

ฉะนั้น คอมฯ ทะเลได้จะต้องชักจูงให้คนเข้าใจผิดคณะราษฎรว่า เป็นชนชั้นเจ้าสมบัติ (บูร์จัวซี) คือ พวกเขาที่อยู่แล้วที่ไม่มีผู้ก่อการคนใดมีฐานะเป็น “บูร์จัวล” ตามความหมายของเองเกลส์ตามที่ผมอ้างไว้แล้วก็ดี แต่เขาปั้นเรื่องขึ้นว่า นายตันซิวเม้งกับคณะนายทุนซึ่งมีลักษณะเป็นเจ้าสมบัติ (บูร์จัวซี) สนับสนุนคณะราษฎรแล้ว คณะราษฎรก็จะกลายเป็นชนชั้นเจ้าสมบัติ (บูร์จัวซี) ซึ่งเป็นเป้าหมาย

ที่ต่อมา ทะเลใต้ต้องโจมตีต่อไป อันเป็นนโยบายที่ตกทอดมายังทายาทการเมืองของเขา

๓. ข้อสังเกตเกี่ยวกับทฤษฎีชนชั้นและสภาพชนชั้นของเมธี

๓.๑ บทความย่อๆ ว่าด้วยชนชั้นนั้นมีมากมาย ซึ่งบางบทความก็ย่อไว้สั้นๆ เพื่อใช้ในกรณีรีบด่วน ฉะนั้นบุคคลและกลุ่มบุคคลที่จะนำการต่อสู้ระหว่างชนชั้นก็ควรศึกษาทฤษฎีว่าด้วยชนชั้นให้ถี่ถ้วนตามต้นฉบับเมธีที่เชื่อถือได้ว่าถูกต้อง

๓.๒ ส่วนสภาพชนชั้นของเมธีนั้น คอมฯ ทะเลใต้ก็ไม่ควรลดฐานะจริงของท่านเหล่านั้นลงมา เพราะเมธีมิได้ปิดบังอำพรางฐานะจริงของท่าน อาทิ

(๑) มาร์กซ เป็นลูกทนายความผู้มีอันจะกิน (well - to - do) มีภรรยาที่เป็นชนชั้นเจ้าศักดินาเยอรมันชื่อ “เจนนี่ ฟอน เวสฟาเลน” ท่านได้เสียสละฐานะเดิมมาค้ำค้ำทฤษฎีสังคมนิยมเพื่อกรรมกรและผู้ไร้สมบัติ

(๒) เองเกลส์ เป็นลูกเจ้าของโรงงานทอผ้าใหญ่ในเยอรมันนี และเป็นหุ้นส่วนใหญ่ของโรงทอผ้าใหญ่ที่แมนเชสเตอร์ ประเทศอังกฤษ ซึ่งเข้าลักษณะเป็นชนชั้นเจ้าสมบัติ (บูร์จัวซี) ต่อมาเองเกลส์ขายหุ้นส่วนที่เป็นมรดกนั้น เพื่อได้เงินมาใช้จ่ายในการดำรงชีพของตนและช่วยดำรงชีพของมาร์กซ และค่าใช้จ่ายในการค้ำค้ำทฤษฎีสังคมนิยม

(๓) เลนิน เป็นบุตรศึกษาธิการมณฑลของรัสเซีย สำเร็จการศึกษากฎหมายแล้วเป็นทนายระยะหนึ่ง เสียสละฐานะเดิมเพื่อพัฒนาทฤษฎีมาร์กซกับเองเกลส์ให้ก้าวหน้าต่อไป และนำขบวนการปฏิวัติใหญ่โซเวียต ตุลาคม ค.ศ. ๑๙๑๗

เมธีทั้งสามมิใช่มีอาชีพเป็นคณานหรือกรรมกรแต่ท่านดำรงฐานะเป็นนายทุนอันดับต่างๆ ดังกล่าวแล้ว ท่านเข้าลักษณะที่ท่านกล่าวไว้ในแถลงการณ์ฯ ค.ศ.

๑๘๔๔ ว่า.....“ดังเช่นเดียวกับในสมัยก่อนซึ่งส่วนหนึ่งของวรรณะ(Class) ชุมนางได้ไปเข้าข้างวรรณะเจ้าสมบัติ (นายทุนสมัยใหม่) ดังนั้นในสมัยนี้ ส่วนหนึ่งของวรรณะเจ้าสมบัติก็ไปเข้าข้างฐานะผู้ไร้สมบัติ โดยเฉพาะส่วนหนึ่งของวรรณะเจ้าสมบัติผู้มีปัญญาที่ได้พองตนขึ้นสู่ระดับที่เข้าใจทฤษฎี แห่งขบวนการวิวัตนาการทั้งปวง”

ภาคผนวก

ภาคผนวก ๑
จดหมายถึงอาจารย์ฉัตรทิพย์ฯ
ฉบับ ๓๑ ตุลาคม ๒๕๒๕

วันที่ ๒๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๕

เรียน อาจารย์ฉัตรทิพย์ นาถสุภา ที่รัก

อนุสนธิจากคำขอบสัปดาห์ของผมเมื่อวันที่ 10 เมษายน พ.ศ. ๒๕๒๕ นั้น ผมเห็นว่าเพื่อช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจคำขอบของผมแจ่มแจ้งขึ้น ผมจึงได้ส่งสำเนาเอกสารเพิ่มเติมมาซึ่งคุณพร้อมจดหมายนี้ คือ

1. "นายปรีดี พนมยงค์ คอบสัปดาห์ผู้แทนวิฤกษ์ระจายเสียง ปี.บี.ซี. วันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๕"

2. ภาพถ่ายต้นฉบับหน้าสุดท้ายแห่งหนังสือลงวันที่ ๘ มกราคม ค.ศ. 1๙๘5 ของพระบรมวงษ์ 4 พระองค์ และข้าราชการสถานทูตสยามประจำกรุงลอนดอนและประจำกรุงปารีส 7 ท่าน พร้อมทั้งลายพระหัตถ์กับลายมือชื่อของข้าราชการอื่นๆ ซึ่งผมได้ทำหมายเหตุประกอบไว้ด้วย

๓. ภาพถ่ายต้นฉบับหนังสือของพระองค์เจ้าจุฑาศรีกิติฯ ยักราชทูตสยามประจำกรุงปารีส ฉบับลงวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒4๘๖ เรื่องส่งตัวหมกลับสยาม

ถ้าคุณพิจารณาเห็นสมควรที่จะลงพิมพ์จดหมายฉบับนี้พร้อมทั้งเอกสารที่แนบมาเพื่อเป็นภาคผนวกต่อท้ายคำขอบสัปดาห์ผม ก็ขอได้โปรดดำเนินการด้วยจะขอบคุณมาก

ด้วยความรักและคิดถึง

วิจิตร

ภาคผนวก ๒

นายปรีดี พนมยงค์ ตอบสัมภาษณ์ผู้แทนวิทยุกระจายเสียง บี.บี.ซี.
กระจายเสียงวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๕ เวลา ๑๒.๓๐ น. กรีนิช
ตรงกับเวลา ๑๙.๓๐ น. เวลาประเทศไทย

ผู้แทนวิทยุ บี.บี.ซี. :

ในโอกาสนี้ อรรถพล วรณนุรักษ์ แห่ง บี.บี.ซี. แพนกภาษาไทย ได้ไป
สัมภาษณ์นายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งเป็นหนึ่งในคณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการ
ปกครอง ณ บ้านพักชานกรุงปารีส ขอเชิญ ฯพณฯ ครี

ปรีดีฯ :

ผมขอขอบคุณและยินดีตอบท่านผู้แทนสถานีวิทยุกระจายเสียง บี.บี.ซี.

ผู้แทนวิทยุ บี.บี.ซี. :

ขอทราบว่า “ทำไมจึงคิดเปลี่ยนการปกครองฯ ในตอนนั้น”

ปรีดีฯ :

เหตุที่ต้องคิดเปลี่ยนการปกครองฯ มิได้เกิดขึ้นทันใดในช่วงเวลานั้น หากสืบจาก
ประวัติศาสตร์ช้านานของมนุษยชาติโดยสังเขปต่อไปนี้

๑. ตามธรรมชาติมนุษย์ที่ถูกกดขี่เบียดเบียนก็ต้องการหลุดพ้นจากการนั้น ยกเว้น
มนุษย์ที่ไม่รู้สึกหรือที่เคยชินต่อการถูกกดขี่เบียดเบียน ก็ไม่ต้องการหลุดพ้น
จากการนั้น

ประวัติศาสตร์มนุษยชาติแสดงว่า เมื่อระบบประชาธิปไตยปฐมสหการ
(Primitive Democratic Society) ได้เสื่อมสลายไปโดยมีระบบทาสซึ่งเป็นปฐมกาล
ของระบบสมบูรณาญาสิทธิราชขึ้นมาแทนที่ แล้วต่อมาระบบทาสได้พัฒนาไปเป็น

ระบบศักดินานั้น มนุษย์ส่วนมากที่ถูกกดขี่เบียดเบียนจึงทำการต่อสู้ระบบของเจ้า
ทาส-เจ้าศักดินา คือ “ระบบสมบูรณาฯ” นั้นโดยวิธีคือแพ่ง เช่น ไม่ตั้งใจทำงานบ้าง
บิดพลิ้วไม่ทำตามคำสั่งบ้าง ไม่ส่งส่วยให้บ้าง หลบหนีบ้าง ใช้อาวุธต่อสู้ลูกสมุน
เจ้าทาส-เจ้าศักดินาบ้าง ฯลฯ

ต่อๆ มาจึงมีผู้คิดวิธีต่อสู้เพื่อมีกฎหมายจำกัดอำนาจของกษัตริย์อันเป็น
ตัวอย่างแก่ชนรุ่นหลัง อาทิ ในอังกฤษซึ่งถือได้ว่าเป็นแม่บทของระบบประชาธิปไตย
ที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขนั้น การบัญญัติกฎหมายจำกัดพระราชอำนาจ
กษัตริย์ได้เริ่มขึ้นใน ค.ศ. ๑๒๑๕ (พ.ศ. ๑๗๕๘) โดยเจ้าศักดินาชั้น “บารอน”
(Barons) ซึ่งเป็นเจ้าศักดินาชั้นต่ำสุดได้ทำการ “บีบบังคับ” (Pressure) พระเจ้า
จอห์น (John) ซึ่งราษฎรถวายพระสมัญญานามว่า “Lackland” แปลว่า “ไร้
แผ่นดิน” นั้นให้พระองค์จำต้องประกาศธรรมนูญ เรียกตามภาษาลาตินว่า “Magna
Carta” (แมกนา คาร์ตา) แปลตามตัวว่า “กฎบัตรใหญ่” มีลักษณะเป็นธรรมนูญ
หรือรัฐธรรมนูญจำกัดพระราชอำนาจกษัตริย์หลายประการ และให้สิทธิหลาย
ประการแก่พลเมือง ต่อๆ มาสามัญชนก็ได้ต่อสู้จนประสบความสำเร็จในการมีสิทธิ
เลือกผู้แทนไปประชุมในรัฐสภา

จากบทเรียนดังกล่าวนี้ ราษฎรของประเทศในยุโรปอื่นๆ ก็ได้ต่อสู้เพื่อ
จำกัดพระราชอำนาจกษัตริย์ของตน และเพื่อราษฎรได้สิทธิต่างๆ อย่างอังกฤษ
โปรดสังเกตุว่าใน พ.ศ. ๒๔๒๔ (ค.ศ. ๑๘๘๑) อันเป็นปีที่ ๑๐๐ นับตั้งแต่สถาปนา
พระราชวงศ์จักรีนั้น ประเทศในยุโรปจำนวนมากได้ปกครองโดยระบบกษัตริย์อยู่
ภายใต้ธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน และราษฎรได้มีสิทธิหลายประการดังได้
กล่าวแล้วนั้น จึงทำให้ประเทศในยุโรปมีความเจริญก้าวหน้ายิ่งกว่าประเทศที่
ปกครองตามระบบสมบูรณาฯ

๒. ส่วนในสยามนั้น นอกจากราษฎรใช้วิธีต่อสู้ระบบสมบูรณาญา โดยวิธีคือแพ่ง และวิธีอื่นๆ ทำนองมนุษยชาติดังที่ผมกล่าวมาแล้วนั้น แต่ยังไม่ทราบถึงวิธี จำกัดอำนาจพระมหากษัตริย์ซึ่งทำให้ราษฎรมีส่วนในการปกครองแผ่นดิน จนกระทั่งได้มีผู้ไปประสบพบเห็นในยุโรปบ้าง และมีได้ไปยุโรปแต่ได้ศึกษา ทราบความเป็นไปในยุโรปบ้าง บุคคลเหล่านี้จึงได้ลงมือกระทำตามวิธีที่เห็นว่า เหมาะสมบ้าง และเผยแพร่ความรู้ที่ได้มาให้แก่ราษฎรไทยรับช่วงไปคิดหา ทางบ้าง

๒.๑

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๔ (ค.ศ. ๑๘๘๕) ตรงกับ ร.ศ.๑๐๓ นั้น ในบรรดาพระบรม วงศ์หลายร้อยองค์ที่มีพระชนม์ชีพสมัยนั้น ก็มีอยู่ ๔ พระองค์ ที่ได้ร่วมกับข้าราชการ สถานทูตสยามชุดแรกที่ประจำกรุงลอนดอน และที่ประจำกรุงปารีสอีก ๗ ท่าน รวม ๑๑ ท่าน ทำหนังสือกราบบังคมทูลรัชกาลที่ ๕ ขอให้ทรงพิจารณาสถาปนา การปกครองที่ท่านเรียกว่า “ลิมิเตดโมนาดี” หรือ “คอนสติตูชันแนลโมนาดี” คือ ระบอบราชาธิปไตยจำกัดหรือภายใต้รัฐธรรมนูญ รัชกาลที่ ๕ ได้ทรงมีพระราช หัตถเลขาในปีเดียวกันนั้นตอบพระบรมวงศ์ ๔ พระองค์ และข้าราชการสถานทูต สยามมีใจความที่ทรงสรุปไว้ตอนท้าย ขอให้คิด “คอเวนันเมนต์รีฟอม” แปลว่า ปรับปรุงระบบรัฐบาลให้เรียบร้อยก่อน จึงจะทำการอื่นได้

ต่อมาอีก ๒ ปี รัชกาลที่ ๕ ได้ทรงมีพระราชดำรัสแด่สมเด็จพระบรมราชาธิบาย แก่ไขการปกครองแผ่นดิน ซึ่งรัชกาลที่ ๗ ได้โปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์เปิดเผยเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๐ มีความตอนหนึ่งที่ผมได้อัญเชิญมากล่าวไว้ในคำสอนของผมที่โรงเรียน กฎหมาย กระทรวงยุติธรรม เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๔ มีความสำคัญต่อไปนี้

“.....และการปกครองบ้านเมือง เช่น ประเทศสยามนี้ตาม

อำนาจอย่างเจ้าแผ่นดินประเทศอื่นๆ คือ ประเทศยุโรป ก็จะไม่
สามารถปกครองบ้านเมืองได้ และจะไม่ใช่ที่ชื่นชอบใจของราษฎร
ทั่วหน้าด้วย เหมือนอย่างที่จะมีปาลิเมนต์ จะไม่มีผู้ใดซึ่งสามารถ
เป็นเมมเบอร์ได้สักก็คน.....”

ครั้นแล้วทรงสรุปว่า : เพราะเหตุฉะนั้นข้าพเจ้าจึงเห็นสมควรว่าราชา
นุภาพของพระเจ้าแผ่นดินควรจะกำหนดตามแบบเดิม รัชกาลที่ ๕ ได้ทรง
ปรับปรุงราชการบริหารแผ่นดินและราชการฝ่ายตุลาการ แต่ยังมีได้ทรงพระกรุณา
โปรดเกล้าฯ จำกัดพระราชอำนาจและให้ราษฎรมีสิทธิตามเยี่ยงระบบประชาธิปไตย
ที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขกระทั่งพระองค์ได้เสด็จสวรรคตใน พ.ศ. ๒๔๕๓ (ค.ศ.
๑๙๑๐) หรือปี ร.ศ.๑๒๙

๒.๒

ในรัชสมัยพระมงกุฎเกล้าฯ (รัชกาลที่ ๖) ซึ่งครองราชย์สืบต่อจากรัชกาลที่
๕ เป็นเวลา ๑๕ ปีเศษ (พ.ศ. ๒๔๕๓-๒๔๖๘) นั้น ก็ยังมีได้พระราชทานธรรมนูญ
การปกครองประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

๒.๓

เมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ (รัชกาลที่ ๗) ขึ้นครองราชย์สืบต่อจากรัชกาลที่ ๖ ในปี พ.ศ. ๒๔๖๘ (ค.ศ. ๑๙๒๕) นั้น พระองค์ได้ทรงดำริที่จะให้มี
ระบบปกครองเทศบาล อันเป็นระบบปกครองท้องถิ่น ส่วนพระราชดำริเกี่ยวกับ
ธรรมนูญการปกครองแผ่นดินที่พระองค์เรียกทับศัพท์อังกฤษว่า “Constitution”
นั้น ภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว ๖ วันคือ เมื่อวันที่ ๓๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕
ได้มีพระราชกระแสให้พระยามโนปกรณัม, พระยาศรัวิศาลวาจา, พระยาปริชา
ชลยุทธ, พระยาพหลพลพยุหเสนา กับหมหลวงประดิษฐมนูธรรมเข้าเฝ้าที่วังสุโขทัย

เพื่อแสดงความในพระราชหฤทัยหลายประการ เจ้าพระยามหิธร ราชเลขาธิการ เป็นผู้จุดบันทึกนั้น ได้ทรงรับสั่งเกี่ยวกับพระราชดำริที่จะพระราชทาน Constitution นั้นมีความสำคัญต่อไปนี้

“.....เมื่อทรงรับราชสมบัติก็มั่นพระราชหฤทัยว่าเป็นหน้าที่ของพระองค์ที่จะให้ Constitution แก่สยามประเทศ ครั้นเมื่อพระยาภักดญาณโมตรี (F.B.Sayre) เข้ามา ได้ทรงปรึษาร่างโครงขึ้นก็ไม่ได้รับความเห็นชอบจากอภิรัฐมนตรี.....ครั้นเสด็จอเมริกา ก็ได้ให้ interview ว่าจะได้ให้ Constitution เมื่อเสด็จกลับมาจึงรู้สึกแน่ว่าจะกักไว้อีกไม่สมควรเป็นแน่ จึงได้ให้ปรึษานายสติเวณส์ นายสติเวณส์กลับว่า ยังไม่ถึงเวลา ยังไม่ถึงเวลา (รับสั่งซ้ำ ๒ ทน) ฝ่ายพระยาศรีวิศาลฯ ที่โปรดให้ปรึษาด้วยอีกผู้หนึ่งก็ influence ไปด้วยกับนายสติเวณส์ เมื่อพระยาศรีวิศาลฯ และนายสติเวณส์ชดของเสียดังนี้ การก็เลยเหลวอีก ต่อมาได้เตรียมว่าจะไม่ประกาศก่อนงานสมโภชพระนคร ๑๕๐ ปี เพราะจะเป็นชัชลาด รอว่า พองานแล้วจะประกาศ ได้เสนอในที่ประชุมอภิรัฐมนตรี เนื่องจากนายสติเวณส์ไม่เห็นด้วย ที่ประชุมก็ชดของว่าเป็นเวลาโลกก็จตกต่ำ เมื่อได้รับสั่งถึงแผนของพระองค์แล้ว รับสั่งว่า “แต่ว่าตกลงอย่างๆ จะเป็นไปได้ก็ลำบากเหลือเกิน หวังว่าจะเห็นด้วยพระองค์ยากที่จะขัดผู้ใหญ่ที่ได้ทำงานมานานตั้ง ๒๐ ปีก่อนพระองค์”

ผมหวังว่าท่านผู้ถามและท่านผู้ฟังคงจะพอเข้าใจว่าเหตุใดคณะราษฎรเห็นความจำเป็นต้องทำการปฏิวัติในวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕

ผู้แทนวิทยุ บี.บี.ซี. :

ขอทราบว่ามี ๕๐ ปีที่ผ่านมา ความเป็นประชาธิปไตยได้เปลี่ยนแปลงอย่างไร

ในทรงระคะของทำน

ปรดิฯ :

ประชาธิปไตยที่คณะราษฎรได้เริ่มสถาปนาเมื่อ ๒๔๗๕ นั้นได้ดำเนินมาทีละขั้นระหว่าง ๑๓ ปีเศษจนบรรลุถึงซึ่งประชาธิปไตยสมบูรณ์ โดยประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับ ๙ พฤษภาคม ๒๔๘๙ ซึ่งสมาชิกพฤฒสภาและสภาผู้แทนเป็นผู้ที่ราษฎรเลือกตั้งจึงเป็นประชาธิปไตยสมบูรณ์

ต่อมาในวันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ คณะรัฐประหารได้ทำการยึดอำนาจรัฐบาลระบบรัฐธรรมนูญประชาธิปไตย ต่อจากนั้นมาก็ได้มีคณะอื่นๆ มากมายหลายคณะที่ “ไม่ใช่คณะราษฎร” ได้บั่นทอนประชาธิปไตย แล้วปกครองประเทศไทยโดยระบบที่ไม่ใช่ประชาธิปไตยสมบูรณ์ รวมทั้งระบบเผด็จการหลายระบบจนถึงปัจจุบันนี้เป็นเวลาเกือบ ๓๕ ปี

ผู้แทนวิทย์ บี.บี.ซี. :

ถ้าท่านมีสิทธิร่างรัฐธรรมนูญ ท่านจะร่างเหมือนกับเมื่อ ๒๔๗๕ หรือไม่ หรือจะร่างอย่างไร

ปรดิฯ :

ผมไม่หวังที่จะเป็นผู้ร่างรัฐธรรมนูญ แต่ขอแสดงความเห็นว่า ผู้ใดจะร่างรัฐธรรมนูญต่อไป ก็ต้องให้เป็นไปตามหลัก “ประชาธิปไตยสมบูรณ์” คือ ระบบปกครองที่ถือมติปวงชนเป็นใหญ่ ปวงชนแสดงมติโดยวิธีประชามติอย่างหนึ่ง อีกอย่างหนึ่ง ปวงชนแสดงมติโดยผ่านรัฐสภา ซึ่งสมาชิกทุกคนของรัฐสภาเป็นผู้ที่ได้รับเลือกตั้งจากราษฎร สำหรับประเทศไทยที่มีพลเมืองมากนั้นก็ควรถือวิธีที่สองเป็นหลัก ประกอบด้วยวิธีที่หนึ่งในบางกรณี รายละเอียดนั้นผมได้กล่าวไว้ในบทความและคำสัมภาษณ์อื่นๆ แล้ว

ภาคผนวก ๔

หมายเหตุคำชี้แจงประกอบโดยนายบริติ พนมยงค์ เกี่ยวกับลายพระหัตถ์และลายมือชื่อ ๑๑ ท่านที่ปรากฏในภาคผนวก ๓

๑. ปฏิทินสมัยนั้นใช้ปีจุลศักราช คือ ๑๒๔๖ ใช้วันทางสุริยคติร่วมกับจันทรคติ คือ วันพฤหัสบดี (๕) แรม ๔ ค่ำ ใช้เดือนทางจันทรคติ คือ เดือนยี่ (๒) หนังสือฉบับนั้นได้เทียบปฏิทินเกรโกเรียนซึ่งฝรั่งส่วนมากใช้กันอยู่นั้นไว้ด้วยว่าตรงกับวันที่ ๔ เดือน “เยนนูอารี” (เพราะสมัยนั้นสยามยังมิได้ถ่ายถอดชื่อเดือนฝรั่งเป็นภาษาไทยว่า “มกราคม”) ปี “คฤสศักราช ๑๘๘๕”
๒. ลายพระหัตถ์และลายมือชื่อที่ลงไว้ท้ายหนังสือนั้นตามลำดับที่ผมทำหมายเหตุเป็นตัวเลขภายในเครื่องหมายวงเล็บ คือ
 - (๑) กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ อรรคราชทูตสยามประจำกรุงลอนดอนและกรุงวอชิงตัน พระนามเดิม “พระองค์เจ้าชายกฤษดาภิหาร”, พระเจ้าน้องยาเธอในรัชกาลที่ ๕, ภายหลังกลับสยามแล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงโยธาธิการ, กระทรวงนครบาล, พระอิสริยยศครั้งสุดท้าย “กรมพระ”
 - (๒) พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย (ตามอักษรวิธีในลายพระหัตถ์) ที่ปรึกษาสถานทูตสยามประจำกรุงลอนดอนและกรุงวอชิงตัน, พระเจ้าน้องยาเธอในรัชกาลที่ ๕, ภายหลังกลับสยามแล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงมหรหาร, กระทรวงโยธาธิการ, กระทรวงวัง, พระอิสริยยศครั้งสุดท้าย “กรมขุนพิทยลาภพฤฒิธาดา”
 - (๓) พระองค์เจ้าสวัสดิโสภณ พระเจ้าน้องยาเธอในรัชกาลที่ ๕, นักศึกษากฎหมาย

- ในประเทศอังกฤษ, ภายหลังกลับสยามแล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงยุติธรรม ต่อมาทรงพ้นจากตำแหน่งเสนาบดีฯ, กลับเข้ารับราชการในรัชกาลที่ ๖ ซึ่งโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงตำแหน่ง “อธิบดีศาลฎีกาและประมุขฝ่ายตุลาการ”, ตำแหน่งสุดท้ายทรงกำกับการกรมพระคลังข้างที่รัชกาลที่ ๗, พระอิสริยยศครั้งสุดท้าย “สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร”
- (๔) พระองค์เจ้าปฤษฎางค์ อรรคราชทูตสยามประจำกรุงปารีส พระเจ้าหลานเธอ ในรัชกาลที่ ๓, สละตำแหน่งอรรคราชทูตแล้วเสด็จไปอุปสมบท เป็นพระภิกษุที่ลังกา ทรงจำพรรษา ณ ประเทศนั้นหลายพรรษา ลาลิกขาบทเมื่อ ร.ศ.๑๒๙ (พ.ศ. ๒๔๕๓) ภายหลังวันสวรรคต รัชกาลที่ ๕
- (๕) พระยาดำรงค์ราชพลชั้น (นกแก้ว) สกุล “คชเสนี” บรรดาศักดิ์ครั้งสุดท้าย “พระยามหาโยธา”
- (๖) หลวงเดชนายเวร (สุนัข) สกุล “สาตราภัย” บรรดาศักดิ์ครั้งสุดท้าย “พระยาอภัยพิพิธ”
- (๗) หลวงวิเศษสาลี (นาค) สกุล “ณ ป้อมเพชร” ตำแหน่งสุดท้าย “ผู้รักษากรุงเก่า” บรรดาศักดิ์ครั้งสุดท้าย “พระยาไชยวิชิตสิทธิสาตรา”
- (๘) นายเสน่ห์ บุศ สกุล “เพ็ญกุล” บรรดาศักดิ์ครั้งสุดท้าย “จมื่นไวยวรรณถ”
- (๙) ขุนปฏิภาณพิจิตร (หุ่่น) ถึงแก่กรรม พ.ศ. ๒๔๓๒ (ค.ศ.๑๘๘๙-๙๐)
- (๑๐) นายเปลี่ยน สกุล “หัตติเสวี” ตำแหน่งสุดท้าย “ผู้ดูแลนักเรียนไทยใน ส.ร.อ.” บรรดาศักดิ์ครั้งสุดท้าย “พระยาชนินทรภักดี”
- (๑๑) สัปเลฟเตอร์แนนต์ สอาด สกุล “สิงหนเสนี” ขณะนั้นยศทหารของสยามเรียกทับศัพท์อังกฤษ ฉะนั้น “สัปเลฟเตอร์แนนต์” จึงตรงกับ “ร้อยตรี” ปัจจุบัน

ภายหลังกลับสยามแล้วท่านผู้นี้รับราชการทหารได้เลื่อนยศสูงขึ้นตามลำดับ
กระทั่งได้ยศที่เรียกเป็นภาษาไทยแล้วว่า “นายพลตรี” ต่อมาทรงพระ
กรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายไปดำรงตำแหน่งอรรคราชทูตสยามประจำกรุง
ลอนดอนครั้นแล้วย้ายกลับไปกระทรวงกลาโหมดำรงตำแหน่งปลัดทูลฉลอง
ต่อมาย้ายไปกระทรวงมหาดไทยดำรงตำแหน่งสุดท้าย “สมุหเทศาภิบาล
สำเร็จราชการมณฑลนครราชสีมา” บรรดาศักดิ์ ครั้งสุดท้าย “พระยา
สิงหเสนี”

ภาคผนวก ๕

ภาพถ่ายต้นฉบับหนังสือของพระองค์เจ้าจรัญศัคดีฯ อัครราชทูตสยาม
ประจำกรุงปารีส ฉบับ ๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๖๙ ถึงผู้รั้งตำแหน่ง
เสนาบดี กระทรวงยุติธรรม เรื่องส่งตัวนายปรีดี พนมยงค์ กลับสู่สยาม

ก.ท.ที่ ๑๑/๕๕๓๑

กรุงปารีส

วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๔๖๙

เรียนนายจี มหาอำมาตย์เอก เจ้าพระยาสิทธิญาติ ผู้รั้ง
ตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงยุติธรรม

คายนายปรีดี พนมยงค์ เมื่อเรียนของกระทรวงยุติธรรม
โคต้าเวียงศึกษาวิชากฎหมายในมหาวิทยาลัยฝรั่งเศส ณกรุงปารีส
ถึง ๑) โคปรีติญาตมอกฎหมาย (ฝ่ายนิติศาสตร์) Doctor en Droit
(Diplôme Jurisprudence) ประกาศนียบัตรของรัฐบาลฝรั่งเศส ๒) โคปรีติ
ประกาศนียบัตรการศึกษารัฐในทางเศรษฐกิจ (Diplôme d'études supé-
rieures d'économie politique) ซึ่งเป็นวิชาซึ่งนายปรีดี พนมยงค์
สอบไล่ได้เพิ่มขึ้นจากปรีติญาตมอกฎหมายธรรมดา แต่เป็นวิชาตาม
หนังสือของวารเรียนกฎหมายในฝรั่งเศส มีชื่อของหมอกฎหมายฝรั่งเศส
ซึ่งโคปรีติประกาศนียบัตรของกระทรวงศึกษาธิการเพิ่มเติมเพิ่มขึ้นอีกอย่างหนึ่ง
ก) มีสิทธิที่จะเป็นศาสตราจารย์ของมหาวิทยาลัย และ ข) มีสิทธิ
ที่จะเข้าขอตำแหน่งหัวหน้าหรือหัวหน้าแห่งศาสตราจารย์ประจำมหาวิทยาลัย
(Diplôme d'agrégation des Facultés de Droit)

จากเราใคร่ให้การให้เกิตรงกลางสยาม โคปเวียงโคต้า
หนังสือที่ผู้ยื่น ซึ่งจะออกจากท่าเมืองมารเซอ วันที่ ๕ มีนาคม ของปีนี้
จากเราขอเสนอขอความความที่เกล้าเจ้าทรงแน มาเพื่อเจ้าจุด
โคต้าเวียง พร้อมกับนำส่งหัวหน้าปรีดี พนมยงค์ โดยหนังสือขอคืนนี้

จากเจ้าขอแสดงความนับถืออย่างสูงมากด้วย

(ลงพระนามพระองค์เจ้าจรัญศัคดีกฤดากร
อัครราชทูตสยามประจำกรุงปารีส)

ภาคผนวก ๖

ความคิดสหกรณ์ของปรีดี พนมยงค์

เมื่ออ่านเค้าโครงการเศรษฐกิจครั้งแรก มีความรู้สึกเหมือนกับว่าท่านอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ ให้ความสำคัญกับการวางแผนเศรษฐกิจจากส่วนกลาง เมื่ออ่านครั้งต่อๆ ไปก็เริ่มเห็นความสำคัญของส่วนของชาวบ้าน ส่วนของท้องถิ่นในเค้าโครงการฯ คือในตอนที่ว่าด้วยสหกรณ์ เมื่อได้ไปสัมภาษณ์ท่านอาจารย์ปรีดี ที่ปารีส เมื่อวันที่ ๑๐ เมษายน พ.ศ. ๒๕๒๕ ก็มีความรู้สึกชัดเจนว่า ท่านอาจารย์ให้ความสำคัญมากต่อชีวิตธรรมดาๆ ของชาวบ้าน และเข้าใจปัญหาของชาวบ้านอย่างดี ปรากฏชัดในงาน *ชีวิตและการงานของปรีดี-พูนศุข* (ยังไม่ได้พิมพ์) ซึ่งท่านอาจารย์กรุณาขอให้ท่านผู้หญิง อ่านบางตอนให้ทราบ เมื่ออาจารย์กนกศักดิ์ แก้วเทพ แห่งคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยผู้ร่วมสัมภาษณ์ในวันนั้น ถามท่านอาจารย์ว่า ระบบเศรษฐกิจในอุดมคติของท่านอาจารย์คืออะไร ท่านอาจารย์ตอบว่า "สหกรณ์สังคมนิยม (socialist cooperative)" หมายความว่าท่านอาจารย์ให้ความสำคัญสูงมากกับการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการจัดการเศรษฐกิจ เมื่อสะดุดใจข้อนี้และกลับมาอ่านคำอธิบายกฎหมายปกครองของท่านอาจารย์เอง ที่บรรยายและเขียนก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง (๒๔๗๕) และรายงานการประชุมกรรมการพิจารณาเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ๑๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ จึงได้ความชัดว่า ในกระบวนการคิดหาระบบเศรษฐกิจสังคมนิยมที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทย ท่านอาจารย์ปรีดีเน้นระบบสหกรณ์และการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน มิใช่เน้นแต่ด้านการวางแผนของ

รัฐ อีกทั้งข้อเขียนของท่านหลายชิ้น ในช่วงที่ท่านลี้ภัยการเมือง ก็ยืนยันว่า ท่านอาจารย์สนใจชาวบ้านธรรมดาและการปกครองกันเองของพวกเขา เหล่านั้นภายในหมู่บ้าน สนใจความเป็นอยู่ และฐานะทางการเมืองของชนชาติ ส่วนน้อย และเสนอให้รัฐไทย เคารพระเบียบประเพณีอันดีงามของชนชาติ ส่วนน้อยด้วย

คุณวรพุทธิ ชัยนาม ในบทความ “เค้าโครงการเศรษฐกิจของนายปรีดี พนมยงค์” (สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ฉบับที่ ๑ ปีที่ ๘ มิถุนายน ๒๕๑๓) ได้อธิบาย ความคิดของท่านอาจารย์ปรีดีในเรื่องสหกรณ์ว่า การแบ่งหน้าที่ระหว่างรัฐ และสหกรณ์ในเค้าโครงการฯ อยู่ที่ว่ารัฐทำหน้าที่วางแผนทางเศรษฐกิจ แต่สหกรณ์ควบคุมการปฏิบัติงานทุกชั้นทุกส่วน อีกทั้งสหกรณ์ยังเป็นหน่วย สังคม (นอกเหนือจากเป็นหน่วยเศรษฐกิจ) การที่ตั้งเป็นสัดส่วนย่อม สะดวกแก่การปกครองแบบเทศบาลท้องถิ่น และการจัดบริการที่จำเป็น ต่างๆ ให้ทั่วถึง เช่น การอนามัย สาธารณสุข การศึกษา คุณสมชาย สุวรรณศรี บรรณาธิการ *ปวารณสาร* ก็เสนอในจดหมาย ลงวันที่ ๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๖ ถึงข้าพเจ้าว่า “กล่าวอย่างถึงที่สุด การแก้ปัญหาชาวนาต้อง เป็นจิตสำนึกของชาวนาด้วยกันเอง ส่วนการจัดระบบบางอย่างเป็นเพียง “เครื่องมือ” ที่จะเอื้อให้เกิดภาวะการรวมตัวของจิตสำนึกเหล่านี้ ผมคิดว่านี่ คือสิ่งที่ท่านปรีดี พยายามที่จะกระทำตั้งแต่สมัยนั้น” การให้ความคิดในแง่ เดียวกันของมิตรสเน่ห์ทั้งสอง ทำให้ข้าพเจ้ามีแรงใจมากขึ้น ที่จะเขียน บทความว่าด้วยความคิดซึ่งเน้นความสำคัญของประชาชนธรรมดา ของ ท่านอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ โดยเฉพาะองค์กรประชาชนที่จัดตั้งทางเศรษฐกิจ กันขึ้นในรูปสหกรณ์ ความคิดสหกรณ์นี้เป็นอุดมคติสูงสุดของท่านอาจารย์

แต่บางครั้งถูกกลบเกลื่อนความสำคัญด้วยปัญหาเฉพาะหน้า ที่ท่านอาจารย์
ต้องเผชิญหรือถูกกลบเกลื่อนด้วยการที่คนรุ่นหลังพิจารณาความคิดของ
ท่านอาจารย์ไม่ละเอียดเต็มที่

ในบทความนี้ข้าพเจ้าปรารถนาที่จะสะท้อนความคิดทางเศรษฐกิจ
ของท่านอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ เรื่องสหกรณ์ โดยจะนำเสนอความคิดของ
ท่านอาจารย์ในเรื่องนี้ โดยแบ่งเป็น ๓ ช่วงเวลาด้วยกัน คือ

- ๑) ช่วงก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง
- ๒) ช่วงระหว่างการเปลี่ยนแปลงการปกครอง และ
- ๓) ช่วงสืบทอดการเมือง

ช่วงก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง

ความคิดของท่านอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ เรื่องสหกรณ์ ปรากฏในคำ
อธิบายกฎหมายปกครอง (๒๔๗๔) ที่ท่านสอนที่โรงเรียนกฎหมาย กระทรวง
ยุติธรรมในภาคที่ ๑ หมวดที่ ๒ ส่วนที่ ๓ แห่งคำอธิบาย ท่านอาจารย์
กล่าวถึงรัฐบาลที่ถือลัทธิผสมระหว่างลิเบรลลิสม์และโซเชี่ยลลิสม์ คือ
ลัทธิโซลิดารีสต์ ท่านอาจารย์กล่าวว่า “ลัทธิโซลิดารีสต์ ผู้คิดลัทธินี้มีชื่อ
เสียง คือ ศาสตราจารย์ ชาลส์ จิต แห่งมหาวิทยาลัยกรุงปารีส ตามลัทธินี้
มนุษย์ย่อมอาศัยซึ่งกันและกันจึงควรจัดให้มีสหกรณ์ต่างๆ เช่นในการประดิษฐ์
การใช้ การจำหน่าย เป็นต้น (ในเบื้องต้นเมื่อการศึกษายังเจริญไม่ถึงขีด
การนี้ก็จะต้องมีวิธีการบังคับก่อน)” และในคำอธิบายกฎหมายปกครองนั้น
ภาคที่ ๑ หมวดเพิ่มเติม ท่านอาจารย์ได้เขียนเกี่ยวกับ “ระเบียบการ
ปกครองโดยสามัคคีธรรมในสมัยพุทธกาล” ท่านอาจารย์อธิบายว่าในสมัย
พุทธกาล การปกครองอาณาจักรในชมพูทวีปมีลัทธิต่างๆ เป็นมหาราชาบ้าง

ราชาบัง แต่ “บางอาณาจักรไม่มีพระเจ้าแผ่นดิน คือปกครองอย่างที่เรียกว่า *โดยสามัคคีธรรม*” คืออาณาจักรลัทธิขงจื้อ ซึ่งเป็นชาติภูมิและพระวงศ์ของพระพุทธเจ้า “*ปกครองโดยสามัคคีธรรม คือ ไม่มีพระเจ้าแผ่นดิน เมื่อมีกิจการแผ่นดินที่จะต้องวินิจฉัย ผู้เป็นหัวหน้าราษฎร ก็ประชุมกันปรึกษาแล้วช่วยกันจัดตามสมควร*”

ในทัศนะของข้าพเจ้าสิ่งที่ท่านอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ เสนอในคำอธิบายกฎหมายปกครองคือ ลัทธิสหกรณ์ที่จัดตั้งเป็นชุมชนขนาดย่อม มีรากฐานอยู่บนความช่วยเหลือซึ่งกันและกันของสมาชิกของชุมชน ไม่ต้องการปกครองมาก ใช้หลักความช่วยเหลือซึ่งกันและกันโดยสมัครใจในกิจการต่างๆ ที่ท่านอาจารย์เรียกว่า “สามัคคีธรรม” หลักสามัคคีธรรมนี้จะปรากฏอีกในข้อเขียนของท่านอาจารย์ในช่วงลี้ภัยทางการเมือง รวมทั้งการโยงหลักนี้เข้ากับลักษณะประชาธิปไตยแบบปฐมสหกรณ์ในชุมชนหมู่บ้านไทย ว่าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

เช่นเดียวกัน ลักษณะที่ว่าในเบื้องต้นอาจจะต้องมีการบังคับก่อนบ้าง ก็ปรากฏอีกในข้อเสนอเค้าโครงการเศรษฐกิจ พ.ศ. ๒๔๗๖ และปรากฏในลักษณะที่เข้มข้นลดลง (นำ สังสอน ชี้แจง) ในคำให้สัมภาษณ์ของท่านอาจารย์วันที่ ๑๐ เมษายน พ.ศ. ๒๕๒๕ ข้าพเจ้าเข้าใจเช่นเดียวกับคุณวรพุทธิชัยนาม ว่าสิ่งที่ท่านอาจารย์มีอยู่ในใจคือดุลยภาพระหว่างการวางแผนของรัฐกับการปฏิบัติงานโดยอิสระตัวเองของสหกรณ์ และข้าพเจ้ามีความเห็นเพิ่มเติมจากคุณวรพุทธิว่า ในทัศนะของท่านอาจารย์ เป้าหมายคือความเป็นอิสระของสหกรณ์ แต่ทว่า ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสหกรณ์ภายหลังการอภิวัฒน์แล้ว เป็นกระบวนการวิวัฒนาการที่กินเวลานาน จากชั้น

ต้นที่รัฐเป็นผู้จัดค่อนข้างมาก จนไปถึงขั้นต่อไปที่สหกรณ์มีบทบาทเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ และเป็นระบบ **สหกรณ์สังคมนิยม** ในท้ายที่สุด เช่นเดียวกับในด้านการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ที่ท่านอาจารย์เสนอรระบุไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. ๒๔๗๕ (มาตรา ๑๖ และ มาตรา ๑๕) ว่าประชาชนเลือกผู้แทนผู้แทนจากการแต่งตั้งจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ จนผู้แทนทั้งหมดมาจากการเลือกตั้ง คือจากประชาธิปไตยแบบมีพี่เลี้ยงเป็นประชาธิปไตยสมบูรณ์ในเวลา ๑๐ ปี

ช่วงระหว่างการเปลี่ยนแปลงการปกครอง

ข้อเสนอเค้าโครงการเศรษฐกิจของท่านอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ แม้จะมีแนวโน้มเน้นการวางแผนเศรษฐกิจโดยรัฐ แต่ทว่าก็มีข้อเสนอให้สหกรณ์เป็นผู้จัดการเศรษฐกิจควบคู่ไปด้วยกัน กล่าวได้ว่าทุกครั้งในเค้าโครงการฯ ที่ท่านอาจารย์เอ่ยถึงรัฐ ท่านอาจารย์ก็จะต้องเอ่ยถึงสหกรณ์มาคานกันเอาไว้ จึงเป็นการไม่ยุติธรรมถ้าเรากล่าวถึงความคิดของท่านอาจารย์โดยระบุแต่เพียงว่า ท่านเน้นการวางแผนเศรษฐกิจโดยรัฐ ใน “คำชี้แจงข้อที่ควรระลึกในการอ่านคำชี้แจง” ที่ปรากฏในเค้าโครงการฯ ท่านอาจารย์ระบุว่า “การที่จะส่งเสริมให้ราษฎรได้มีความสุขสมบูรณ์นั้น ก็มีอยู่ทางเดียว ซึ่งรัฐบาลจะต้องเป็นผู้จัดการเศรษฐกิจเสียเอง โดยแบ่งการเศรษฐกิจนั้นออกเป็นสหกรณ์ต่างๆ” และในหมวดที่ ๑ ของเค้าโครงการฯ ว่าด้วยประกาศของคณะราษฎรท่านอาจารย์ก็ชี้ชัดว่าท่านทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองเพื่อมุ่งต่อการ “บำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎร” ในหมวดที่ ๔ ว่าด้วยการแบ่งงานออกเป็นสหกรณ์ ท่านอาจารย์ระบุว่าจะให้รัฐบาลกลางจัดการเศรษฐกิจทุกประการนั้นไม่ถูกต้อง เพราะจะควบคุมไม่ทั่วถึง

ท่านอาจารย์กล่าวว่า

แม้ตามหลักรัฐบาลจะเป็นผู้ประกอบการเศรษฐกิจเสียเองก็ดี แต่ในประเทศที่กว้างขวางมีพลเมืองกว่า ๑๑ ล้าน ดังประเทศสยามนี้ การประกอบเศรษฐกิจจะขึ้นตรงต่อรัฐบาลกลางเสียทั้งนั้นแล้ว การควบคุมตรวจตราอาจจะเป็นไปได้ทั่วถึงไม่ได้ ฉะนั้น จะต้องแบ่งการประกอบเศรษฐกิจนี้เป็นสหกรณ์ต่างๆ

สหกรณ์ของท่านอาจารย์ ต่างจากสหกรณ์ที่จัดตั้งในสมัยสมบูรณาญาสิทธิ เพราะสหกรณ์ในเค้าโครงการฯ เป็นสหกรณ์ “ครบรูป” กล่าวคือ

๑) ร่วมกันในการประดิษฐ์ โดยรัฐบาลออกที่ดินและเงินทุน สมาชิกสหกรณ์เป็นผู้ออกแรง

๒) ร่วมกันในการจำหน่ายและขนส่ง

๓) ร่วมกันในการจัดหาของอุปโภคและบริโภค และ

๔) ร่วมกันในการสร้างสถานที่อยู่

นอกจากนี้สหกรณ์ครบรูปจะเป็นฐานของการจัดการปกครองแบบกระจายอำนาจ คือเทศบาล และมีบทบาทในการจัดบริการสาธารณสุขและการศึกษาด้วยตนเอง จัดระดับปราบปรามโจรผู้ร้าย และรัฐอาจอาศัยสหกรณ์เป็นหน่วยมูลฐานของการฝึกการทหารแก่ประชาชนทั่วไปอีกด้วย

และเมื่อคำนึงถึงว่าเค้าโครงการฯ ไม่ได้เสนอให้ริบทุนและที่ดินเป็นของรัฐ แต่ใช้วิธีซื้อ อีกทั้งมีข้อยกเว้นให้กิจการบางประเภทดำเนินการแบบเอกชนได้ด้วย จึงนำพิจารณาว่าเค้าโครงการฯ มิได้เน้นการบังคับโดยรัฐจนมิได้พิจารณาส่วนอื่นๆ ของสังคม อีกทั้งในการจะประกาศใช้เป็นโครงการจริงๆ นั้น ก็ย่อมมีการต่อรองปรับปรุงเค้าโครงการฯ ได้ และในหมวดที่ ๕ แห่งเค้าโครงการฯ ว่าด้วยวิธีซึ่งรัฐบาลจะหาที่ดิน แรงงานและทุน ท่าน

อาจารย์ก็ได้กำหนดปรัชญาหลักของเค้าโครงการฯ ในเรื่องวิธีการปฏิบัติไว้ว่า

หลักสำคัญที่ควรคำนึงถึงก็คือ รัฐบาลจะต้องดำเนินวิธีละม่อม คือต้องอาศัยการร่วมมือระหว่างคนมีกับคนจน รัฐบาลต้องไม่ประทุษร้ายคนมี

คำแถลงของท่านอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ ในการประชุมกรรมการพิจารณาเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ วันที่ ๑๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ ณ วังปารุสกวัน ยืนยันชัดเจนว่าท่านอาจารย์เห็นความสำคัญของชาวบ้าน เป็นห่วงว่าในอนาคตจะมีการต่อสู้ขัดแย้งในสังคม อันเนื่องมาจากความทุกข์ยากของพวกเขาเหล่านี้ และเสนอระบบโซลิดาริสต์ เป็นแกนกลางของระบบเศรษฐกิจใหม่ของสยาม ผสมด้วยข้อดีจากระบบอื่นๆ

ท่านอาจารย์แถลงอย่างจับใจในตอนหนึ่งของการประชุมอันเป็นประวัติศาสตร์ครั้งนั้น (เป็นการประชุมกรองข้อเสนอเค้าโครงการฯ ก่อนเสนอเข้าคณะรัฐมนตรี นายกรัฐมนตรีพระยามโนปกรณนิติธาดาที่เข้าร่วมประชุมด้วย) ว่า “ข้าพเจ้าไม่ใช่คนกรุงเทพฯ จึงรู้หัวอกของคนบ้านนอกเป็นอย่างดี โดยได้รับความลำบากยากจน เพื่อนในหัวเมืองยังยากจนอีกมาก” และอีกตอนหนึ่งท่านกล่าวว่า “มีผู้ทำนายว่า การต่อสู้ระหว่างคนต่างชั้น จะต้องเกิดมีขึ้นเมื่อมีความปั่นป่วนมากขึ้น คือมียากจน แร้นแค้น เราควรป้องกันเสียในขั้นต้น” ท่านอาจารย์ประกาศในการประชุมครั้งนั้นว่า

ตามหลักของข้าพเจ้านั้น เป็นลัทธิผสมหลายอย่างที่ได้เลือกคัดเอาที่ดีมาปรับปรุงให้สมกับฐานะของประเทศสยาม แต่เหตุสำคัญอาศัยหลักโซลิดาริสต์ ไม่ใช่คอมมิวนิสต์ คือถือว่ามนุษย์ที่เกิดมาย่อมต้องเป็นเจ้าของและดูแลหมั่นต่อกัน เช่น คนจนนั้นเพราะผู้ชนทำให้จนก็ได้ คนเคยทอผ้าด้วยมือ ครั้นมีเครื่องจักรแข่งขันคนที่ทอด้วยมือต้องเลิกหรือคนที่รวมเวลานี้ไม่ใช่รวยเพราะแรงงานของตนเลย เช่น

ผู้ที่มีที่ดินมากคนหนึ่งในกรุงเทพฯ ซึ่งแต่เดิมมีราคาด้อย ภายหลังที่ดินมีราคาแพงสร้างตึกสูงๆ ดังนี้ ราคาที่ดินแพงขึ้นเนื่องจากฝูงชน ไม่ใช่เพราะการกระทำของคนนั้น ฉะนั้นจึงถือว่ามนุษย์ต่างมีหนี้ตามธรรมชาติต่อกัน จึงต้องร่วมกันประกันภัยต่อกันและร่วมกันในการประกอบเศรษฐกิจ

ความคิดของท่านอาจารย์ที่นิยมหลักโซลิดาริสต์ที่เคยสอนไว้ในคำอธิบายกฎหมายปกครองก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง มาปรากฏอีกครั้งในคำแถลงในการประชุมสำคัญยิ่งครั้งนี้ และในคำสอนกฎหมายปกครองบรรยายที่โรงเรียนกฎหมาย ๒๔ กุมภาพันธ์ ถึง ๓๑ มีนาคม ๒๔๗๕ (หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง) ท่านอาจารย์ก็ได้กล่าวถึงหลักภราดรภาพว่า

มนุษย์ที่เกิดมาเพื่ออยู่ร่วมกัน... มนุษย์จำต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในประเทศหนึ่งถ้ามนุษย์คนหนึ่งต้องรับทุกข์ เพื่อนมนุษย์อื่นก็รับทุกข์ด้วย... เหตุฉะนั้นเพียงแต่มนุษย์มีความเสรีภาพและต่างก็มีความเสมอภาค จึงยังไม่เพียงพอที่จะรวมกันอยู่ได้ คือจำต้องมีการช่วยเหลือกันโดยตรง...

เนื่องจากในระยะที่ท่านอาจารย์เสนอเค้าโครงการเศรษฐกิจคงจะมีเสียงกล่าวหาว่าท่านอาจารย์เป็นคอมมิวนิสต์ ในการแถลงต่อคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ ท่านอาจารย์จึงต้องปฏิเสธครั้งแล้วครั้งเล่าว่า ท่านไม่ได้ยึดหลักคอมมิวนิสต์ในการร่างเค้าโครงการฯ ท่านกล่าวแถลงแต่เริ่มเปิดการประชุมในตอนเช้าวันที่ ๑๒ มีนาคม นั้นว่า :

โครงการนี้ไม่ใช่หลักคอมมิวนิสต์ เรามีทั้งแคปิตลลิสต์ และโซเชี่ยลลิสต์รวมกัน ถ้าหากพวกคอมมิวนิสต์มาอ่านจะติเตียนมาก ว่ายังรับรองพวกมันให้มีอยู่

และอีกตอนหนึ่งท่านแถลงว่า :

โปลิซีของข้าพเจ้านั้นเดินแบบโซเชี่ยลลิสต์ผสมลิเบรล

และอีกตอนหนึ่งย้ำซ้ำว่า :

หลักโครงการของข้าพเจ้านี้ไม่ขัดกับแคปิตลลิสต์เลย เดินคู่กันไปแท้อะ เราต้องการให้มีทุนของพวกมั่งมีในนี้และต่างประเทศ

กล่าวโดยสรุป ความคิดทางเศรษฐกิจของท่านอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ ในช่วงระหว่างการเปลี่ยนแปลงการปกครองคือลัทธิโซลิดาไรสต์ของศาสตราจารย์ ชาลส์ จิด (Charles Gide 1847-1932) ดูกิต (L. Duguit 1859-1928) และ เดอโคร์ม (E. Durkheim 1858-1917) ซึ่งจัดเป็นสำนักหนึ่งของความคิดสังคมนิยมอุดมคติ (Utopian socialism) หรือสังคมนิยมเสรี (Liberal socialism) หรือบางครั้งเรียกว่าสังคมนิยมแบบสมาคม (Associative socialism) คือถือการร่วมมือ ช่วยเหลือกันโดยสมัครใจระหว่างชนชั้นต่างๆ แทนการต่อสู้ระหว่างชนชั้นและการล้มล้างชนชั้น ให้ผู้ใช้แรงงานมีส่วนร่วมในการบริหารกิจการ ใช้รูปแบบสหกรณ์ในการบริหารเศรษฐกิจ และให้รัฐใช้มาตรการกระจายรายได้และทรัพย์สินเพื่อชนชั้นผู้เสียเปรียบ และท่านอาจารย์นำเอาลัทธิรวมส่วนกลาง (Collectivism) มาผสมเข้าด้วยเฉพาะในเรื่องที่ดิน ดังที่ท่านกล่าวว่าเค้าโครงการฯ “เป็นลัทธิผสมหลายอย่างที่ได้เลือกคัด เอาที่ดีมาปรับปรุงให้สมกับสถานะของประเทศสยาม” เพราะเค้าโครงการฯ เสนอให้รัฐบังคับซื้อที่ดินส่วนใหญ่เป็นของรัฐ นอกจากที่ดินซึ่งเอกชนได้รับสัมปทานพิเศษ อย่างไรก็ตามในเรื่องนี้ท่านอาจารย์ได้แถลงต่อคณะกรรมการชุดดังกล่าวว่า “การออกกฎหมายบังคับซื้อนั้น เพื่อป้องกันคนเกเรและหน่วงไม่ขาย หรือเกี่ยงเอาราคาแพงเท่านั้น” เข้าใจว่าหากคณะรัฐบาลรับหลักเค้าโครงการฯ ในทางปฏิบัติคง

สามารถต่อรองให้มีกรณียกเว้นได้มาก ดังที่ท่านอาจารย์กล่าวไว้แล้วใน
เค้าโครงการฯ ว่า “รัฐบาลต้องไม่ประหัตประหารคนมี” ท่านมิได้หันเหจาก
แนวทางลัทธิโซลิดาริสม์ (Solidarism) แม้คณะของท่านเปลี่ยนแปลงการ
ปกครองสำเร็จแล้ว ท่านอาจารย์คงคำนึงถึงคุณภาพของการใช้อำนาจ
บังคับของรัฐ และการร่วมกระทำการของปัจเจกชนในรูปสหกรณ์ ยึดหลัก
ความช่วยเหลือระหว่างเพื่อนมนุษย์โดยสมัครใจไม่ว่าจะสังกัดชนชั้นไหน

ความคิดของท่านอาจารย์ เรื่องความร่วมมือระหว่างชนชั้นปรากฏ
เป็นรูปธรรมชัดอีกครั้งหนึ่งในขบวนการเสรีไทย ที่ท่านอาจารย์เป็นหัวหน้า
เป็นข้อพิสูจน์ในทางปฏิบัติว่า ท่านอาจารย์สามารถประนีประนอมได้กับคน
ไทยทุกชนชั้น เพื่อผลประโยชน์ร่วมกันของสังคม และเป็นข้อพิสูจน์ด้วยว่า
ท่านอาจารย์ได้รับการสนับสนุนอย่างดีมาจากผู้นำระดับท้องถิ่น และจาก
ชาวบ้านธรรมดา

และภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง พรรคสหชีพซึ่งสนับสนุนท่าน
อาจารย์ก็ยึดนโยบายเศรษฐกิจสหกรณ์เป็นหลักของพรรครวมคนทุกอาชีพ

ช่วงลี้ภัยการเมือง

ข้อเขียนของท่านอาจารย์ในช่วงลี้ภัยการเมือง (พ.ศ. ๒๔๙๐-๒๕๒๖) ที่
ชัดที่สุดว่าท่านอาจารย์ให้ความสำคัญกับชาวบ้านและการจัดตั้งกันขึ้นเอง
ของพวกเขา อย่างน้อยองค์การของชุมชนชาวบ้านเอง จะเรียกว่าสหกรณ์
หรือสิ่งใดก็แล้วแต่ จะต้องเป็นหัวใจ เป็นแกนของสังคมไทยที่ก้าวหน้า รัฐ
เป็นเพียงผู้ชี้แนะฟื้นฟูองค์การชุมชนและช่วยเหลือ มากกว่าบังคับจัดการ
ลัทธิรวมส่วนกลาง (Collectivism) จางหายไปจากความคิดของท่านอาจารย์
ลักษณะ “สามัคคีธรรม” และ “สหกรณ์” ซึ่งท่านอาจารย์มีอยู่แล้วก่อนการ

เปลี่ยนแปลงการปกครอง เด่นชัดขึ้นมาอย่างเต็มที่

ในหนังสือเล่มเล็ก *ความเป็นอนิจจังของสังคม* ที่ท่านอาจารย์เขียนขึ้น
ใน พ.ศ. ๒๕๐๐ ท่านอาจารย์ได้เริ่มต้นหนังสือโดยอ้างคำพังเพยไทยโบราณ
ที่ว่า

กระเบื้องจะเฟื่องฟูลอย

น้ำเต้าน้อยจะถอยจม

ผู้ดีจะเดินตรอก

ชั่วครอกจะเดินถนน

ท่านอาจารย์อธิบายว่า คำพังเพยนี้หมายความว่าในอนาคตพวกที่ถูก
เบียดเบียนคือ “กระเบื้อง” จะมีความเป็นอยู่ดีขึ้น ขณะที่พวกเบียดเบียน คือ
“น้ำเต้าน้อย” จะตกลงมา ในยุคอนาคตศรีอารยเมตไตรย มนุษชาติจะอยู่
ร่วมกันด้วยความเมตตาปราณีระหว่างกัน ระบบของปฤชนจะไม่สามารถ
ต้านทานระบบใหม่ของสาธุชนได้ “ความเดือดร้อนอันเกิดจากการเบียดเบียน
กันนั้นจะต้องเสื่อมสลายไปในที่สุดโดยชัยชนะของมวลราษฎร” ท่านอาจารย์
กล่าววาระบบแห่งการช่วยเหลือซึ่งกันและกันของราษฎรนั้น เคยมีมาแล้ว
ในสังคมไทยชนบทและตกทอดมาถึงปัจจุบัน ดังที่ท่านอาจารย์ระบุไว้ตอน
หนึ่งว่า “ความเป็นอยู่ชนิตร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกันภายในสังคมน้อยๆ นั้น
... ยังเป็นประเพณีตกทอดมาถึงชาวชนบทในปัจจุบันที่มีการร่วมมือกัน
ในการทำนา เช่น การลงแขกไถนา, ดำนา, เกี่ยวข้าว ฯลฯ” ในหนังสือ *ความเป็น
อนิจจังของสังคม* ท่านอาจารย์เรียกสังคมหมู่บ้านรูปแบบนี้ว่าระบบ “สามัคคี
ธรรม”

ในบทความ “จะมีทางได้ประชาธิปไตยโดยโดยสันติวิธีหรือไม่” (๒๕๑๖) ท่าน

อาจารย์แสดงความเลื่อมใสในระบบประชาธิปไตยแบบพุทธศาสนา ท่านอาจารย์กล่าวว่า “พระพุทธองค์... ทรงบรรพชาเทศนาสั่งสอนให้มนุษย์ปกครองกันโดยสามัคคีธรรม และทรงปกครองคณะสงฆ์ของพระองค์ให้เป็นตัวอย่างแก่ระบบประชาธิปไตย... วินัยสงฆ์ที่ปกครองกันในวัด... ‘ตามฉบับแท้’... เป็นระบบประชาธิปไตยเปรียบพร้อมด้วยสามัคคีธรรมโดยแท้” เช่นเดียวกันในบทความ ประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญเบื้องต้นกับการร่างรัฐธรรมนูญ (๒๕๑๗) ท่านอาจารย์ก็เสนอไว้ว่า สังคมไทยมีการปกครองระบอบประชาธิปไตยอยู่ก่อนมานานแล้ว ณ ระดับชนบท ท่านกล่าวไว้ในบทความนั้นว่า “ซากแห่งการปกครองแบบประชาธิปไตยก็ยังเหลืออยู่บ้างในชนบทก่อนรัฐประหาร ๘ พ.ย. ๒๕๑๐ คือยังมีธรรมเนียมประเพณี ซึ่งบทกฎหมายที่ขีดเขียนเป็นลายลักษณ์อักษรรับรองว่าผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นผู้ปกครองหมู่บ้านนั้นเป็นผู้ที่ราษฎรในหมู่บ้านเลือกตั้งขึ้น ถ้าตำแหน่งเจ้าอาวาสของวัดส่วนมากในชนบทว่างลง ทางคณะสงฆ์ก็ปรึกษาพระภิกษุในวัดกับชาวบ้านคัดเลือกเจ้าอาวาสองค์ใหม่ การทำนาในหลายท้องที่ ก็มีการลงแขกช่วยกันไถนา ดำนา เกี่ยวข้าว และต่างก็ช่วยกันในการปลูกที่พืักอาศัยหลายแห่ง ฯลฯ อากาการกิริยาที่ราษฎรในชนบทแสดงออกนั้น เป็นส่วนหนึ่งแห่งประชาธิปไตยปฐมกาลที่ยังมีซากตกค้างอยู่” ในบทความเดียวกันนี้ท่านอาจารย์ก็ได้อ้างถึงผลงานของรัฐบาลคณะราษฎร ที่ได้เสนอพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. ๒๔๗๗ เพื่อให้ราษฎรปกครองตนเองโดยถือมติปวงชนเป็นใหญ่ “จากชั้นท้องถื่น” ขึ้นมาเลยทีเดียว.

สุดท้ายในคำให้สัมภาษณ์ของท่านอาจารย์เมื่อวันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๒๕ พิมพ์เป็นเล่มชื่อ **ประสบการณ์และความเห็นบางประการของรัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี**

พนมยงค์ ท่านอาจารย์ได้เล่าประวัติของตัวเองที่ถือกำเนิดมาในตระกูลชาวนาที่อยุธยา ตัวท่านเคยทำนา และท่านเข้าใจปัญหาที่ชาวนาเผชิญอยู่อย่างลึกซึ้งทั้งปัญหาธรรมชาติ สวย ค่าเช่า และดอกเบี้ย ท่านคิดว่า “ชาวนามีการต่อสู้ต่อสู้โดยการคือแพ่ง เช่น ช้าวได้มากก็ไม่อยากให้เจ้าของที่ดินเป็นต้น แต่จะมารวมเป็นขบวนอย่างนิยายจีนก็ไม่มี” เมื่อคณะราษฎรยึดอำนาจรัฐได้ ก็ได้เสนอสภาผู้แทนราษฎรให้ลงมติใช้พระราชบัญญัติห้ามยึดทรัพย์กสิกร ท่านอาจารย์อธิบายว่า คณะราษฎรทำการเพื่อชาวนาได้มากเสียยิ่งกว่าคณะก๊กมินตั๋งของซุนยัตเซ็น “ในประเทศจีนนั้นซุนยัตเซ็นหาได้แต่ต้องอะไรไม่ แต่ส่วนของเรา เราได้เปลี่ยนอาณัติสิทธิ์ของเจ้าของที่ดินซึ่งจะยึดทรัพย์สมบัติของชาวนา มาจนกระทั่งควาย จนกระทั่งลูกเมียอะไรต่ออะไรนี้ ในเมืองจีนสมัยก๊กมินตั๋งยังมีอยู่ แต่ของเราได้เลิกทันที” ท่านอาจารย์กรุณาให้คำอธิบายความคิดของท่านเรื่องสหกรณ์ว่า สหกรณ์ที่ท่านปรารถนาสมัยเปลี่ยนแปลงการปกครองนั้น “ราษฎรเขาจัดตั้งและปกครองของเขาเอง แต่เรามีที่เรียกว่าที่ปรึกษาเทศบาล” และสหกรณ์ของท่านต่างกับสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ซึ่งเป็นเพียงสหกรณ์เครดิตรวมกันไปกู้เงิน “ของเรา มีสหกรณ์ ทั้งสหกรณ์การผลิต (production) และทุกรูปเศรษฐกิจ ราษฎรก่อตั้งเองโดยรัฐบาลเข้าไปช่วย คือช่วยนำ เพราะเหตุว่าที่แรกก็ไปสั่งสอน หรือชี้แจงต่อราษฎรเสียก่อน ไม่ใช่ไปถึงก็ไปบังคับให้ทำ... คือรัฐก็ต้องช่วยชี้แจงที่จะให้ชาวนาเข้าร่วมกันเป็นสหกรณ์ ไม่ใช่ไปชี้สั่งก็เปล่า” และท่านต้องการ “เปลี่ยนสภาพการปกครองของตำบลให้เป็นสหกรณ์หมด”

ดร.ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ เคยสรุปไว้ในปาฐกถา เมื่อวันที่ ๒๖ มิถุนายน ๒๕๒๖ ปรีดีกับแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ว่า

“อาจมีการเปลี่ยนแนวความคิดทางเศรษฐกิจของอาจารย์ปรีดี จากสังคมนิยมโดยรัฐ มาสู่สังคมนิยมแบบสหกรณ์ในช่วง ๕๐ ปีที่ผ่านมา... หลังจากที่ได่มองความล้มเหลวต่างๆ ของการเข้าสู่สังคมนิยมโดยทันทีทันใด ของประเทศที่เป็นสังคมนิยมแล้ว” ข้าพเจ้าเห็นด้วยกับ ดร.ปรีชาฯ ที่ว่า ท่านอาจารย์ไม่เน้นส่วนของรัฐในระบบสังคมนิยมเท่าที่ปรากฏในเค้าโครงการฯ แต่ทว่าข้าพเจ้าเห็นว่าความคิดสังคมนิยมแบบสหกรณ์ เป็นแนวคิดที่ท่านอาจารย์มีมาก่อนแล้วตั้งแต่ก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองสมัยช่วงเปลี่ยนแปลงการปกครอง แต่มาระยะหลังเมื่อส่วนลักษณะสังคมนิยมโดยรัฐหรือลัทธิรวมส่วนกลางของท่านอาจารย์จางลงไป ลักษณะสหกรณ์ในความคิดของท่านอาจารย์ก็เด่นและพัฒนายิ่งขึ้น โดยเฉพาะที่ท่านอาจารย์โยงความคิดนี้กลับไปสู่ลักษณะพื้นฐานประชาธิปไตยปฐมสหการ และความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการผลิตในชุมชนหมู่บ้านไทยเดิม

ในหนังสือ **ประสบการณ์และความเห็นบางประการของรัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์** ท่านอาจารย์ยังให้คำชี้แจงเพิ่มเติมเกี่ยวกับลักษณะของสหกรณ์โดยย้ำว่าสหกรณ์ที่ท่านคิด เป็นสหกรณ์สังคมนิยม ไม่ใช่ สหกรณ์ทุนนิยม ท่านได้อ้างถึงเลนินที่ได้เขียนแสดงความแตกต่างของสหกรณ์ทั้ง ๒ ลักษณะ “เลนินได้อธิบายไว้ในบทความเกี่ยวกับเรื่องที่โซเวียตจำเป็นต้องเปลี่ยน จากการเร่งเข้าสู่สังคมนิยมเร็วเกินไปอันทำให้ผลผลิตโซเวียตตกต่ำนั้นมาใช้นโยบายเศรษฐกิจใหม่ (New Economic Policy) ซึ่งต้องเริ่มต้นจากสหกรณ์นั้น เลนินก็ได้อธิบายถึงสหกรณ์ ๒ ลักษณะดังกล่าว” เมื่อไปตรวจสอบดูชื่อเขียนของเลนิน (On Cooperation เขียน ๑๙๒๓) ข้าพเจ้าได้ความเพิ่มเติมว่า **สหกรณ์สังคมนิยม** ต้องทำในขอบเขตกว้างขวางทั่วประเทศ ไม่ใช่ทำเป็น

หย่อมๆ รัฐต้องช่วยเหลือเต็มที่ด้านเงินทุนและการเงิน และต้องถือว่าเป็นที่
ให้การศึกษาและดำเนินงานวัฒนธรรมไปด้วย ในทัศนะของเลนินสหกรณ์
สังคมนิยม จะตั้งขึ้นได้ก็ต่อเมื่ออำนาจรัฐเป็นของพรรคฝ่ายสังคมนิยม และ
ในกรณีเช่นนั้นวิธีการสหกรณ์จะเป็นวิธีที่ง่ายที่สุดและชาวนายอมรับมากที่สุด

ข้าพเจ้าขอจบบทความนี้โดยตั้งเป็นคำถามว่า **ความคิดของท่านอาจารย์
ปรีดี พนมยงค์ เป็นตัวแทนของชนชั้นไหนในสังคมไทย?** ข้าพเจ้าขอฝากปัญหา
นี้กับท่านผู้อ่าน ที่จะตอบให้ชัดเจนลงไป สำหรับข้าพเจ้าเห็นว่าความคิด
ของท่านอาจารย์ เป็นองค์ประกอบของหลายชนชั้น เป็นตัวแทนแนวร่วม
ของราษฎรฝ่ายก้าวหน้าทั้งหมด

ความคิดสหกรณ์ของปรีดี พนมยงค์ จิตรทิพย์ นาดสุภา ตีพิมพ์ครั้งแรก มีนาคม ๒๕๓๐.
สำนักพิมพ์อักษรสาส์น สถาบันปรีดี พนมยงค์

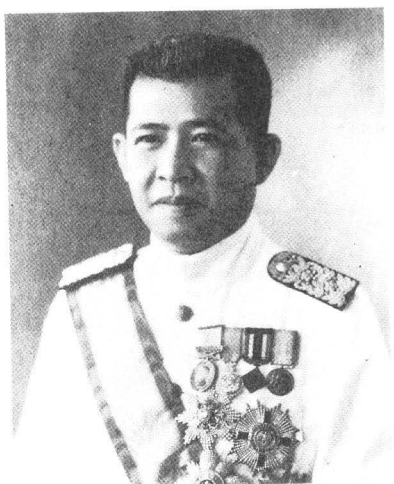

บรรณานุกรมภาคผนวก ๖

๑. ปรีดี พนมยงค์ *ปรีดี พนมยงค์ กับสังคมไทย* (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และโครงการ “ปรีดี พนมยงค์กับสังคมไทย” ๒๕๒๖)
๒. *ประชุมกฎหมายมหาชนและเอกชนของปรีดี พนมยงค์* (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๒๕๒๖)
๓. *ประสบการณ์และความเห็นบางประการของรัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์* (กรุงเทพฯ : โครงการ “ปรีดี พนมยงค์ กับสังคมไทย” ๒๕๒๖)
๔. *อนุสรณ์ นายปาล พนมยงค์* (กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์ ๒๕๒๕)
๕. ปรีชา อารยะ “เค้าโครงการเศรษฐกิจของนายปรีดี พนมยงค์” *สังคมศาสตร์ปริทัศน์* ฉบับที่ ๑ ปีที่ ๔ มิถุนายน ๒๕๑๓
๖. ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ “ปรีดีกับแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์” *ไทยแลนด์* ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๕๔๗ ๕-๑๑ สิงหาคม ๒๕๒๖
๗. “ชื่อสหชีพแลก้าวหน้า” *ไทยใหม่* ๒๔ พฤศจิกายน ๒๔๘๙
๘. ปรีดี พนมยงค์ “ข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับเอกภาพของชาติและประชาธิปไตย” *สังคมศาสตร์ปริทัศน์* ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๑๖
๙. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕
๑๐. *นิติสารสิน* แผนกสามัญ ปีที่ ๔ พุทธศักราช ๒๔๗๕
๑๑. V.I. Lenin, “On Cooperation” *Selected Works, Vol.3 (Moscow : Progress Publishers, 1975)*

ภาคผนวก

(พิเศษ)

รัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์
ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ (ระหว่าง พ.ศ.๒๔๘๔-๒๔๘๘)

สถาบันพระมหากษัตริย์ กับรัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์

ท่านนายกสภามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่านอธิการบดี ท่านที่เคารพ
ทุกๆ ท่าน ในการกล่าวเรื่อง คุณูปการของท่านอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ ที่มีต่อ
สังคมไทย ควรเริ่มต้นด้วยสังขธรรม สังขธรรมประการหนึ่งคือ ความเป็นจริงที่ว่า
สรรพสิ่งทั้งหลายล้วนเปลี่ยนแปลง สรรพสิ่งทั้งหลายเป็นอนิจจัง นั่นคือ ทุกสิ่ง
ทุกอย่างล้วนเปลี่ยนแปลงทั้งสิ้น ตั้งแต่จักรวาลไปจนถึงอะตอม ท่ามกลางกระแส
ของความเปลี่ยนแปลง ถ้ามีระบบใดระบบหนึ่งที่ปรับตัวไม่ได้ ระบบนั้นย่อมเกิด
วิกฤตและเสื่อมสลายไป นี่เป็นความจริงที่เกิดขึ้นกับระบบทุกชนิด ไม่ว่าจะเป็น
ระบบชีวิตตั้งแต่จุลินทรีย์ไปจนถึงไดโนเสาร์ องค์กร สถาบัน บริษัท ตลอด
ไปจนถึงอารยธรรมต่างๆ เช่น อารยธรรมเมโสโปเตเมีย กรีก และโรมัน เป็นต้น
อารยธรรมเหล่านี้ล้วนเสื่อมสลายไปเพราะปรับตัวไม่ได้ท่ามกลางกระแสความ
เปลี่ยนแปลง ต้นเค้าของการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ของโลกในปัจจุบันเกิดขึ้นเมื่อ
๓๐๐ ปีก่อน เริ่มต้นด้วยการปฏิวัติทางวิทยาศาสตร์ อันนำไปสู่การปฏิวัติทาง
อุตสาหกรรม ซึ่งนำไปสู่อำนาจ และการแผ่ขยายอำนาจของมหาอำนาจตะวันตก
ไปทั่วโลก อันก่อให้เกิดกระแสของการเปลี่ยนแปลงที่เขย่ารากลบทั้งโลก กระทบ
ประเทศน้อยใหญ่ทุกประเทศทั่วไป การที่ประเทศต่างๆ จะปรับตัวต่อกระแสการ
เปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรงของโลก เป็นเรื่องที่ยากมาก เพราะการที่จะปรับวิธิตัด
และปรับโครงสร้าง ไม่ว่าสังคมใดสังคมหนึ่ง เป็นเรื่องที่ยากมาก ประเทศต่างๆ
จึงประสบภัยพิบัตินานัปการ เช่น ความขัดแย้ง สงคราม ความผันผวนรุนแรง
ในสังคม วิกฤตการณ์วัฒนธรรม หรือวิกฤตการณ์ในรากเหง้าของตนเอง

พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๔ และโดยเฉพาะรัชกาลที่ ๕ ทรงพยายามปรับ
ประเทศไทยให้มีความเป็นสมัยใหม่ กระแสความเปลี่ยนแปลงของความเป็นสมัย
ใหม่ของประเทศไทยและของโลกก่อให้เกิดความเครียดเชิงโครงสร้างในสังคมไทย
เพราะโครงสร้างทางสังคมปรับตัวไม่ได้ง่ายๆ ความเครียดเชิงโครงสร้างนำไปสู่

จากคำกล่าวเปิดงานปรีดี พนมยงค์ หน้าตึกโดม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วันที่ ๑๐
พฤษภาคม ๒๕๔๐ โดย ศ.นพ.ประเวศ วะสี

ความรุนแรงได้ ดังที่มีความพยายามที่จะก่อการปฏิวัติรัฐประหารที่เรียกว่า กบฏ
ในรัชกาลที่ ๖

ในสมัยรัชกาลที่ ๗ เศรษฐกิจตกต่ำครั้งใหญ่ที่เรียกว่า The Great Depression of ๑๙๓๐ เป็นกระแสใหญ่อีกกระแสหนึ่งที่เพิ่มความเครียดให้สังคมไทย ความเครียดเพราะกระแสความเปลี่ยนแปลงจะผลิตปัญหาารุนแรงต่างๆ เข้าสู่รัฐบาลที่รวมศูนย์อำนาจ ถ้าโครงสร้างอำนาจยังรวมศูนย์ ไม่ว่ารัฐบาลนั้นจะเป็นพระมหากษัตริย์ หรือทหาร หรือพลเรือน ดังที่เราเห็นอุบัติเหตุเภทภัยที่เกิดขึ้นกับรัฐบาลต่างๆ เรื่อยมา การเปลี่ยนแปลงการปกครองด้วยสันติวิธีเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ เป็นระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ทำให้สถาบันพระมหากษัตริย์ ย้ายบทบาทจากจุดศูนย์รวมทางการเมือง อันเป็นจุดที่ล่อแหลมกลายเป็นศูนย์รวมทางจิตวิญญาณ ซึ่งพันอันตรายจากความเครียด และการเป็นเป้าหมายการเมือง ทำให้เกิดความมั่นคงในสถาบันพระมหากษัตริย์สืบมา

การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.๒๔๗๕ จึงเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้สถานะของสถาบันพระมหากษัตริย์มีความปลอดภัยและมั่นคงยิ่งขึ้น ถ้าศึกษาความคิด บทบาท และพฤติกรรมของอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นมันสมองของคณะราษฎร ทั้งในระหว่างการเปลี่ยนแปลงการปกครอง และหลังจากนั้น จะเห็นว่าอาจารย์ปรีดี คือผู้พยายามพิทักษ์สถาบันพระมหากษัตริย์ นี่จะเป็นการตรงข้ามกับความพยายามสร้างภาพให้สังคมไทยเข้าใจไปว่าอาจารย์ปรีดีเป็นปฏิปักษ์กับสถาบันพระมหากษัตริย์ ท่านผู้มีเกียรติครับ ประสบการณ์ตรงอาจจะหลอกเราได้ เช่น ประสบการณ์โดยตรงกับพื้นผิวโลกจะทำให้เราคิดว่าโลกแบนเพราะเราเห็นอยู่ทุกที่ทุกวัน เราจะสรุปว่ามันแบน แต่การประมวลความรู้โดยอาศัยหลักฐานต่างๆ สามารถสรุปได้ว่าโลกกลม จากประสบการณ์ตรงจะคิดว่าดวงอาทิตย์โคจรรอบโลกเพราะเราเห็นดวงอาทิตย์ขึ้นทางทิศตะวันออกทุกเช้าและตกทางทิศตะวันตกอยู่ทุกเย็น มนุษย์จะเชื่อเช่นนั้นว่าดวงอาทิตย์โคจรรอบโลก แต่การประมวลความรู้โดยหลักฐานต่างๆ สามารถสรุปได้ว่า โลกหมุนรอบดวงอาทิตย์ ฉะนั้นประสบการณ์ตรงอาจทำให้เราเข้าใจผิดได้ แต่การประมวลความรู้โดยหลักฐานต่างๆ ทำให้เรารู้ความจริง

เรื่องท่านอาจารย์ปรีดี เช่นกัน ได้มีผู้จงใจสร้างภาพว่าท่านเป็นปฏิปักษ์กับสถาบันพระมหากษัตริย์ แต่การประมวลความรู้โดยหลักฐานต่างๆ จะพบความจริง ซึ่งตรงกันข้ามคือ ท่านเป็นผู้ที่พยายามที่จะพิทักษ์สถาบันพระมหากษัตริย์ ทั้งในการเปลี่ยนแปลงการปกครองในช่วงที่ท่านมีอำนาจทางการเมืองและในช่วงที่ท่านไม่มีอำนาจแล้ว จนวาระสุดท้ายในชีวิตของท่าน ถ้าวิญญูชนใช้การประมวลความรู้โดยหลักฐานจะพบความจริงตามนี้ ความจริงที่ตรงข้ามกับการเล่าลือประจักษ์เรื่องดวงอาทิตย์โคจรรอบโลก หรือโลกโคจรรอบดวงอาทิตย์

ท่านผู้มีเกียรติที่เคารพ ความจริงเป็นเรื่องสำคัญ ความจริง ความรัก ความสมานฉันท์ เป็นเรื่องทีไปด้วยกันได้ ความไม่จริงก่อให้เกิดความเกลียดชังความเป็นปฏิปักษ์ และความแตกร้าง ประเทศไทยมีความแตกแยกกันมาก เป็นสังคมทอนกำลัง จนไม่มีกำลังที่จะเผชิญวิกฤตการณ์ต่างๆ มีความจำเป็นที่จะต้องสร้างความรู้ ความรักและความสามัคคี ตามพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ถ้าคิดว่าท่านอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ เป็นปฏิปักษ์ต่อสถาบันพระมหากษัตริย์แล้ว จะมองไม่เห็นความดีของอาจารย์ปรีดี ซึ่งมีเป็นอเนกประการ ถ้ารู้ความจริงว่าอาจารย์ปรีดีเป็นผู้พยายามพิทักษ์สถาบันพระมหากษัตริย์ จะเห็นคุณูปการอันยิ่งใหญ่ต่อสังคมไทยของท่านอาจารย์ปรีดี พนมยงค์

อาจารย์ปรีดี พนมยงค์ ก่อตั้งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองแห่งนี้ โดยมุ่งที่จะสร้างคนที่มีการศึกษาจำนวนมากขึ้นมามีส่วนร่วมทางการเมืองตามระบอบประชาธิปไตย อาจารย์ปรีดีวางระบบการคลังของประเทศเมื่อเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง อาจารย์ปรีดีพยายามวางความสัมพันธ์ที่ถูกต้องระหว่างประเทศไทยกับนานาประเทศเมื่อเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ได้ดำเนินการแก้ไขสนธิสัญญาสิทธิินนอกอาณาเขตที่ไทยเสียเปรียบต่างประเทศและเสียศักดิ์ศรี หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองไม่ถึง ๑๐ ปี เกิดสงครามโลกครั้งที่ ๒ ญี่ปุ่นบุกไทย ยกทัพเข้ามาประเทศไทย และบังคับให้ประเทศไทยประกาศสงครามกับสัมพันธมิตร อาจารย์ปรีดีในขณะดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ได้ก่อตั้งขบวนการเสรีไทยเพื่อต่อต้านญี่ปุ่น เมื่อญี่ปุ่นแพ้สงครามพันธมิตรถือว่าประเทศไทยแพ้สงครามด้วย อาจารย์ปรีดีใน

ฐานะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์และหัวหน้าขบวนการเสรีไทย ได้ซึ่งประกาศ
สันติภาพเมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ.๒๔๘๔ โดยถือว่าการประกาศสงครามเป็นโมฆะ
ประเทศไทยไม่มีกรณีสงครามกับสัมพันธมิตร และดำเนินการเจรจากับฝ่าย
สัมพันธมิตรให้รับรองอิสรภาพของประเทศไทย

การประกาศสันติภาพของอาจารย์ปรีดีเมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ.๒๔๘๔
เท่ากับเป็นการกู้อิสรภาพของประเทศไทย จากการตกเป็นเมืองขึ้นของสัมพันธมิตร
จากคุณูปการในการรักษาบ้านเมืองไว้เมื่อพระมหากษัตริย์ยังทรงพระเยาว์
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ได้ทรงตอบแทนคุณงามความดีของ
ท่านอาจารย์ปรีดี ด้วยการทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาให้ดำรงตำแหน่ง
รัฐบุรุษอาวุโส เป็นคนแรกและคนเดียวของประเทศไทย

ท่านรัฐบุรุษอาวุโสเป็นตัวอย่างของสามัญชนคนไทยที่มีความรักชาติบ้าน
เมืองอย่างแรงกล้า พยายามเรียนรู้จนเกิดปัญญา ใช้ปัญญาทำงานเพื่อประเทศ
ชาติ ดำรงตนอยู่ในความสุจริต ถูกต้อง มีความกล้าหาญ เป็นกำลังสำคัญใน
การก่อให้เกิดประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข พิทักษ์สถาบัน
พระมหากษัตริย์ เชิดชู และพยายามพัฒนาระบอบประชาธิปไตย ดำรงตำแหน่ง
ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ หัวหน้าขบวนการเสรีไทย นายกรัฐมนตรี เป็น
ผู้รักษากันเมืองไว้ในยามคับขัน ไม่ให้ตกเป็นเมืองขึ้นของประเทศอื่น นับว่า
อาจารย์ปรีดี พนมยงค์ เป็นคนดีศรีสยามโดยแท้

การที่มีคนไทยคนหนึ่งเป็นคนดีถึงขนาดนี้ เป็นเรื่องหาได้ยาก ควรที่สังคม
ไทยโดยเฉพาะอนุชนคนรุ่นหลังจะได้รู้ความจริง มีความภูมิใจในความคิดของ
เพื่อนร่วมชาติที่ทรงคุณงามความดีอันสูงยิ่งเช่นนี้ และเกิดความบังดาลใจที่จะ
ทำความดีเพื่อชาติบ้านเมือง

ท่านรัฐบุรุษอาวุโสเกิดเมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม พ.ศ.๒๔๔๓ หรือตรงกับ
ค.ศ.๑๙๐๐ ในปี ค.ศ.๒๐๐๐ หรือปี พ.ศ.๒๕๔๓ ปีข้างหน้าท่านจะมีชาติกาลครบ
๑ รอบศตวรรษ ในโอกาสเช่นนี้ ประเทศไทยควรจะทำอะไรอันเป็นสัญลักษณ์
เพื่อให้สังคมไทยระลึกถึงคุณูปการอันยิ่งใหญ่ที่ท่านอาจารย์ปรีดี พนมยงค์
รัฐบุรุษอาวุโสมีต่อสังคมไทย เพื่อก่อให้เกิดกำลังในชาติบ้านเมืองในการที่จะก้าว
เดินต่อไปข้างหน้า รัฐบาลควรเป็นเจ้าภาพจัดงานโดยจะเรียกว่า "งานฉลอง

๑ ศตวรรษ ปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโสของไทย" หรือ "๑ ศตวรรษ ปรีดี คนดีศรีสยาม" หรือชื่ออื่นในทำนองนี้ก็ตาม ประกอบกับการสร้างสื่อในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้รู้จักคนไทยที่ประกอบคุณงามความดีแก่แผ่นดินเกิด นอกจากนั้นรัฐบาลควรจะดำเนินการเสนอให้ UNESCO ประกาศให้อาจารย์ปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโสของไทยเป็นบุคคลสำคัญของโลก เพื่อโลกจะได้รับรู้การ มีบุคคลสำคัญระดับโลกของประเทศไทย

ท่านผู้มีเกียรติครับ ถ้ารัฐบาลได้ทำตามนี้จะเกิดความเป็นมงคล มงคลกับ รัฐบาลเอง และมงคลกับสังคมไทย คนไทยนั้นถือเรื่องมงคล มงคลเกิดจากความ จริง ความงาม ความถูกต้อง การมีความกตัญญูต่เวทีต่อคนที่มีบุญคุณ สังคม ที่มีความกตัญญูต่เวทีต่อคนที่ควรกตัญญูต่เวที ย่อมเป็นสังคมที่มีความเป็น มงคลอยู่ในตัว ในปี พ.ศ.๒๕๔๓ นี้ หรือ ค.ศ.๒๐๐๐ จะเป็นปีแห่งชาตกาลครบรอบ ศตวรรษของคนไทยผู้ทรงคุณวิเศษอีกท่านหนึ่ง คือ สมเด็จพระศรีนครินทราบ รมราชชนนี การประกาศเกียรติคุณของคนไทยผู้ทรงคุณงามความดีสูงสุดมากกว่า ๑ คน ไม่ใช่ข้อเสียหายอะไร ตรงข้าม กลับจะเป็นไปในทางที่เป็นคุณยิ่งขึ้น เรายังมีคนไทยที่ทรงคุณงามความดีสูงจำนวนมากคนเท่าใดที่จะให้โลกได้รับรู้ ยัง เป็นการดีเท่านั้น

ท่านผู้มีเกียรติครับ สังคมไทยควรจะล่องพ้นการคิดอย่างชาตวุฒิมภาวะ หรือคิดอย่างเด็กๆ ว่า ถ้ารักคนนี้ต้องไม่รักคนโน้น การคิดแบบแยกข้าง แยก พวก ได้ทำลายสังคมไทยมามากเกินแล้ว ควรจะปรับเปลี่ยนวิธีคิดมาเป็นการคิด แบบเชื่อมโยงเป็นบูรณาการ

ท่านที่เคารพครับ สังคมไทยทอนกำลังกันเองมามาก จนสังคมอ่อนแอ ถึงเวลาที่เราจะสร้างความรักความสมานฉันท์ ความเป็นมงคล ให้เกิดขึ้นในชาติ บ้านเมือง เพื่อสังคมไทยจะได้มีกำลังของแผ่นดินหรือภูมิพละในการดำเนินไป ข้างหน้า สามารถเอาชนะอุปสรรคอันยากลำบากนานาประการ สามารถสร้าง สันติภาพและสันติสุขให้เกิดขึ้นในแผ่นดินของเราให้จงได้ อันเป็นสิ่งปรารถนา สูงสุดของท่านอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส ขอขอบพระคุณครับ

ผลการประชุมคณะรัฐมนตรี

เรื่อง การเสนอชื่อศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ เป็นบุคคลสำคัญ
บรรจุไว้ในปฏิทินของยูเนสโก

คณะรัฐมนตรีให้ความเห็นชอบตามที่กระทรวงศึกษาธิการ และทบวงมหาวิทยาลัยเสนอ ในการเสนอชื่อ ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ไปยังองค์การยูเนสโก เพื่อขอให้องค์การยูเนสโกบรรจุชื่อไว้ในปฏิทินการเฉลิมฉลองบุคคลสำคัญและเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ (Anniversaries of great personalities and historic events) เนื่องในโอกาสครบรอบ ๑๐๐ ปีแห่งชาตกาล และให้ความเห็นชอบโครงการเฉลิมฉลอง ๑๐๐ ปี รัฐบุรุษอาวุโส ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ทั้งนี้ เนื่องจากในวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๔๓ จะเป็นวาระครบรอบชาตกาล ๑๐๐ ปี ของศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ อดีตผู้ประศาสน์การมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ผู้ซึ่งประกอบคุณงามความดีอันก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนและประเทศชาติ และมีบทบาทสำคัญในการพัฒนา ส่งเสริมและปลุกฝังจิตสำนึกในด้านการศึกษา สันติภาพ ตลอดจนประชาธิปไตยแก่ชาวไทยและชาวโลก และเป็นผู้ที่ได้สร้างคุณูปการอย่างใหญ่หลวงแก่ประเทศชาติ และราษฎรไทย โดยได้ปฏิบัติหน้าที่ราชการด้วยความซื่อสัตย์สุจริต กล้าหาญ เสียสละ ในตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน รัฐบุรุษอาวุโส นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย กระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงการคลัง และเลขาธิการคนแรกของสภาผู้แทนราษฎรสยาม อันจะเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เยาวชนของชาติที่จะทำนุบำรุงบ้านเมืองต่อไป

ประชุมเมื่อวันที่ ๑๓ พฤษภาคม ๒๕๔๐

คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี

ที่ ๓๖๑/๒๕๔๐

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการจัดงานฉลอง ๑๐๐ ปี รัฐบุรุษอาวุโส
ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์

ตามที่ในวันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๔๓ จะเป็นวาระครบรอบ ๑๐๐ ปี ชาตกาลของศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส ซึ่งเป็นผู้ที่มีคุณูปการอย่างใหญ่หลวงแก่ประเทศไทย เพื่อให้การจัดงานฉลองในวาระดังกล่าวดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย บรรลุซึ่งวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ นายกรัฐมนตรีจึงแต่งตั้งบุคคลรายนามต่อไปนี้เป็นกรรมการจัดงานฉลอง ๑๐๐ ปี รัฐบุรุษอาวุโส ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ คือ

คณะกรรมการที่ปรึกษา

๑. พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ)	๑๒. นายประเวศ วะสี
๒. พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต)	๑๓. นายพนัส สิมะเสถียร
๓. ประธานรัฐสภา	๑๔. นายมารุต บุญนาค
๔. ประธานศาลฎีกา	๑๕. นายระพี สาคริก
๕. ท่านผู้หญิงพูนสุข พนมยงค์	๑๖. นายสถาพร กวิตานนท์
๖. นายกนต์ธีร์ ศุภมงคล	๑๗. นายสุธี สิงห์เสน่ห์
๗. นายฉัตรทิพย์ นาถสุภา	๑๘. นายเสน่ห์ จามริก
๘. นายชวน หลีกภัย	๑๙. นายเสม พริ้งพวงแก้ว
๙. ม.ร.ว.เทพ เทวกุล	๒๐. นายเสริมศักดิ์ การุณ
๑๐. นายนิคม จันทรวิฑูร	๒๑. นายเสวตร เปี่ยมพงศ์สานต์
๑๑. นายประมวล สภาวสุ	๒๒. นายอุทัย พิมพ์ใจชน

คณะกรรมการอำนวยการ

๑. นายกรัฐมนตรี	ประธานกรรมการ
	รองประธานกรรมการ
๒. รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ	๕. ประธานมูลนิธิเสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป
๓. รัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัย	๖. ประธานชมรม ต.ม.ธ.ก.สัมพันธ์
๔. นายกสภามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	
	กรรมการ
๗. ผู้แทนสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร	๑๐. ผู้แทนกระทรวงการต่างประเทศ
๘. ผู้แทนสำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี	๑๑. ผู้แทนกระทรวงมหาดไทย
๙. ผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา	๑๒. ผู้แทนกระทรวงสาธารณสุข

๑๓. ผู้แทนสำนักงบประมาณ
๑๔. ผู้แทนกรมธนารักษ์
๑๕. ผู้แทนธนาคารแห่งประเทศไทย
๑๖. ผู้แทนการสื่อสารแห่งประเทศไทย
๑๗. ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครหรือผู้แทน
๑๘. ผู้ว่าราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยาหรือผู้แทน
๑๙. ผู้แทนสำนักจุฬาราชมนตรี
๒๐. ผู้แทนสำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย
๒๑. ผู้แทนมูลนิธิปรีดี พนมยงค์
๒๒. ผู้แทนมูลนิธิปิยะ อึ้งภากรณ์
๒๓. ผู้แทนมูลนิธิโกมล คีมทอง
๒๔. ผู้แทนมูลนิธิชูวิทย์ โอภาสพงษ์
๒๕. ผู้แทนมูลนิธิดวงประทีป
๒๖. ผู้แทนมูลนิธิเด็ก
๒๗. ผู้แทนมูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม
๒๘. ผู้แทนมูลนิธิสื่อสร้างสรรค์
๒๙. ผู้แทนมูลนิธิบูรณะชนบท
๓๐. ผู้แทนสถาบันสันติประชาธรรม
๓๑. ผู้แทนสมาคมธรรมศาสตร์ในพระบรมราชูปถัมภ์
๕๐. อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
๕๑. นายพนม เยี่ยมประยูร
๕๒. นายพิภพ ธงไชย

๓๒. ผู้แทนสมาคมสิทธิเสรีภาพแห่งประเทศไทย
๓๓. ผู้แทนสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย
๓๔. ผู้แทนคณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย
๓๕. ผู้แทนองค์กรเครือข่ายเดือนตุลา
๓๖. ผู้แทนสมัชชาคนจน
๓๗. เลขานุการสหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย
๓๘. นายกองดีการนักศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
๓๙. ประธานสภานักศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
๔๐. นายไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ
๔๑. นายจาตุรนต์ ฉายแสง
๔๒. นายปรีชา สุวรรณทัต
๔๓. นายพินิจ จารุสมบัติ
๔๔. นายพีรพันธ์ พาลุสุข
๔๕. นายโกดิน พลกุล
๔๖. นายสมศักดิ์ สิบตระกูล
๔๗. นายอดิสร เพียงเกษ
๔๘. นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ
๔๙. นายอารีเพ็ญ อุตรสินธุ์
- กรรมการและเลขานุการ
- กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
- กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

คณะกรรมการดำเนินงาน

๑. นายกสภามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
๒. ประธานมูลนิธิเสรียูริโกเศศ-นาคะประทีป

- ประธานกรรมการดำเนินงานภาครัฐ
- ประธานกรรมการดำเนินงานภาคเอกชน

กรรมการ

๓. อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
๔. ประธานชมรม ต.ม.ธ.ก. สัมพันธ์
๕. นางสาววิตรี สุวรรณสถิตย์
๖. ประธานอนุกรรมการฝ่ายศึกษาและประมวลผลงานของ ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์
๗. ประธานอนุกรรมการฝ่ายดำเนินการเสนอชื่อ ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ต่อองค์การศึกษาวិทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ

๘. ประธานอนุกรรมการฝ่ายจัดทำของที่ระลึกดวงตราไปรษณียากรและเหรียญกษาปณ์
๙. ประธานอนุกรรมการฝ่ายวิชาการ
๑๐. ประธานอนุกรรมการฝ่ายการเงินและจัดหาทุน
๑๑. ประธานอนุกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์
๑๒. ประธานอนุกรรมการฝ่ายศิลปวัฒนธรรม
๑๓. ประธานอนุกรรมการฝ่ายนิทรรศการ
๑๔. ประธานอนุกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือที่ระลึก

- ๑๕. ประธานอนุกรรมการฝ่ายจัดทำสื่อเผยแพร่เกียรติคุณ รัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์ สำหรับเด็กและเยาวชน
- ๑๖. ประธานอนุกรรมการฝ่ายพิธีกรรมทางศาสนา
- ๑๗. ประธานอนุกรรมการฝ่ายจัดประกวดภาพยนตร์ รางวัลพระเจ้าช้างเผือก
- ๑๘. ประธานอนุกรรมการฝ่ายรางวัล ปรีดี พนมยงค์ สำหรับบุคคลผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านประชาธิปไตยและสันติภาพ
- ๑๙. ประธานอนุกรรมการฝ่ายดำเนินงานโครงการอนุสรณ์สถาน ๑๐๐ ปี รัฐบุรุษอาวุโส ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์
- ๒๐. ประธานอนุกรรมการฝ่ายดำเนินงานโครงการอนุสรณ์สถาน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๓๒. นายพนม เอี่ยมประยูร

๓๓. นายพิภพ ธงไชย

๓๔. นางสาววรรณิ์ สำราญเวทย์

๓๕. นายกมล กมลตระกูล

- ๒๑. ประธานอนุกรรมการฝ่ายดำเนินงานโครงการสำนักวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง
- ๒๒. ประธานอนุกรรมการฝ่ายดำเนินงานโครงการความร่วมมือในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์
- ๒๓. ประธานอนุกรรมการฝ่ายประสานงาน
- ๒๔. นางชวลีพร เกษโกวิท
- ๒๕. นางศุภกัญญา บุญทัศน์กุล
- ๒๖. นายประณิต ภูมิถาวร
- ๒๗. นายวิษณุ วรัญญู
- ๒๘. นางวาณี สายประดิษฐ์
- ๒๙. นายสันต์ หัตถิรัตน์
- ๓๐. นายสุรพล นิติไกรพจน์
- ๓๑. นายแหวง ไตจิราการ

กรรมการและเลขานุการ
คณะกรรมการดำเนินงานภาครัฐ
กรรมการและเลขานุการ
คณะกรรมการดำเนินงานภาคเอกชน
กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
คณะกรรมการดำเนินงานภาครัฐ
กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
คณะกรรมการดำเนินงานภาคเอกชน

คณะอนุกรรมการดำเนินงาน

- ๑. อนุกรรมการฝ่ายศึกษา วิจัยและประมวลผลงานของศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์
ผู้อำนวยการสถาบันปรีดี พนมยงค์ ประธานอนุกรรมการ
- ๒. อนุกรรมการฝ่ายดำเนินการเสนอชื่อ ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ต่อองค์การศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ
นายวิเชียร วัฒนคุณ ประธานอนุกรรมการ
- ๓. อนุกรรมการฝ่ายจัดทำของที่ระลึก ดวงตราไปรษณียากรและเหรียญกษาปณ์
อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประธานอนุกรรมการ
- ๔. อนุกรรมการฝ่ายวิชาการ
รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประธานอนุกรรมการ
- ๕. อนุกรรมการฝ่ายการเงินและจัดหาทุน
นางสาววาริ หะวานนท์ ประธานอนุกรรมการ
- ๖. อนุกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์
นายมานิจ สุขสมจิตร ประธานอนุกรรมการ
- ๗. อนุกรรมการฝ่ายศิลปวัฒนธรรม
นายศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ประธานอนุกรรมการ

๔. อนุกรรมการฝ่ายนิทรรศการ
นายชาญวิทย์ เกษตรศิริ ประธานอนุกรรมการ
๙. อนุกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือที่ระลึก
นายสัมพันธ์ พึ่งประดิษฐ์ ประธานอนุกรรมการ
๑๐. อนุกรรมการฝ่ายจัดทำสื่อเผยแพร่เกียรติคุณรัฐบุรุษอาวุโส ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์
สำหรับเด็กและเยาวชน
ผู้แทนมูลนิธิเด็ก ประธานอนุกรรมการ
๑๑. ประธานอนุกรรมการฝ่ายพิธีกรรมทางศาสนา
นายสันติสุข โสภณศิริ ประธานอนุกรรมการ
๑๒. ประธานอนุกรรมการฝ่ายจัดการประกวดภาพยนตร์รางวัลพระเจ้าช้างเผือก
นายโตม สุวงศ์ ประธานอนุกรรมการ
๑๓. ประธานอนุกรรมการฝ่ายรางวัลปรีดี พนมยงค์ สำหรับบุคคลผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านประชาธิปไตย
และสันติภาพ
นายเสมอ พริ้งพวงแก้ว ประธานอนุกรรมการ
๑๔. อนุกรรมการฝ่ายดำเนินงานโครงการอนุสรณสถาน ๑๐๐ ปี
รัฐบุรุษอาวุโส ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์
นายพิภพ ธงไชย ประธานอนุกรรมการ
๑๕. อนุกรรมการฝ่ายดำเนินงานโครงการอนุสรณสถาน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
นายสุภัทร สุนคนธวัต ประธานอนุกรรมการ
๑๖. อนุกรรมการฝ่ายดำเนินงานโครงการสำนักวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง
นายกิตติศักดิ์ ประกิติ ประธานอนุกรรมการ
๑๗. อนุกรรมการฝ่ายดำเนินงานโครงการความร่วมมือในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์
นายสุริชัย หวันแก้ว ประธานอนุกรรมการ
๑๘. อนุกรรมการฝ่ายประสานงาน
นายพนม เอี่ยมประยูร ประธานอนุกรรมการ

ให้คณะกรรมการที่ตั้งขึ้นนี้ มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินงานฉลอง ๑๐๐ ปี รัฐบุรุษอาวุโส ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ให้เป็นไปโดยเรียบร้อย และในการนี้ให้มีอำนาจแต่งตั้งคณะอนุกรรมการเพิ่มเติมเพื่อดำเนินการใดๆได้ตามที่เห็นสมควร

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๖ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๔๐

(พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ)
นายกรัฐมนตรี

คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี

ที่ ๑๔๕/๒๕๔๐

เรื่อง แต่งตั้งกรรมการเพิ่มเติมในคณะกรรมการจัดงานฉลอง ๑๐๐ ปี รัฐบุรุษอาวุโส
นายปรีดี พนมยงค์ และคณะอนุกรรมการฝ่ายต่างๆ

ตามที่ในวันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๔๓ จะเป็นวาระครบรอบ ๑๐๐ ปี ชาตกาลของรัฐบุรุษอาวุโส นายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งเป็นผู้ที่มีคุณูปการอย่างใหญ่หลวงแก่ประเทศไทยและราษฎรไทย และได้มีคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ ๓๖๑/๒๕๔๐ ลงวันที่ ๖ พฤศจิกายน ๒๕๔๐ แต่งตั้งคณะกรรมการจัดงานฉลอง ๑๐๐ ปี รัฐบุรุษอาวุโส ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ไปแล้วนั้น

เพื่อให้การจัดงานฉลองในวาระดังกล่าว ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ นายกรัฐมนตรีจึงมีคำสั่ง ดังต่อไปนี้

๑. ให้ปรับปรุงชื่อคณะกรรมการฯ เป็นคณะกรรมการจัดงานฉลอง ๑๐๐ ปี รัฐบุรุษอาวุโส นายปรีดี พนมยงค์

๒. ให้แต่งตั้งกรรมการเพิ่มเติมในคณะกรรมการจัดงานฉลอง ๑๐๐ ปี รัฐบุรุษอาวุโส นายปรีดี พนมยงค์ และคณะอนุกรรมการฝ่ายต่างๆ ดังนี้

คณะกรรมการที่ปรึกษา

นายอดุล วิเชียรเจริญ

คณะกรรมการอำนวยการ

นายบรรณิณี เศรษฐบุตร

รองประธานกรรมการอำนวยการ

คณะกรรมการดำเนินงาน

๑. นายบรรณิณี เศรษฐบุตร

รองประธานกรรมการดำเนินงานภาครัฐ

กรรมการ

๒. นางจรรุพร ไวยนันท์

๗. นายครรชิต ตัมพานุวัตร

๓. นายจรรย์วัฒน์ สันตะบุตร

๘. นายภูวดล ทรงประเสริฐ

๔. นายโชคชัย สุทธาเวศ

๙. นางสุทธาสินี วิชรบุรณ

๕. นายสมเกียรติ อภิญาชาน

๑๐. นายอนันต์ วิริยะพินิจ

๖. นายบัณฑิต ล่ำขำ

๓. คณะอนุกรรมการฝ่ายจัดทำของที่ระลึก ดวงตราไปรษณียากรและเหรียญกษาปณ์
๑. อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	ประธานอนุกรรมการ
อนุกรรมการ	
๒. นางยุพิน โภคจิตติกุล	๔. นายหริรักษ์ สุตะบุตร
๓. นายภัทรพงศ์ ศรีเชียรอินทร์	๕. นายอัคนี อรัณยานนท์
๖. นายคณิต พิษวนิชย์	อนุกรรมการและเลขานุการ
๗. นางสมศรี กัณทพงศ์	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๔. คณะอนุกรรมการฝ่ายวิชาการ
๑. รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	ประธานอนุกรรมการ
อนุกรรมการ	
๒. นายจรูญ โฆษณานนท์	๖. นายพนม เอี่ยมประยูร
๓. นายชัยวัฒน์ นุนาค	๗. นางวาณี สายประดิษฐ์
๔. นายนครินทร์ เมฆไตรรัตน์	๘. นายสมคิด เลิศไพฑูรย์
๕. นางสาวนวลฉวี สุธรรมวงศ์	๙. นายสันติสุข โสภณสิริ
๑๐. นางสุภาพ ดวงไสว	อนุกรรมการและเลขานุการ
๑๑. นางชนันดา ธัญะวุฒิ	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๕. คณะอนุกรรมการฝ่ายการเงินและจัดหาทุน
อนุกรรมการที่ปรึกษา	
๑. นายกลสมาคมธรรมศาสตร์	๔. นายพนัส สิมะเสถียร
๒. นายดำรงศักดิ์ กฤษณมระ	๕. นายสุธี สิงห์เสนห์
๓. นายประมวล สภาวสุ	
๖. คุณวารี หะวานนท์	ประธานอนุกรรมการ
อนุกรรมการ	
๗. นางจรรยา ไวยนันท์	๑๔. นายสงคราม ชัยประวัติดำรงดี
๘. นายชัชวาลย์ ศรศรี	๑๕. นายสม จาตุศรีพิทักษ์
๙. นายทองมา หงส์ลดารมภ์	๑๖. นายสมชาย สกุลสุวรรณ์
๑๐. นายนิศ ชัยสุตร	๑๗. นายสุขสันต์ จิรจิรายเวช
๑๑. นางสาวประนอม ไชวินวิพัฒน์	๑๘. นายอุทัย อัครพัฒน์ากุล
๑๒. นายวิเชียร กลิ่นสุคนธ์	๑๙. ผู้อำนวยการกองคลัง
๑๓. นายวีระ มานะคงศิริชีพ	๒๐. หัวหน้างานการเงิน
๒๐. นางสาววรรณิ สำราญเวทย์	อนุกรรมการและเลขานุการ

๖. คณะอนุกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์

๑. นายมานิจ สุขสมจิตร

อนุกรรมการ

๒. นายกมล ฉายาวัดนะ

๓. นายบำรุง สุขพรรณ

๔. นางสาววิภา สุขกิจ

๕. นายสมหมาย ปาจิณฉัตร

๖. นายกำแหง ภริตานนท์

๗. นายวรวิทย์ ศรีอนันต์รักษ์

๘. นางผานิต พูนศิริวงษ์

๙. นายวิทยา ตันทสุทธิ

๑๐. นายสุวัฒน์ ทองธนากุล

๑๑. นายตุลย์ ศิริกุลพิพัฒน์

๑๒. นายสมชาย กรสูวนสมบัติ

๑๓. นายดำฤทธิ วิริยะกุล

๑๔. นายชวรงค์ ลิ้มปัทมปานี

๒๔. นางนุตรธยาตี โกศลศักดิ์

๗. คณะอนุกรรมการฝ่ายศิลปวัฒนธรรม

๑. นายศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์

อนุกรรมการ

๒. นายชูชาติ หมั่นอินกุล

๓. นายทวีศักดิ์ ไยมือง

๔. นายนิวัติ กองเพชร

๕. นายสินธุ์สวัสดิ์ ยอดบางเตย

๘. คณะอนุกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือที่ระลึก

๑. นายสัมพันธ์ พึ่งประดิษฐ์

อนุกรรมการ

๒. นายระวี ฤกษ์จำนง

๓. นายกมล กมลตระกูล

๔. นายคณิต พีชวณิชย์

๕. นายพิรุณ ฉัตรวานิชกุล

๙. นายสุภรณ์ พรหมพินธุ

๑๐. นายสมชาย หอมละออ

ประธานอนุกรรมการ

๑๕. นางวัชรินทร์ วาณิชชา

๑๖. นายสมเจตน์ ขวนชาติ

๑๗. นายคณิต พีชวณิชย์

๑๘. นายมณูญ พุฒทอง

๑๙. นายคณิต พันธรักษ์ราชเดช

๒๐. นายปราโมช สัมชุกร

๒๑. นายสมภพ ศรีสมวงศ์

๒๒. นางกรรณิการ์ วิริยะกุล

๒๓. นายทวีสิน สถิตย์รัตนชีวิน

๒๔. นายสมณา นทีไวทยะ

๒๕. นายธวัชชัย ไพรินทร์รภา

๒๖. นางอุบล เปี้ยะยมล่อง

๒๗. นางสาวสุภาณี แก้วมณี

อนุกรรมการและเลขานุการ

ประธานอนุกรรมการ

๕. นายสุพจน์ แจ็งเร็ว

๖. นางดุษฎี บุญทัศนกุล

๗. นายอำนาจ เย็นสบาย

อนุกรรมการและเลขานุการ

ประธานอนุกรรมการ

๖. นายวันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์

๗. นายสมจิตต์ อินสิงห์

๘. นายสันติสุข โสภณสิริ

อนุกรรมการและเลขานุการ

อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

๙. คณะอนุกรรมการฝ่ายจัดทำสื่อเผยแพร่เกียรติคุณ นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส สำหรับ
เด็กและเยาวชน

๑. นายพิภพ ธงไชย

ประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

๒. นายกมล กมลตระกูล

๗. นายธีรพัฒน์ อัครวสังสิทธิ

๓. นางกาญจนา กาญจนสุด

๘. นางปริญญา ศรีชัยนุรัตน์

๔. นายจรัส ดิษฐาอภิชัย

๙. นายพิรุณ นัตรวณิชกุล

๕. นายชาญวิทย์ เกษตรศิริ

๑๐. นายรังสรรค์ ธนะพรพันธุ์

๖. นางดุขฎิ บุญทัศน์กุล

๑๑. นายสมบัติ บุญงามอนงค์

อนุกรรมการและเลขานุการ

๑๐. คณะอนุกรรมการฝ่ายพิธีกรรมทางศาสนา

๑. พระไพศาล วิสาโล

อนุกรรมการที่ปรึกษา

๒. นายสันติสุข โสภณศิริ

ประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

๓. นางสาวฐิติมา คุณศิริานนท์

๗. นายนิพนธ์ แจ่มดวง

๔. นายฮารัง ปัทมภาส

๘. นายวรพงศ์ เวชมาสินนท์

๕. นางสาวนงลักษณ์ ตรงศิลป์

๙. นายสมเกียรติ มีธรรม

๖. นางสาวนารี แซ่ตั้ง

๑๐. นางสาวสิริวรรณ นิจเจริญ

๑๑. นายสุรสม กฤษณะจู่ชะ

อนุกรรมการและเลขานุการ

๑๑. คณะอนุกรรมการฝ่ายจัดการประกวดภาพยนตร์รางวัลพระเจ้าช้างเผือก

๑. นายโตม สุขวงศ์

ประธานอนุกรรมการ

๒. นายอดิศักดิ์ เข็กรัตน์

รองประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

๓. นางณิชา จริยเศรษฐการ

๕. นายสินธุ์สวัสดิ์ ยอดบางเตย

๔. นายภาณุ อารี

๖. นางสาวชลิตา เอื้อบำรุงจิต

อนุกรรมการและเลขานุการ

๗. นางสาววิมลรัตน์ อรุณโรจน์สุริยะ

อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

๑๒. คณะอนุกรรมการฝ่ายรางวัลปรีดี พนมยงค์ สำหรับบุคคลผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านประชาธิปไตย และสันติภาพ

๑. นายเสม พริ้งพวงแก้ว

ประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

๒. นายโคทม อาริยา

๕. นายมาร์ค ตามไท

๓. นายเดช พุ่มศชา

๖. นายวิษณุ วัลญญู

๔. นางธีรนาถ กาญจนอักษร

๗. นายพิภพ ธงไชย

อนุกรรมการและเลขานุการ

๑๓. คณะอนุกรรมการฝ่ายดำเนินงานโครงการอนุสรณ์สถาน ๑๐๐ ปี นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส

๑. นายพิภพ ธงไชย

ประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

๒. นางดุขฎิ บุญทัศนกุล

๔. นายประเดิมชัย บุญช่วยเหลือ

๓. นายสมคาค สืบตระกูล

๕. นายชาญวิทย์ อร่ามฤทธิ์

๖. นายอนันต์ วิริยะพินิจ

อนุกรรมการและเลขานุการ

๗. นายก่อพงษ์ ดอนสกุล

อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

๑๔. คณะอนุกรรมการฝ่ายดำเนินงานโครงการอนุสรณ์สถาน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

อนุกรรมการที่ปรึกษา

๑. นายวิเชียร กลิ่นสุคนธ์

๓. นายพระนาย สุวรรณรัฐ

๒. นายทิวา เงินยวง

๔. นายเฉลียว จรัสศรี

๕. นายสุภัทร สุคนธวัต

ประธานอนุกรรมการ

๖. นายปัญญา น้ำเพชร

รองประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

๗. นายฤชดา ณ ป้อมเพชร

๑๒. นายจรัส ดิษฐาอภิชัย

๘. พันเอก (พ) ชยันต์ อัมพุนันท์

๑๓. นางสาวนัยนา สุภาพัง

๙. นายยงยศ เล็กกลาง

๑๔. นายสันติ จิยะพันธ์

๑๐. นายนิเวศ พันธุ์เจริญวรกุล

๑๕. นางสาวดวงใจ สุภาพัง

๑๑. นายสมยศ พฤชาเกษมสุข

๑๖. นางสาวชลลดา บุญเกษม

อนุกรรมการและเลขานุการ

๑๕. คณะอนุกรรมการฝ่ายดำเนินงานโครงการสำนักวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง

๑. นายกิตติศักดิ์ ปกติ

ประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

๒. นายอภิชัย พันธเสน

๖. นายธีรยุทธ บุญมี

๓. นายเกษียร เตชะพีระ

๗. นายพนม เอี่ยมประยูร

๔. นายชัยวัฒน์ สดาอนันท์

๘. นายวรพจน์ วิศรุตพิชญ์

๕. นายชาญวิทย์ เกษตรศิริ

๙. นายประชา หุตานุวัตร

๑๐. ผู้อำนวยการสำนักหอสมุดปรีดี พนมยงค์

อนุกรรมการและเลขานุการ

๑๖. คณะอนุกรรมการฝ่ายดำเนินงานโครงการความร่วมมือในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์

๑. นายสุริชัย หวันแก้ว

ประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

๒. นายไชยันต์ รัชชกุล

๕. นางสาวพรเพ็ญ ชันตระกูล

๓. นายเดช พุ่มคชา

๖. นายวิทยา สุจริตธนาร์ักษ์

๔. นายบัณฑิต อ่อนดำ

๗. นางวีระดา สมสวัสดิ์

อนุกรรมการและเลขานุการ

๑๗. คณะอนุกรรมการฝ่ายประสานงาน

๑. นายพนม เอี่ยมประยูร

ประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

๒. ประธานชมรม ต.ม.ธ.ก. สัมพันธ์

๔. นายสมเกียรติ วรปัญญาอนันท์

๓. นายพิภพ ธงไชย

๕. นายสินธุ์สวัสดิ์ ยอดบางเตย

๖. นางสาววรรณิ์ สำราญเวทย์

อนุกรรมการและเลขานุการ

๗. นางวิภา เกตุสระ

อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

๘. นางสาววรรณวิภา แสงสารพันธ์

อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ให้คณะอนุกรรมการฝ่ายต่างๆ มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินการจัดงานฉลอง ๑๐๐ ปี ชาตกาล
รัฐบุรุษอาวุโส นายปรีดี พนมยงค์ ในส่วนที่เกี่ยวข้องให้เป็นไปโดยเรียบร้อย ทั้งนี้ให้แต่ละฝ่าย

๑. จัดทำแผนงานและรายละเอียดของงานที่จะจัดทำ โดยจะต้องอยู่ในขอบเขตของ
รายละเอียดของงานตามที่เสนอไว้ในโครงการ โดยเน้นว่าต้องเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับ
ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์
๒. ระบุว่าเป็นแผนงานของฝ่ายใดและจัดลำดับความสำคัญก่อนหลังของแผนงานแต่ละเรื่อง
๓. จัดทำงบประมาณทั้งด้านรายรับและรายจ่าย รวมทั้งระบุแหล่งเงินทุนที่จะนำมาใช้จ่ายใน
การดำเนินการตามแผนงาน
๔. จัดทำตารางเวลาในการดำเนินงานแต่ละขั้นตอน
๕. เสนอแผนงานที่ได้จัดทำขึ้น ต่อคณะกรรมการดำเนินงานเพื่อพิจารณานำเสนอให้คณะ
กรรมการอำนวยการอนุมัติและให้ความสนับสนุน และ
๖. ดำเนินการตามแผนงานที่ได้รับอนุมัติให้เสร็จเรียบร้อยตามเวลาที่กำหนดไว้

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๔ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๔๐

(นายชวน หลีกภัย)
นายกรัฐมนตรี

คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี

ที่ ๔๗/๒๕๔๒

เรื่อง แต่งตั้งกรรมการเพิ่มเติมในคณะกรรมการจัดงานฉลอง ๑๐๐ ปี

รัฐบุรุษอาวุโส นายปรีดี พนมยงค์

;

ตามที่ในวันที่ ๑๑ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๔๓ จะเป็นวันครบรอบ ๑๐๐ ปี ชาตกาลของศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ซึ่งเป็นผู้มีคุณูปการอย่างใหญ่หลวงแก่ประเทศชาติและราษฎรไทย และได้มีคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ ๓๖๑/๒๕๔๐ ลงวันที่ ๖ พฤศจิกายน ๒๕๔๐ แต่งตั้งคณะกรรมการจัดงานฉลอง ๑๐๐ ปี รัฐบุรุษอาวุโส นายปรีดี พนมยงค์ และคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ ๑๔๕/๒๕๔๐ ลงวันที่ ๔ สิงหาคม ๒๕๔๐ แต่งตั้งกรรมการเพิ่มเติมในคณะกรรมการจัดงานฉลอง ๑๐๐ ปี รัฐบุรุษอาวุโส นายปรีดี พนมยงค์ และคณะอนุกรรมการฝ่ายต่างๆ ไปแล้วนั้น

เพื่อให้การจัดงานฉลองในวาระดังกล่าว ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยและบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ นายกรัฐมนตรีจึงแต่งตั้งบุคคลดังมีรายนามต่อไปนี้ เป็นกรรมการเพิ่มเติมในคณะกรรมการจัดงานฉลอง ๑๐๐ ปี รัฐบุรุษอาวุโส นายปรีดี พนมยงค์ ดังต่อไปนี้

คณะกรรมการดำเนินงาน

รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร ทำพระจันทร์

กรรมการ

คณะอนุกรรมการ

๑. คณะอนุกรรมการฝ่ายนิทรรศการ

๑. นายชาญวิทย์ เกษตรศิริ

ประธานอนุกรรมการ

๒. นายสมชัย ศรีสุทธิยากร

รองประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

๓. นางสาวนวลฉวี สุธรรมวงศ์

๕. นางสาวสุวดี เมฆา

๔. นายนครินทร์ เมฆไตรรัตน์

๖. ประธานชมรมนักศึกษาเรียนดีจากชนบท

๗. นางวนิดา จันทนทัศน์

อนุกรรมการและเลขานุการ

๘. นางสาวดาวเรือง แนวทอง

อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

๒. คณะอนุกรรมการฝ่ายศิลปวัฒนธรรม

อนุกรรมการ

๑. นายสมชาย วัชรสมบัติ

๒. นายสาโรช เผือกสำลี

๓. คณะอนุกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือที่ระลึก
นางสาวสุรัสวดี หุ่นยนต์ อนุกรรมการ
๔. คณะอนุกรรมการฝ่ายพิธีกรรมทางศาสนา
อนุกรรมการ
๑. นายศิริลักษณ์ บินบำรุงกิจ ๓. นายจเร พันธุ์เปรื่อง
๒. นายคัมภีร์ ดิษฐภรณ์ ๔. นายศุภพงศ์ ขจรทิพย์
๕. คณะอนุกรรมการฝ่ายดำเนินการโครงการอนุสรณ์สถานจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ที่ปรึกษา
๑. นายสมชาติ สิบตระกูล รองประธานอนุกรรมการ
๒. นายนิเวศ พันธุ์เจริญวรกุล อนุกรรมการ
๓. นายอนุูล ทานาค
๖. คณะอนุกรรมการฝ่ายดำเนินงานโครงการสำนักวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง
อนุกรรมการ
นายจรัส ดิษฐากิชัย
๗. คณะอนุกรรมการฝ่ายประสานงาน
อนุกรรมการ
นายโชคชัย สุทธาเวช

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๒๔ เมษายน พ.ศ.๒๕๔๒

(นายชวน หลีกภัย)
นายกรัฐมนตรี

ประสบการณ์ และความเห็นบางประการ ของรัฐบุรุษอาวุโส **ปรีดี พนมยงค์**

"ความคิดของผมที่เห็นว่าสยามควรมีโครงการเศรษฐกิจนั้น มิใช่เกิดขึ้นทันใด

และมีใช่เป็นไปตามความนึกคิดใดๆ โดยไม่มีหลักทฤษฎีทางเศรษฐกิจ

ผมได้กล่าวแล้วถึงสภาพสังคมไทยที่ผมประสบพบเห็นแก่ตนเองวารัฐ

ได้มีความอึดคัดขัดสนในทางเศรษฐกิจ และไม่มีสิทธิเสรีภาพกับเสมอภาคใน

ทางการเมือง อีกทั้งตกอยู่ภายใต้อิทธิพลและอำนาจของหลายประเทศทุนนิยม

ผมมีความคิดก่อนที่ได้มาศึกษาในฝรั่งเศสแล้วว่า จะต้องค้นคว้าเพิ่มเติมว่า

มีวิธีใดที่จะทำให้ความเป็นอยู่ของราษฎรดีขึ้น"

ปรีดี พนมยงค์

จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสฉลองครบรอบ ๑๐๐ ปี ชาตกาล

นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส

(๑๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๔๓ - ๑๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๓)

ISBN 974-7833-34-4

9 789747 833348